

E-governance
De heer J. Baan
Postbus 85998
2508 CR DEN HAAG

Kenmerk: 201701375

Den Haag, 1 september 2017

Geachte heer Baan,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

GEMIVA-SVG GROEP

2017081376

Servicecentrum

Bleuilandweg 1b

2803 HG Gouda

0182 57 58 00

Postbus 604 2800 AP

info@gemiva-svg.nl

www.gemiva-svg.nl

Tweede kamer der Staten-Generaal
Aan de deelnemers aan de kabinetsformatie
T.a.v. de heer G. Zalm, informateur
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk : S/TA/DV/A000-0080

31 augustus 2017

Betreft : knelpunten mensen met EMB (n.a.v. brief VGN)

Geachte heren Zalm, Rutte, Buma, Pechthold en Segers,

De Centrale Cliëntvertegenwoordigersraad (CCvR) van de Amarant Groep heeft u in een brief van 18 juli 2017 haar zorgen kenbaar gemaakt over de ernstige knelpunten in de zorgverlening voor mensen voor mensen met EMB (Ernstige Meervoudige Beperking).

De Centrale Medezeggenschapsraad (CMR) van de Gemiva-SVG Groep te Gouda heeft kennis genomen van dit schrijven en betuigt zijn adhesie met de inhoud van deze brief. Wij onderschrijven de noodzaak tot het meer investeren in basiszorg en daarmee in de kwaliteit van leven van mensen met EMB.

Met vriendelijke groet,
Namens de CMR van de Gemiva-SVG Groep

A.H.L. Aalbers
Voorzitter

Bijlagen:

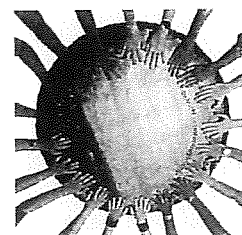
- Brief CCvR Amarant Groep aan de deelnemers aan de kabinetsformatie d.d. 18 juli 2017
- Brief CvR Divisie Specialistische zorg aan de CCvR Amarant Groep d.d. 17 juli 2017
- Brief van VGN aan Staatssecretaris Van Rijn: "Knelpunten mensen met EMB" d.d. 11 juli 2017

in dienst van mensen met een beperking

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Aan de deelnemers aan de Kabinetsformatie
T.a.v. de heer G. Zalm, informateur
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

CCvR Amarant Groep
p/a Bredaseweg 412
Postbus 715
5000 AS Tilburg
tel: 013-462 40 36
ccvr@amarantgroep.nl

Ons kenmerk : 17.126/AvM/VvH/cve
Onderwerp : knelpunten mensen met EMB (n.a.v. brief VGN)
Datum : 18 juli 2017

Geachte heren Zalm, Rutte, Buma, Pechtold en Segers,

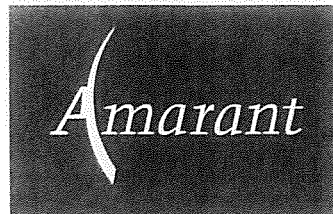
Met grote belangstelling heeft de Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad van de Amarant Groep kennis genomen van de recente 'brandbrief' van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland aan Staatssecretaris Van Rijn betreffende de groeiende tekorten rondom de zorg aan mensen met een ernstig meervoudige beperking. De geschetste problematiek, en de zorg daarover, is manifest en heeft al langere tijd de aandacht van de medezeggenschap bij zorginstellingen in Nederland in zijn algemeenheid en bij de Cliëntenraden van de Amarant Groep in het bijzonder.

De CliëntvertegenwoordigersRaad van de zorgdivisie *Specialistische Zorg* van de Amarant Groep, waar veel mensen met een ernstige meervoudige beperking hun zorg ontvangen, heeft in een schrijven naar de Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad haar zorgen verwoord met het verzoek dit op de juiste plaats te berde te brengen.

De WMCZ (Wet Medezeggenschap Cliënten Zorginstellingen), die 21 jaar geleden het licht zag en thans in een nieuw jasje wordt gestoken, voorziet in gevraagde en ongevraagde adviesmogelijkheden aan de zorginstellingen betreffende beleid en kwaliteit van zorg.

Wij zijn van mening dat het, naar de geest van de bestaande en komende wetgeving, noodzakelijk is om onze adhesie te betuigen aan het initiatief van de brancheorganisatie teneinde de stem van deze (voornamelijk) onmondige groep cliënten, te laten doorklinken bij een gremium dat essentiële besluitvorming in dezen voorbereidt. De Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad van de Amarant Groep vraagt u daarom dringend om in het actuele informatieproces naar een nieuw Kabinet de geconstateerde tekortkomingen ongedaan te maken en maatregelen te nemen om vergelijkbare tekorten in de nabije toekomst te voorkomen. Als medezeggenschap wat voorstelt in de aangehaalde wetgeving, dan kan luisteren naar de kleine groep die het hier aangaat niet met een 'waarvan akte' worden afgedaan.

Wij zullen een aantal collega cliëntenraden bij grote zorginstellingen informeren over deze brief en hen tevens uitnodigen een korte adhesiebetuiging te schrijven. Ook zullen wij Staatssecretaris Van Rijn in C.C. informeren over dit schrijven.

in dienst van mensen met een beperking

Immer bereid onze zienswijze waar dan ook toe te lichten.

Wij wensen u veel succes met uw moeilijke werk en verblijven in antwoord op uw reactie.

Met vriendelijke groet,
Namens de Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad Amarant Groep,

A handwritten signature in black ink, appearing to read "A.A.M. van Mierlo".

A.A.M. van Mierlo
Voorzitter

Bijlagen:

- Brief van CliëntvertegenwoordigersRaad Divisie Specialistische Zorg aan Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad Amarant Groep d.d. 17 juli 2017
- Brief van VGN aan Staatssecretaris Van Rijn: 'Knelpunten mensen met EMB' d.d. 11 juli 2017

I.a.a.: de heer M.J. van Rijn, Staatssecretaris VWS
de heer F. Bluijminck, directeur VGN

Aan de Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad Amarant Groep
Bredaseweg 412
5037 LH Tilburg

Secretariaat
Amarant Specialistische Zorg
Bredaseweg 375
Postbus 1133
5004 BC Tilburg
tel: 013 - 465 2801
e.v.gestel@amarant.nl

Uw kenmerk :
Ons kenmerk : 17.14/MW/EvG
Onderwerp : **knelpunten mensen met EMB (n.a.v. brief VGN)**
Datum : 17 juli 2017

Beste leden van de Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad,

De CliëntvertegenwoordigersRaad van de Divisie Specialistische Zorg van Amarant Groep heeft kennis genomen van de brief van VGN d.d. 11juli 2017 aan Staatssecretaris van Rijn inzake knelpunten in de zorgverlening voor mensen met EMB (Ernstige Meervoudige Beperking). Als CliëntvertegenwoordigersRaad onderschrijven we de noodzaak tot het meer investeren in basiszorg en daarmee in de kwaliteit van leven van de genoemde doelgroep.

Binnen Amarant Groep wonen ruim 200 mensen met een ernstig meervoudige beperking. De door de VGN geschetste situaties zijn in de praktijk zeer herkenbaar. Met name vanwege de in het schrijven genoemde redenen, zijn we binnen Amarant Groep een innovatieproject gestart voor de doelgroep EMB-cliënten.

EMB-cliënten vragen specifieke deskundigheden van medewerkers. Er is veelal sprake van een complexe zorgvraag. Zogenaamd *klein kunnen kijken* naar de individuele cliënt is een voorwaarde om bij te kunnen dragen aan de kwaliteit van leven van deze doelgroep. Goed opgeleide medewerkers die met de doelgroep kunnen werken zijn schaars. Gezien de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, neemt deze schaarste naar verwachting in de toekomst alleen nog maar toe. Daarnaast is de zorg zeer intensief en vraagt fysieke kracht. Bovendien zijn veelal individueel afgestemde hulp- en ondersteuningsmiddelen noodzakelijk om de zorg te kunnen verlenen.

In het schrijven van de VGN wordt stilgestaan bij de financiering. Vanuit de praktijk herkennen we deze ontwikkelingen. Interne compensatie ten behoeve van de zorg aan de doelgroep EMB is noodzakelijk om aan de benodigde en gevraagde zorg te kunnen voldoen. Dit is ook binnen onze organisatie niet anders dan geschetst in het schrijven van VGN.

Kortom, de knelpunten zoals deze in het schrijven van de VGN gepresenteerd worden, zijn de punten zoals wij die in de praktijk van alle dag zien. De gepresenteerde oplossing is ons inziens niet alleen gewenst maar strikt noodzakelijke voor een groep cliënten die in het verleden vaak onvoldoende gezien of gehoord is.

De Cliëntvertegenwoordigersraad van Amarant Specialistische Zorg doet een dringend beroep op de Centrale CliëntvertegenwoordigersRaad om het initiatief vanuit VGN te ondersteunen en/of initiatieven te nemen die kunnen bijdragen aan het verbeteren van de zorg voor deze groep cliënten. Vanzelfsprekend willen we hierin meedenken en meewerken aan te ondernemen initiatieven.

Bij voorbaat dank voor jullie reactie,

met vriendelijke groet,

Bart van de Camp,
Voorzitter CvR Divisie Specialistische Zorg

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
De heer drs. M.J. van Rijn, Staatssecretaris
Postbus 20350
2500 EJ DEN HAAG

Datum	11 juli 2017	Contact	dhr. F.T.B. (Frank) Bluiminck
Ons kenmerk	20170711MvB	Telefoon	030 - 2739743
Onderwerp	Knelpunten mensen met EMB	E-mail	fbluiminck@vgn.nl

Geachte heer Van Rijn,

We hebben uw hulp en aandacht nodig. Wij maken ons ernstige zorgen om mensen met een meervoudige ernstige handicap. Ze verschillen in leeftijd sterk: van 2 tot 55 jaar. In hun ontwikkeling blijven ze echter steken op het niveau van een kind tussen 0 en maximaal 24 maanden oud. Ze kunnen zich niet uiten en kunnen niets zonder daarbij geholpen te worden. Wij zien ze daarom dagelijks: hun leven lang. Deels gaat het om zorg door ouders in de thuissituatie; heel vaak om zorg van professionals.

In uw brief aan de Tweede Kamer van vorige week brengt u deze groep terecht onder de aandacht. We zijn blij met de stappen die u zet om de knelpunten waar ouders met kinderen met zeer ernstige en meervoudige beperkingen tegenaanlopen, op te lossen. Maar er zijn verdergaande, structurele stappen nodig om de benodigde zorg te kunnen blijven bieden aan mensen met ernstige meervoudige beperkingen.

Onhoudbare situatie; bij ouders thuis en bij de zorgaanbieders

De VGN krijgt steeds meer signalen dat de situatie onhoudbaar wordt. Dit zien we net als u ouders vertellen in de media, we horen het van ouders zelf en we krijgen dit terug van onze medewerkers.

Zorgaanbieders voldoen zo goed mogelijk aan de ingewikkelde zorgvraag en intensieve verzorgingsbehoefte. Het betreft zorg die om specifieke deskundigheid, fysieke kracht en de juiste instelling vraagt. Je moet ervoor uit het juiste hout gesneden zijn om het vol te houden. Personeel dat dit aankan is schaars. Wij willen er ook voor zorgen dat medewerkers duurzaam en kwalitatief goed kunnen werken.

Mensen met een meervoudig complexe handicap komen in aanmerking voor een Zorgzwaartepakket (ZZP) 8, vaak aangevuld met zogenoemde meerzorg. Dat gaat om hoge bedragen. En toch knelt het: zowel in de thuissituatie als bij de zorgaanbieder is het huidige tarief onvoldoende om de noodzakelijke zorg te financieren. In de thuissituatie schiet de zorg tekort en levert dit spanningen op voor het hele gezin. Zorgaanbieders leggen er geld op toe, omdat ze vinden dat ook een doelgroep die niet bij iedereen in beeld is, recht heeft op goede zorg. Tot nu toe is het de meeste

Oudlaan 4	www.vgn.nl	IBAN NL91RABO0331021005
3515 GA Utrecht	E info@vgn.nl	BIC RABONL24
Postbus 413	T 030 27 39 300	BTWnr: 80.47.42.534.B.01
3500 AK Utrecht	F 030 27 39 387	KvK Utrecht 404.83210

zorgverleners gelukt de verliezen te compenseren. Recente veranderingen in de financiering (Wlz, Wmo en Jeugdwet) maken dit onmogelijk.

Oplossingen op de korte en lange termijn

Op de korte termijn is de oplossing gelegen in de meerzorgregeling. Meerzorg is een toeslag die beschikbaar is als het basistarief niet voldoende is om de zorg te vergoeden.

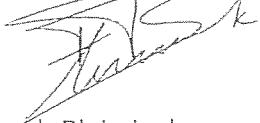
Uit recente indicatiegegevens blijkt dat deze groep in anderhalf jaar tijd enorm is toegenomen, van 6000 naar ruim 8000 cliënten. Van deze groep maakt op dit moment slechts een kleine 3% gebruik van meerzorg. Onze verwachting is dat dit snel zal stijgen omdat een veel grotere groep cliënten dit nodig heeft en aan de voorwaarden van deze regeling voldoet. Het huidige budget meerzorg kan dit niet opvangen.

Wij schatten in dat er voor het komende anderhalf jaar een bedrag tussen de 15 en 20 miljoen euro extra nodig is voor meerzorg. Het huidige demissionaire kabinet zal hiervan voor dit jaar een bedrag van 5 miljoen beschikbaar moeten stellen en voor 2018 15 miljoen moeten opnemen in de begroting.

Op de lange termijn is er extra budget nodig voor een tariefsverbetering van ZZP 8, zodat de basiszorg voor deze cliënten wordt gedekt. Tegelijkertijd blijft het noodzakelijk dat de meerzorg eenvoudig toegankelijk is. Zowel in de thuissituatie als wanneer zij wonen bij een van onze leden.

Wij willen graag met u in gesprek over deze ontwikkelingen en wat nu in feite de norm zou moeten zijn van de zorg die deze mensen horen te krijgen. Dat het gaat over meer dan basiszorg maar ook over kwaliteit van leven. Vervolgens moeten de tarieven deze zorg mogelijk maken.

Met vriendelijke groet,

Frank Bluijminck
Directeur

Een afschrift van deze brief is ook gestuurd naar:
leden van de Vaste Kamercommissie van VWS
Nza
Zorgverzekeraars Nederland

Gemiva-SVG Groep
De heer A.H.L. Aalbers
Postbus 604
2803 HG GOUDA

Kenmerk: 201701377

Den Haag, 1 september 2017

Geachte heer Aalbers,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

De heer G. Zalm
Formateur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Den Haag
4 september 2017

Geachte heer Zalm,

De ondernemersorganisaties spreken in de SER met de vakcentrales al geruime tijd over de economische en sociale ontwikkeling van Nederland. Jammer genoeg is het niet gelukt een gezamenlijk uitgewerkt perspectief te ontwikkelen op de toekomst van de arbeidsmarkt en het pensioenstelsel. Dat is betreurenswaardig omdat zowel de arrangementen op de arbeidsmarkt als het pensioenstelsel volgens werkgevers moeten worden aangepast om houdbaar te zijn voor de economie en samenleving van de 21ste eeuw. Op hoofdlijnen schetsen wij hierna onze visie en de door ons gewenste aanpassingen.

Nederland is in veel opzichten een heel goed land, dat uitstekend in staat is ook in de toekomst brede welvaart te behouden. Als werkgevers willen wij graag aan de slag nu de investeringsopgaven in de grote transitie van deze tijd een voortvarende aanpak vergen. Met broodnodige lastenverlichting voor zowel bedrijven als burgers kan daarvoor meer ruimte komen.

Er is echter meer nodig om alle Nederlanders een goede mogelijkheid te bieden te delen in de welvaart. De arbeidsmarkt van de 21ste eeuw levert niet meer de rust van vaste banen voor het leven bij één werkgever of in één sector. De werkelijkheid is vandaag de dag anders. Toch is het wel degelijk mogelijk -net zoals in het verleden- zoveel mogelijk inkomens- en bestaanszekerheid te bereiken, in de actieve én post-actieve periode. Daarbij horen sociale arrangementen die passen bij de tijd waarin we leven.

Bestaande knelpunten moeten met voorrang worden opgelost, en – nog belangrijker- we moeten de toekomst omarmen door de arbeidsmarkt en het pensioenstelsel stapsgewijs te willen blijven vernieuwen.

Knelpunten op de arbeidsmarkt

Voor de arbeidsmarkt constateren werkgevers al langer dat onevenwichtigheden zijn toegenomen door de hoge risico's en lasten die verbonden zijn aan de arbeidsovereenkomst. Over aanpassingen van de WWZ en Loondoorbetaling bij ziekte hebben werkgevers concrete voorstellen gedaan. Het doel daarvan is om werkgevers weer het vertrouwen te geven dat zij werknemers zonder zorgen ook weer een contract voor langere tijd kunnen aanbieden.

Bij loondoorbetaling bij ziekte hebben werkgevers voorstellen gedaan die het uitkeringsrecht van zieke medewerkers onaangetast laten. Dat geldt ook voor een beter toegankelijke regeling bij het UWV voor mkb-werkgevers die de transitievergoeding niet kunnen betalen, met het oog op de continuïteit van hun bedrijf.

Toch is het niet gelukt over de concrete uitwerking van noodzakelijke maatregelen overeenstemming te bereiken. Werkgevers hebben aangedrongen op concretisering omdat de bestaande praktijk leert dat dit nauw luistert. Werkgevers willen nu echt goed geregeld hebben dat het contract voor onbepaalde tijd weer toegankelijk wordt voor werknemers. Dat zal het gebruik van flexibele arbeid verminderen, maar niet wegnemen, zoals de vakcentrales wensen. Natuurlijk moeten misstanden worden bestreden, maar flexibele contractvormen zijn als zodanig niet meer weg te denken, noch is dat wenselijk.

Dit geldt ook de zzp-ers. Werkgevers wensen voor de zzp-ers en hun opdrachtgevers duidelijkheid, geen maatregelen om zzp-ers het leven zuur te maken. Wij hebben voorstellen gedaan om de bestaande DBA-wetgeving, die tot medio 2018 vanwege onwerkbaarheid niet van toepassing is verklaard, te vervangen door een betere aanpak, inclusief een regeling voor arbeidsongeschiktheid. Wij combineren dat met het vermijden van ongelijke concurrentie van zzp-ers ten opzichte van werknemers onder het niveau van de minimale loonkosten. Gelijktijdig kunnen met verlaging van de wig (door verhoging van de LIV) er betere kansen op werk ontstaan voor mensen met een lage verdien capaciteit.

Werkgevers hebben in de SER-besprekingen ook aangegeven verder te willen werken aan verbetering van de duurzame inzetbaarheid van werknemers. Daar is op decentraal niveau de afgelopen jaren al intensief aan gewerkt, de leeftijd waarop mensen stoppen met werken is niet voor niks steeds hoger komen te liggen. En er moet meer worden gedaan. Werkgevers blijven bereid in goed overleg met hun werknemers nieuwe stappen te zetten. Maar we hebben ook aangegeven onder ogen te zien dat er onvermijdelijke, deels beroep gerelateerde, verschillen bestaan in mogelijkheden om gezond en werkend de steeds hogere pensioenleeftijd te halen. De uniforme verhoging van de pensioenleeftijd houdt hier geen rekening mee. Werkgevers zijn daarom positief over een flexibilisering van de AOW-leeftijd en hebben hierover in de SER voorstellen gedaan.

Arbeidsmarkt van de 21ste eeuw

Werkgevers benadrukken dat voor de arbeidsmarkt van de 21ste eeuw veel meer nodig is dan slechts "reparatie" van bestaande wetgeving. Er is dringend behoefte aan een vernieuwende aanpak. Voor de grote transities en cultuuromslagen op de arbeidsmarkt is het onvoldoende te blijven hangen in abstracte beleidsoplossingen, waarvan de effectiviteit niet vast staat en die geen maatwerk kunnen opleveren voor sectoren, ondernemingen en personen. Al lang slepende vraagstukken zoals "een leven lang ontwikkelen", "de werkkansen aan de onderkant van de arbeidsmarkt" en de "tekorten aan technisch opgeleiden" moeten veel energieverender worden opgepakt. De steen der wijzen is op al deze terreinen nog niet gevonden.

Werkgevers willen werken aan directe praktische oplossingen, met alle betrokken partijen. Ons voorstel is daarvoor samen te werken met het nieuwe kabinet in een Transitieforum Arbeidsmarkt 21ste eeuw. Hieruit moet een echt dynamische vernieuwingsagenda van de arbeidsmarkt voortvloeien. Dit is misschien nog wel het belangrijkste van wat de komende jaren noodzakelijk is.

Toekomst Pensioenstelsel

De SER heeft dit voor het pensioenstelsel al in 2015 op hoofdlijnen geschetst. Wij dachten overeenstemming te hebben over een nieuw stelsel dat de sterke elementen van bestaande regelingen zoveel mogelijk behoudt, maar beter past bij de ontwikkeling van de arbeidsmarkt, meer perspectief biedt op indexatie en het vertrouwen van ouderen en jongeren in het pensioenstelsel herstelt. Bij invoering van deze nieuwe regeling, de persoonlijke pensioenvermogensregeling met collectief risicodelen, is sprake van overgangsproblematiek in de vorm van een compensatie voor oudere werknemers. Werkgevers hebben zich bereid verklaard hiervoor vrijvallende premieruimte als gevolg van de nieuwe regeling en van de hogere pensioenleeftijd per 2018 in te zetten, mits dat ook fiscaal mogelijk wordt gemaakt.

Vervolg

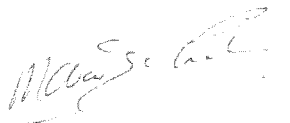
De werkgevers in Nederland zien als geen ander dat een gezonde economie en goede sociale verhoudingen met een arbeidsmarkt die voor iedereen werkt, hand in hand gaan. De ervaringen in andere landen leren echter dat aanpassingen aan de eisen van de tijd nodig zijn, juist om "het goede te behouden". Daaraan willen wij graag blijven (mee)werken, bij voorkeur in dialoog met de vakbeweging.

Wij zijn graag bereid onze concrete voorstellen op de diverse dossiers nader toe te lichten.

Hoogachtend,

Hans de Boer
voorzitter VNO-NCW

Michaël van Straalen
voorzitter MKB-Nederland

Marc Calon
voorzitter LTO Nederland

VNO NCW
De heer H. de Boer
Postbus 93002
2509 AA DEN HAAG

Kenmerk: 201701379

Den Haag, 5 september 2017

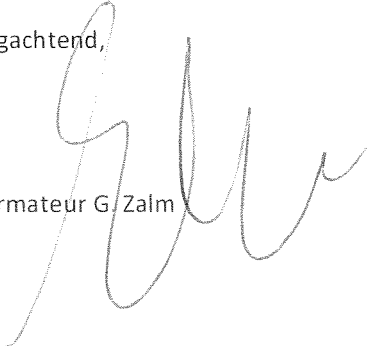
Geachte heer De Boer,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

The Dutch Group of Friends of a Free Iran

Aan de informateur

De heer dr. G. Zalm,

p/a Tweede Kamer

Postbus 20018

2500 EA Den Haag

Rijswijk, 1 september 2017

Brandbrief

Geachte informateur, geachte meneer Zalm,

Als groep die de belangen behartigt van familieleden van Iraanse ballingen die in Nederland en wereldwijd wonen, spelen wij een belangrijke rol in het bekend maken en voortdurend op de agenda zetten van de mensenrechtenschendingen in Iran. In het bijzonder de vergeten massamoord in 1988 waarbij 30.000 politieke gevangenen zonder procesvorm werden geëxecuteerd en de niet afnemende terreur van executies en aanslagen op dissidenten tot op heden.

Nu de onderhandelingen over een nieuw kabinet en regeerakkoord zijn gestart, richten wij ons tot u met het dringende verzoek onderstaand punt mee te nemen in uw besprekingen t.a.v. het buitenlands beleid (mensenrechten en gerechtigheid).

Dutch Group of Friends of a Free Iran vraagt de Nederlandse regering, gezeteld in de stad van vrede en gerechtigheid alwaar het Internationaal Strafhof is gevestigd, het volgende concrete beleidsvoornemen ten aanzien van mensenrechtenschendingen en misdaad tegen de menselijkheid in Iran in het regeerakkoord op te nemen:

Op initiatief van de Nederlandse regering wordt een internationale commissie in het leven geroepen die onder auspiciën van de Verenigde Naties in Den Haag een tribunaal gaat voorbereiden om de daders van de massamoord in 1988 te berechten.

The Dutch Group of Friends of a Free Iran

Vanuit juridisch en internationaal perspectief is er onweerlegbaar bewijs¹ dat het bloedbad van 1988 met voorbedachten rade werd gepland en een doelgericht project was om politieke activisten te vernietigen, waardoor er per definitie een genocide en een misdaad tegen de menselijkheid is. In het Statuut van Rome, inzake het Internationaal Strafhof, is in artikel 7 over misdaad tegen de menselijkheid bepaald: handelingen die gepleegd worden als onderdeel van een wijdverbreide of stelselmatige aanval gericht tegen een burgerbevolking, met kennis van de aanval.

De vorming van internationale rechtbanken om de massamoorden in Srebrenica en Rwanda, alsmede de moord op de voormalige premier van Libanon Rafiq Hariri te onderzoeken, zorgde voor de nodige maatregelen om te voorkomen of op zijn minst afbreuk te doen aan de mogelijkheid dat soortgelijke misdaden opnieuw zouden plaatsvinden.

Deze massamoord en genocide van 1988 is niet gestopt en blijft actueel. Per capita staat Iran wat betreft executies wereldwijd op de eerste plaats. Dezelfde personen die belast waren met het bloedbad in 1988, waaronder de huidige minister van justitie Mostafa Pourhammadi en presidentskandidaat Ebrahim Raisi, staan nog steeds aan het roer van de Islamitische Republiek Iran en zijn betrokken bij de onderdrukking en de vernietiging van de verschillende sectoren van de Iraanse samenleving.

Wij dringen er bij de informateur en de onderhandelaars van de politieke partijen op aan om de schendingen van de mensenrechten in Iran en de oprichting van een internationaal tribunaal om de genocide in 1988 te onderzoeken als een misdaad tegen de menselijkheid op te nemen in het regeerakkoord.

Met vriendelijke groet,

Prof. Dr. Henk de Haan
Voorzitter van Dutch Group of Friends Of a Free Iran

Prof. Dr. Henk de Haan

---

¹ Zie rapport ISJ: <http://isjcommittee.com/2016/08/new-isj-report-horrifying-audio-file-top-iran-official-confirms-1988-massacre-political-prisoners/>
en <https://iran1988.org/about-us/advisory-board/> (internationaal onderzoekscentrum JvMI)

The Dutch Group of Friends of a Free Iran

FOFI - Nederland

In navolging van de Europese interparlementaire groep Friends of a Free Iran, die wordt voorgezeten door Gerard Deprez en eerder door Paulo Casaca en Struan Stevenson, is, zoals in meerdere Europese landen, Friends of a Free Iran - Nederland opgericht om met belanghebbenden van gedachte te wisselen, de (mis-) daden van het regime te onthullen en suggesties te geven voor een correct en efficiënt beleid tegenover Iran.

FOFI - Nederland bestaat uit verschillende personen, waaronder (oud-) parlementariërs. De huidige leden zijn:

Voorzitter: Prof. Dr. Henk de Haan, voormalig lid van de Tweede Kamer, voormalig voorzitter vaste commissie voor Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer

Leden: drs. Robert Roosenboom, voormalig Statenlid van de provincie Flevoland
Mosa Zahed, voorzitter Middle East Forum for Development
Johan Fukken, medewerker Middle East Forum for Development
Hassan Kamali, voorzitter Vereniging Iraanse Academics Nederland, vertegenwoordiger van verscheidene Iraanse zelforganisaties in Nederland
Ferry Wever, voorzitter Comité voor vrede, vrijheid en democratie in Iran

ISJ

Internationaal comité In Search of Justice (ISJ) is oorspronkelijk in 2008 opgericht als een informele groep EU-parlementsleden om voor de Iraanse democratische oppositie rechtvaardigheid te zoeken. In 2014 werd het geregistreerd als een non-profit-ngo in Brussel, waarna uitbreiding plaatsvond door parlementariërs en andere hoogwaardigheidsbekleders met een belang om de mensenrechten, vrijheid, democratie, vrede en stabiliteit te bevorderen. De campagnes van ISJ hebben de steun ontvangen van meer dan 4000 parlementsleden aan beide kanten van de Atlantische Oceaan. De voorzitter is Alejo Vidal Quadras, voormalig vicepresident van het Europese Parlement (1999-2014) en het comité kent een raad van adviseurs waarin onder andere Günter Verheugen (vice president van de EU-commissie, 2004-2010) zitting neemt.

JVMI

Het comité "Justice for Victims of 1988 Massacre in Iran" (JVMI) werd officieel gelanceerd op een persconferentie in het hoofdkwartier van de Verenigde Naties op 21 september 2016. Het JVMI is een non-profit centrum voor onderzoek en documentatie dat onlangs in Londen is opgericht en internationaal functioneert. De panelleden zijn onder andere:

Ingrid Betancourt, voormalig presidentskandidaat voor Columbia
Dr. Tahar Boumedra, voormalig hoofd van het Bureau voor mensenrechten van de VN-Assistance Mission for Iraq (UNAMI) en juridisch expert
Kirsty Brimelow QC, advocaat en voorzitter van Bar Human Rights Committee van Engeland en Wales
Azadeh Zabeti, vicepresident van het Comité van Anglo-Iraanse advocaten (CAIL)

Iraanse zelforganisaties

Waaronder: Internationale Stichting voor Vrouwen, Iraanse artsenvereniging Nederland, Vereniging Kunst en Cultuur In Nederland, Vereniging van Iraanse Vluchtelingen in Nederland, Vereniging Steun Politieke Gevangenen en Vereniging tegen marteling en executie.

Postadres: Prinses Beatrixlaan 497, 2284 AS Rijswijk

e-mail: dutchgroupfofi@gmail.com

The Dutch Group of Friends of a Free Iran
Prof. dr. H. de Haan
Prinses Beatrixlaan 497
2284 AS RIJSWIJK

Kenmerk: 201701381

Den Haag, 5 september 2017

Geachte heer De Haan,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Ministerie van Algemene Zaken
Ter attentie van Informatieur de heer G. Zalm

en
De voorzitters van de fracties in de Tweede Kamer

Aan: Onderwerp: Kernmerk: Informatie bij:
1 september 2017

Geachte heer Zalm, geachte fractievoorzitters,

Wij wenden ons tot u omdat we politiek in een soort vacuüm verkeren. Het huidige kabinet is demissionair en de begroting die op Prinsjesdag wordt gepresenteerd zal naar verwachting bij de bespreking in uw parlement pas haar echte vorm krijgen.

Niettemin lijkt het ons goed om nu al onze zorg uit te spreken over de inkomenspositie van gepensioneerden in 2018. Uit berichten blijkt dat de grote meerderheid in deze groep, met AOW en een aanvullend pensioen, met een negatieve inkomensontwikkeling te maken krijgt.

De oorzaken zijn helder: de stijgende zorgpremie en het niet indexeren van het tweede-pijlerpensioen.

De stijgende zorgpremie wordt weliswaar bij de lagere inkomens geheel of gedeeltelijk gecompenseerd, maar de middengroepen blijven van deze compensatie verstoken. Gepensioneerden met een laag inkomen blijven bovendien kwetsbaar voor zorgkosten.

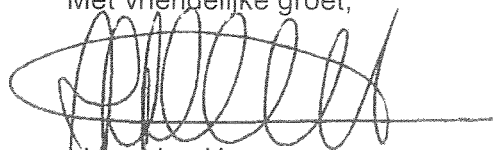
Het pensioen uit de tweede pijler wordt al jarenlang uitgehold omdat het pensioen niet wordt geïndexeerd. Dat is mede een gevolg van centraal beleid: het ECB-beleid zet de dekkingsgraden onder druk, terwijl de – te – strenge regels van het financiële toetsingskader indexeren ook voor de komende jaren onmogelijk maakt. Pensioenen zijn zo bij de grote fondsen al 13 tot 20 procent minder waard geworden.

Hoewel wij in principe menen dat deze problematiek in de tweede pijler zelf kan worden opgelost, ligt hier toch een grote rol voor de politiek. Immers, de overheidsfinanciën profiteren in grote mate van de lage rente, terwijl een specifieke groep, de gepensioneerden, de rekening betaalt. Compensatie is dus zeker op haar plaats.

Wij wijzen erop dat de inkomens van gepensioneerden al jarenlang achterblijven bij die van de werkende bevolking. Dat was wellicht mede een gevolg van een bewuste keuze tijdens de crisis, maar nu de Nederlandse economie hard groeit, is het onverteerbaar als ruim drie miljoen Nederlanders niet alleen niet mee mogen profiteren, maar zelfs verder op achterstand worden gezet. Dat is aan deze grote en groeiende groep niet uit te leggen.

Omdat beide oorzaken in de komende jaren niet zullen zijn weggenomen, vragen wij u niet alleen voor de begroting van 2018 maar ook in de plannen voor de komende jaren een oplossing voor deze nijpende problematiek te bieden. Als er meer bekend is over de definitieve prognoses willen wij graag met u meedenken over een constructief beleid.

Met vriendelijke groet,

Liane den Haan
Directeur-bestuurder ANBO

Verzending:
Ministerie van Algemene Zaken
Ter attentie van Informatuur de heer G. Zalm
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

l.asscher@tweedekamer.nl
t.baudet@tweedekamer.nl
S.Buma@tweedekamer.nl
j.klaver@tweedekamer.nl
h.krol@tweedekamer.nl
t.kuzu@tweedekamer.nl
a.pechtold@tweedekamer.nl
emileroemer@sp.nl
m.rutte@tweedekamer.nl h.zijlstra@tweedekamer.nl
g.segers@tweedekamer.nl
C.vdStaij@tweedekamer.nl
marianne.thieme@tweedekamer.nl
g.wilders@tweedekamer.nl

ANBO
Mevrouw L. den Haan
Postbus 2012
3440 DA WOERDEN

Kenmerk: 201701383

Den Haag, 5 september 2017

Geachte mevrouw Den Haan,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

201701304

Door Gerrit Zalm

Piet Borst AVL

Beste Piet Borst,

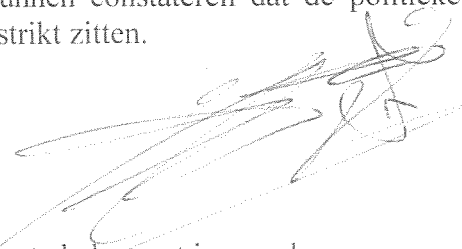
Ik heb jouw bijdrage aan de discussie over stamcellen en klonen NRC 25 Mei, 2002 met grote belangstelling gelezen. Jouw visie over kloneren, natuurwetenschap en ethiek dient bijgesteld te worden. Jouw visie dat een bevruchte eicel in vitro niets te maken heeft met in vivo innesteling kan ik beamen. Pas na de in vivo innesteling (techniek zonder sex) kan sprake zijn van abortus. Alleen in de discussie over reproductief kloneren kan de abortuswet in de discussie worden meegenomen. Bij in vitro bevruchting in het laboratorium is nimmer sprake van innesteling is dus ook nimmer sprake van abortus. Derhalve is de discussie over de abortus wet bij therapeutisch kloneren volstrekt niet meer relevant voor dokters maar onverteerbaar voor christenen. Religies (katholiek plus protestant is christen, jood, moslim, orthodoxen, fundamentalisten, islam etc) zijn niets meer en minder dan illusies in een niet bestaande God al sinds duizenden jaren de nog steeds voortwoekerende oorzaak (sociale kanker) van mensen-moord-en-slacht-partijen.

The Believe in one Truth is the Root Cause of all evil in the World, Born.

Evaporation of all religions into the believe in the Truths of Nature is the creation of Heaven on Earth. Jan Goedhardt December 1997. Dit argument dient aangewend te worden in de discussies over therapeutisch kloneren. Bij therapeutisch kloneren wordt het bevruchtte embryo niet ingenesteld in een mens.

Els Borst in haar tweede periode Paars was een ramp en zij heeft zelf de hele Medische Organisatie tegen zich gekeerd. De Euthanasie wet is het gevolg van ontsporing in de patiënt gebonden geneeskunde uit de jaren tachtig van de vorige eeuw. Als Els Borst haar persoonlijke inzicht als richtlijn en daadrecht in de politieke geneeskunde had ingezet en zich niet had laten inpakken door allerlei onzin en misplaatste ethiek rondom de dood dan was de euthanasie problematiek humaner opgelost zoals mij dat in persoonlijke gesprekken met deskundige artsen in en rond de levenseinde kliniek overduidelijk is gebleken. Dat uit te leggen kan ik alleen maar in een persoonlijk gesprek omdat dit onderwerp nog niet is verwerkt in mijn denken doen en laten in De Geneeskunde. Wat heden ten dage allemaal mis gaat in de Academische Geneeskunde en Wetenschap is met geen pen te beschrijven en even rot als de landelijke politiek in Nederland. Het merendeel van de benoemingen in de Academische Geneeskunde berust op politieke argumenten in een dichtgeslipte top-down structuur waar iedere onbenul de andere onbenul de hand boven het hoofd houdt, misplaatst gebruik maakt van belastinggeld en derhalve als brandhout geneeskunde-wetenschap die vooruitgang van Kunde en Kunst in De Geneeskunde als natuurwetenschap in Nature Medicine & Health bij uitstek blokkeert. Ik meen te kunnen constateren dat de politieke partijen nog veel teveel in dit dicht geslipte netwerken verstrikt zitten.

Professor Dr. Jan Jacques Michiels
Autodidact Boer, Dokter en Multidisciplinaire Internist
Wanroij-Rotterdam-Antwerpen-Bratislava-Londen

PM : als je verwijst naar referenties gelieve dit dan juist aan te halen met jaar, volume en bladzijde.

Goodheart Institute

Hematology Hemostasis Thrombosis
Research Science and Development Center

International Institute of Thrombosis and Vascular Diseases

INTERNATIONAL
7 FEB 2007

Gerard Zalm

The Goodhaert Institute Freedom of
Science and Education
Prof. dr. J.J. Michiels
Veenmos 13
3069 AT ROTTERDAM

Kenmerk: 201701385

Den Haag, 5 september 2017

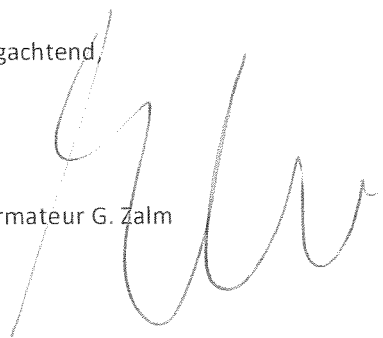
Geachte heer Michiels,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

201701386

MINISTER VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE

Zijne Excellentie
De heer Mark Rutte
Minister-President
Den Haag

Den Haag, 4 september 2017

Beste Mark,

Indachtig uw verzoek u te berichten naar aanleiding van het schrijven van informateur Zalm (kenmerk 201701366), zend ik u hierbij de verzochte informatie.

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping, fluid strokes.

Vraag:

Kan een vergelijkend overzicht worden gemaakt van de inhoud van het wetsvoorstel versterking strafrechtelijke aanpak terrorisme (34746) t.a.v. de vragen

- waarom en voor welke groep verruiming van de voorlopige hechtenis naar in totaal 44 dagen wordt voorgesteld en
- waarom en voor welke groep verruiming van de mogelijkheid van DNA-onderzoek wordt voorgesteld, e.e.a. naar nu geldend recht, het wetsvoorstel zoals voorgelegd aan de Raad van State, het advies van de Raad van State hierover en het nader rapport?

Antwoord:

Hieronder is schematisch weergegeven welke uitbreidingen het wetsvoorstel versterking strafrechtelijke aanpak terrorisme brengt in de (thans geldende) regeling van voorlopige hechtenis, en in de regeling van gedwongen afname van celmateriaal van verdachten ten behoeve van DNA-onderzoek voor profielvergelijking in het kader van het opsporingsonderzoek. Het gaat om uitbreidingen die enkel betrekking hebben op de gesloten categorie van *terroristische misdrijven* (art. 83 Sr), niet op de categorie van overige terrorisme-gerelateerde misdrijven (misdrijven ter voorbereiding of vergemakkelijking van een terroristisch misdrijf (art. 83b Sr)).

Voor de volledigheid moet worden opgemerkt dat het wetsvoorstel naar aanleiding van het advies van de Raad van State op deze onderdelen niet is aangepast: enkel is – conform het advies van de Raad van State – voorzien in een nadere onderbouwing van nut en noodzaak van de voorgestelde uitbreidingen (effectieve opsporing en vervolging van terroristische misdrijven). In geval van de uitbreiding van de regeling van gedwongen afname van celmateriaal van verdachten ten behoeve van DNA-onderzoek is tevens aandacht besteed aan de conformiteit aan het EVRM.

Regeling vrijheidsbeneming Wetboek van Strafvordering

Huidige regeling bij een terroristisch misdrijf o.g.v. wvoorstel 34 746

Regeling bij terroristisch misdrijf o.g.v. wvoorstel 34 746

Huidige regeling normaal	Huidige regeling bij een terroristisch misdrijf	Regeling bij terroristisch misdrijf o.g.v. wvoorstel 34 746
Inverzekeringstelling:		
<p>Duur: 2 x 3 dagen Beslissing: (hulp)officier van justitie; na 3 dagen toetsing rechtmatigheid door rechter-commissaris</p> <p><u>Voorwaarden:</u> -Verdenking van de betrokken persoon (verdachte) van een misdrijf genoemd in art. 67, lid 1, Sv -Onderzoeksbelang</p>	Idem	Ongewijzigd
Bewaring (eerste fase van voorlopige hechtenis):		
<p>Duur: 14 dagen Beslissing: rechter-commissaris</p> <p><u>Voorwaarden:</u> -Ernstige bezwaren (stevigere verdenking) tegen de verdachte -Gronden voor voorlopige hechtenis: collusiegevaar, recidivegevaar, vluchtgevaar -Anticipatiebod (verwachting dat een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf volgt)</p>	<p>Idem, maar:</p> <p>Verdenking van de betrokken persoon (verdachte) van een terroristisch misdrijf is voldoende (dus geen ernstige bezwaren vereist) (art. 67, lid 4, Sv)</p>	Ongewijzigd
Gevangenhouding (voorzetting voorlopige hechtenis):		
<p>Duur: max. 90 dagen (daarna moet formeel het onderzoek ter terechtzitting aanvangen) (de zittingsrechter kan vervolgens de gevangenhouding eventueel weer verlengen) Beslissing: rechtbank (raadkamer)</p> <p><u>Voorwaarden:</u> -Idem als bij bewaring; naarmate voorlopige hechtenis wordt toegepast voor langere periode, steeds strengere toetsing aan gronden voor voorlopige hechtenis.</p>	<p>Idem, maar:</p> <p>Duur: max. 90 dagen, doch vervolgens hoeft het onderzoek ter terechtzitting niet aan te vangen en kan de raadkamer nog gedurende max. 2 jaar voor termijnen van telkens max. 90 dagen de gevangenhouding verlengen voordat de zaak op zitting behoort te komen (art. 66, lid 3, Sv)</p>	<p>Idem, maar:</p> <p>Gedurende max. 30 dagen kan gevangenhouding worden toegepast zonder ernstige bezwaren (in termijnen van max. 10 dagen)</p>

Regeling afname celmateriaal ten behoeve DNA-onderzoek voor profielvergelijking in kader van opsporingsonderzoek

Huidige regeling normaal	Huidige regeling bij een terroristisch misdrijf	Regeling bij terroristisch misdrijf o.g.v. wvoorstel 34 746
<p>Gedwongen afname celmateriaal van verdachte:</p> <p>Beslissing: officier van justitie (art. 151b Sv) of rechter-commissaris (art. 195d Sv)</p> <p>Voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ernstige bezwaren tegen de verdachte van een misdrijf als genoemd in art. 67, lid 1, Sv -Doel: profielvergelijking -Onderzoeksbelang 	<p><i>Idem</i></p>	<p><i>Idem, maar:</i></p> <p><u>Verdenking van de betrokken persoon (verlachte) van een terroristisch misdrijf is voldoende (dus geen ernstige bezwaren vereist)</u></p> <p>Als aanvullende voorwaarde (waarborg) geldt dat toepassing enkel mogelijk is indien de verdachte in het kader van het onderzoek in verzekering is gesteld</p>

Vraag

Kan een overzicht worden gegeven van de stand van zaken met betrekking tot de toetreding tot het Europees Openbaar Ministerie, de huidige reikwijdte van de bevoegdheden daarvan en de mogelijkheden tot uitbreiding van deze reikwijdte naar andere terreinen waarbij wordt vermeld of daarover bij (gekwalficeerde) meerderheid of unanimiteit moet worden besloten?

Antwoord:

- De stand van zaken is als volgt. De ontwerpverordening voor het EOM ligt nu bij het Europees Parlement. Nadat het EP zijn goedkeuring heeft verleend, kan de JBZ-Raad de ontwerpverordening goedkeuren. Vermoedelijk gebeurt dat in oktober dit jaar. Daarna begint een implementatietermijn van 3 jaar.
- Het EOM komt nu tot stand op basis van een door de ER van 9 maart jl. verstrekt mandaat voor zgn. versterkte samenwerking.
- Het doel van het EOM is fraude met EU-gelden aan te pakken. Het EOM deelt zijn bevoegdheid met de lidstaten, maar heeft daarbij wel een soort voorrangsrecht.
- De bevoegdheid van het EOM omvat materieel de strafbare feiten die vallen onder de richtlijn betreffende de strafrechtelijke bestrijding van fraude die de financiële belangen van de Unie schaadt (de zgn. PIF-richtlijn), maar dit is in de EOM-verordening wel aan bepaalde voorwaarden en beperkingen gebonden.
- Tot nu toe doen 20 EU lidstaten mee aan het EOM, te weten: BEL, BUL, CYP, DUI, EST, FIN, FRA, GRI, I, KRO, LET, LIT, LUX, OOS, POR, ROM, SLK, SLO, SPA en TSJ. NL doet (nog) niet mee en bevindt zich in gezelschap van DEN, HON, IER, MAL, POL, VK en ZWE.
- De Tweede Kamer heeft zich bij de motie Van Nispen tegen deelname aan het EOM uitgesproken (Kamerstuk 32 317 nr. 470). De Eerste Kamer heeft haar standpunt nog niet bepaald. Het huidige kabinet heeft zich in november 2016 op pragmatische gronden voor deelname uitgesproken, net als het College van procureurs-generaal. Dat wil zeggen dat de oprichting van het EOM ook voor Nederland zodanige implicaties heeft - rechtshulprelatie geldt dan met het EOM - dat deelname uiteindelijk te prefereren is. Zoals bericht aan de Kamers (2 juni jl.) zal het uiteindelijke besluit over deelname aan het EOM door een nieuw kabinet worden genomen.
- De bevoegdheid van het EOM kan in de toekomst worden uitgebreid tot andere vormen van grensoverschrijdende criminaliteit, maar hier zal een unanieme beslissing van de Europese Raad voor nodig zijn, dus ook instemming van Nederland.

Vraag

Welke mogelijkheden zijn er om bij het aangaan of de voltrekking van een huwelijk degenen die in het huwelijk willen treden te laten kiezen voor de algehele gemeenschap van goederen tussen gehuwden?

Antwoord:

In het huidige recht trouwen stellen die geen huwelijkse voorwaarden hebben opgemaakt in het wettelijke basisstelsel van de algehele gemeenschap van goederen. Per 1 januari a.s. wordt het basisstelsel in het huwelijksvermogensrecht gewijzigd (Wet van 24 april 2017 tot wijziging van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en de Faillissementswet teneinde de omvang van de wettelijke gemeenschap van goederen te beperken, Stb. 2017, 177 en 178 (de Kamerstukken van deze (initiatief)wet zijn terug te vinden onder nummer 33 987)).

Stellen die vanaf 1 januari a.s. in het huwelijk treden zonder huwelijkse voorwaarden, trouwen krachtens de wet in een beperkte gemeenschap van goederen. In deze gemeenschap van goederen vallen:

- de goederen die vóór het huwelijk aan de echtgenoten gezamenlijk toebehoorden;
- de schulden die de echtgenoten vóór het huwelijk samen zijn aangegaan of zijn gemaakt ten behoeve van de gezamenlijk aan de echtgenoten toebehorende goederen;
- alle vanaf het huwelijk samen of apart verkregen goederen, en
- alle vanaf het huwelijk ontstane schulden van ieder van de echtgenoten.

Wat geen deel uit maakt van de beperkte wettelijke gemeenschap van goederen, zijn:

- het voorhuwelijks privévermogen van de echtgenoten;
- de voorhuwelijks privéschulden van de echtgenoten, en
- erfenissen en schenkingen (ongeacht of deze voor of tijdens het huwelijk zijn verkregen).

Stellen die willen afwijken van het wettelijke basisstelsel van de beperkte gemeenschap kunnen bij de notaris huwelijkse voorwaarden laten opmaken. In de huwelijkse voorwaarden kunnen zij overeenkomen dat de voorhuwelijks privégoederen en -schulden en de erfenissen en schenkingen in de huwelijksgemeenschap vallen.

aan de Informatie Dr G. Zalm
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

afschrift: de Voorzitter van de Tweede Kamer: mevrouw Drs K. Arib.

inzake: STAATSGEHEIM "WERK EN ARCHIEF" DELTACOMMISSIE
1953 - 1961 - 2011

Geachte heer Zalm, .. in overleg met de onderhandelaars mw Arib en mw Schultz

Ik doe het niet graag,.. maar ik draag u toch op om de Plesmanweg 1 aan te kopen of te laten aankopen om een permanente tentoonstelling in onder te brengen van de STAATSGEHEIM gehouden oorzaken van de watersnoodramp van 1953. Met als doel het CPB-tekort van €132 miljard te elimineren. Net zoals mij op 1 sept 1963 en 27 jan 2003 is opgedragen Nederland te redden van de onderschatting van de oorzaak van de dijkdoorbraken in 1953.

Hieronder vindt u enkele argumenten die zo'n initiatief van uw kant kunnen ondersteunen. En ook ruimte voor de oplossing laten.

Met vriendelijke groet

BIJLAGE

Ik heb gisteren een lang verhaal gemaakt in antwoord op de drie opmerkingen van Wim Lentink over de oorzaak van klimaatrampen.

Zoals nu weer in Houston, met bijna \$200 mld schade en een primaire reactie van het "Dutch Risk Reduction Team van de Nederlandse Overheid (regering Rutte-2, straks -3) dat er weer hogere dijken en meer Ruimte voor de Rivier nodig is

Jongens pas op, dat waren de oorzaken van eenzelfde ramp in 1953.. je hebt het zelf opnieuw kunnen zien: dijkverhoging werkt niet meer in Houston en Ruimte voor de Rivier ook niet, met die te vroeg gevulde kunstmatige berging..Er is al bijna 65 jaar sprake van een verschuiving in paradigma"

VERSCHUIVING IN PARADIGMA IN "DIJKVEILIGHEID"

Net zoals de dijken hier in 1953 al bij een 1 a 1.5m lagere waterstand braken dan

de hoogste waterstand in de rampnacht van 1953, rond 4 uur, (later op Tessel) en ook bij een lagere stand dan bij vorige dijkdoorbraak-vloeden.. dus: *'Hoe hoger de dijk hoe groter de ramp'*.

En net zoals de BieSbosch in 1953 niet een waterstandsverlagende maar waterstandsverhogende werking had na de "vroegedijkvallen"... dus: Hoe sneller de Hoogewatergolf,.. (bij die zoeven genoemde hogere dijk).. *hoe gulziger de WATERWOLF*.

Dit zijn "**verschuivingen in paradigma**" die vanwege het STAATSGEHEIM verklaren van de dijkdoor-braak-gegevens en oorgetuigen-verslagen zijn verborgen achter een "valse voorstelling van zaken" daarvan in de officiële rapporten. Dus mochten die paradigma-verschuivingen niet in ons wetenschappelijk erfgoed worden opgenomen.

Het summum van 'misleiding' of 'noodlot van een getraumatiseerd land' was en is nog steeds de wetenschappelijke conclusie van de TU-Delft hoogleraar die er in 1963 over ging, samen met de hoofddirecteur van Rijkswaterstaat. Want die wilden in alle ernst de autoriteiten en de burgers bij het afscheid van het Deltacommissie-lid prof Thijsse van TU-Delft verzekeren

- *..dat de dijken van de Westerschelde en de Nieuwe Waterweg een veiligheid van 1/3000 jaar gemiddeld zouden hebben,...
- *..dat dit dezelfde veiligheid zou zijn als van de afsluitdammen (en de latere Oosterscheldekering)...

IN PLAATS VAN

- *..de werkelijke veiligheid die daar sindsdien 1/100e van die Deltacommissie-norm is en
- *..die een gat van €132 miljoen in de doorrekening van het Centraal Plan bureau gaf (0.2*BBP/7.5 voor de insiders) wat inmiddels is uitgegroeid tot €132 miljard (1.6*BBP/7.5).

TU-Delft en Rijkswaterstaat schreven in hun wetenschappelijke artikel: *But no dangerous seepage of ground-water could have come up through the body of the dike or the sub-soil,..*

zoals ik inmiddels heb gepubliceerd en uitgelegd in drie kranten artikelen (Telegraaf, AD en NRC in 2010, 2011 en 2012)

.. because the storm had not lasted long enough for that to happen.

(anders dan in het eerste Nederlandse leerboek Grondmechanica ooit uit 1941, de tijd dat deze civil ingenieurs in Delft het vak grondmechanica liepen. Dat leerboek vermeldt dat dit *watergevaar van ONDEREN* leidt tot *wellen* in plaats van normale homogene grondwaterstroming,.. dat een veelvoud van die wellen bovenin leiden tot *drijfzand gevaar,..* (van ONDEREN om verwarring met losgetornd zand van boven te vermijden)... en enige tijd later tot *grondwaterexplosie* die de hele dijk als een *modderbrij* opzij laat vloeien; precies zoals de auteur van het leerboek had geconcludeerd na zijn - onder supervisie van Lely - uitgevoerde onderzoek van de spoorwegramp in Weesp in 1918; met ruim 40 doden, en 100 gewonden)

VERSCHUIVING VAN PARADIGMA IN KLIMAATVEILIGHEID

Hierboven heb ik dezelfde verschuiving in paradigma aan de orde gesteld als in de discussie een paar jaar geleden en een mini-symposium ergens in de buurt van Wageningen.

Het opwarmingsgevaar komt van ONDEREN, van de CO₂ onder in de atmosfeer en niet van het 24 x krachtiger broeikasgas CH₄, boven in de atmosfeer.

Noch van het zo mogelijk nog krachtiger H₂O boven in de atmosfeer. Want de molecuul gewichten van CH₄ (16) en H₂O (18) zijn substantieel lichter dan die van lucht (vnl N₂ (28)). En dat van CO₂ is substantieel Zwaarder (44).

Bovenin de atmosfeer verdwijnt de veel krachtiger straling van deze door zonlicht opgewarmde moleculen voor de helft het heelal. En dus fungeren ze als energie-filter voor de zon ook al wordt de helft wel doorgelaten. De CH₄ wordt in de warme periodes tussen de ijstijden als rottingsproduct in de bodem opgeborgen inplaats van als CO₂ de aarde verder op te warmen. En zodra de ijstijd voorbij is fungeert het als middel om even snel de zeespiegel laten rijzen, de bossen tot ontwikkeling te brengen en het leven weer de ruimte te geven. Mooi toch?

Die CH₄ wordt ontleedt in waterdamp en CO₂ die beiden door de bossen en de regenwouden worden opgenomen en gebruikt om als dampkring-koelers te kunnen fungeren zolang het warm is.

Dit moet NEGENTROPY opleveren orde ENTROPIE van deze aarde te compenseren en is een ingewikkeld samenspel van bossen en water.

GEBREK AAM EMPATHIE

Ik heb daar geen enkele reactie op gekregen tot nu toe.

Ik stel dit aan de orde omdat ik intussen de formateur en de Kamer bombardeer met brieven waarin precies hetzelfde aan de orde wordt gesteld ten aanzien van de oorzaak van de ramp van 1953... om maatregelen te gaan treffen voor het wegwerken van dat CPB-gat van €132 miljard.

OOK NA EEN WETENSCHAPPELIJKE (TEGEN-)PUBLICATIE

Nadat mijn eigen vakgenoten mijn kranten artikelen negeerden en mijn wetenschappelijke publicatie van 28 een 2015 erover niet willen "peer rivieren". Waarschijnlijk

*..omdat de noodkreet van de Telegraaf van 21 aug 2013, dat er diepe gaten zijn bij de Oosterscheldekering... dat dit wel eens door het "wgvO" zou kunnen komen,.. inderdaad klopt, en dat die diepe gaten tegelijk het hedendaagse bewijs in zich bergen..

*.. omdat nadere analyse van de nota "Oosterscheldebeheer nader bekeken" van eerder dat jaar deze hypothese van de Telegraaf bevestigde,.. en

*.. omik in mijn artikel heb uitgelegd dat de stormvloedkering dus niet meer in het stormseizoen vanaf 1 sept 2015, '16, '17 gesloten mag worden totdat er een duurzame oplossing is.

Maar ik kom niet verder dan een reactie.. bedankt voor uw suggestie,.. ik heb geen verstand van watersnood,.. ik heb ook geen zin om me erin te verdiepen.. Zo van .."Daar hebt u voldoende tijd voor gehad tussen 1963 en 2087 toen u in T-Delft, MIT en Deltadienst nog voor Rijkswaterstaat werkte".

Echter de werkelijkheid is mede dank zij dit "state of the art" artikel over de waterbouwkunde van het Deltaplan en "wgvO" uit 1963 altijd STAATSGEHEIM

NOTA BENE 3: Dank voor uw antwoord van 5 augustus 2017... Ik heb begrip voor uw opmerking dat mijn uitleg van het CPB-gat van €132 miljard maar een van de vele suggesties was. Ik weet zeker dat dat misverstand weggewerkt kan worden met die permanente tentoonstelling van GEVALSTUDIES. Daarover schrijf ik momenteel voorbeelden aan TU-Delft die ik ook aan u zal voorleggen. Voor elk voorbeeld dacht ik een zaal aan visuele presentaties nodig te hebben,... 33 zalen om te beginnen,.. zoals ik op 6 dec 2010 al aan IenM voorstelde

Fresh Water Company
Ir. J.W. Boehmer MSc MBA
Nieuwe Schoolstraat 32
2514 HZ DEN HAAG

Kenmerk: 201701388

Den Haag, 5 september 2017

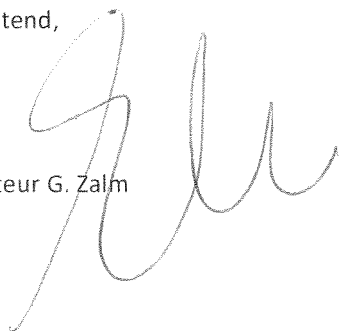
Geachte heer Boehmer,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'G. Zalm', written over the typed name.

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Kenmerk: 201701389

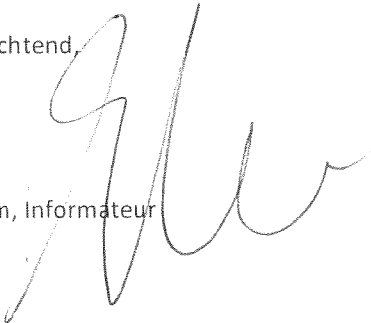
Den Haag, 6 september 2017

Geachte voorzitter,

Naar aanleiding van het stenogram van de regeling van werkzaamheden d.d. 5 september jl. dat u aan het kabinet en mij heeft doorgeleid, kan ik u berichten dat ik over dit onderwerp op 4 september jl. een brief ontving van VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO Nederland (bijgevoegd). De voorzitter van VNO-NCW en de voorzitter van de FNV hebben, elk afzonderlijk, de voorzitters van de vier onderhandelende fracties, hun secondanten en mij op 5 september jl. een toelichting gegeven. Ten aanzien van het overige kan het kabinet u nader informeren.

Hoogachtend,

G. Zalm, Informatieur

Aan: Tweede Kamer der Staten-Generaal
Deelnemers Kabinetsformatie
t.a.v. dhr. G. Zalm, informateur
Postbus 20018
2500EA Den Haag

Sliedrecht, 4 september 2017

Betreft: adhesiebetuiging brief CCR Amarantgroep en VGN

Geachte heren Zalm, Rutte, Buma, Pechtold en Segers,

Naar aanleiding van de brief van de Centrale Cliëntvertegenwoordigers Raad van de Amarantgroep van 18 juli 2017, met ref.nr. : 17.126/AvM/VvH/cve, volgt hier een brief van de Centrale Cliëntenraad van ASVZ.

De brief van de CCR van Amarantgroep en de VGN gelezen hebbende, kunnen wij als centrale cliëntenraad van ASVZ niet anders dan daar bij aansluiten. De geschetste problematiek; groeiende tekorten rondom de zorg aan mensen met een ernstige meervoudige beperking, in de door de CCR van de Amarantgroep aangehaalde brandbrief van de VGN, en de zorgen daarover, wordt door de CCR van ASVZ herkend.

ASVZ merkt dat het moeilijk is om aan het voor deze zorg gekwalificeerde personeel te komen. De benodigde medewerkers, met name die met een verpleegkundige achtergrond, lijken niet te kiezen voor de verstandelijk gehandicapten zorg, maar voor beter betaalde banen in bijvoorbeeld ziekenhuizen.

Het baart de CCR van ASVZ zorgen dat cliënten mogelijk niet de gehele zorg krijgen die ze verdienen en jarenlang, dag in dag uit nodig blijven hebben.

De CCR van ASVZ hoopt dat u met de brancheorganisatie om de tafel gaat zitten om over deze ontwikkelingen in gesprek te gaan en wensen u veel succes met uw werk en zien graag uw reactie tegemoet.

Met vriendelijke groet,
namens de CCR ASVZ

Dhr. P.H. Brandenburg, voorzitter
cc. Ambtelijk secretaris CCR ASVZ

CCR
De heer P.H. Brandenburg
Postbus 121
3360 AC SLIEDRECHT

Kenmerk: 201701391

Den Haag, 5 september 2017

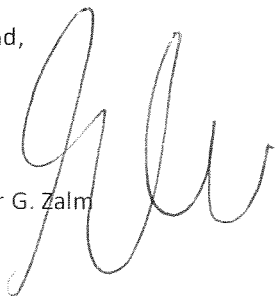
Geachte heer Brandenburg,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

CENTRUM VAN CULTUUR DROM

PAKTUINEN 1 | 1601 GD ENKHUIZEN
TEL. 0228 312 076 | INFO@DROM.NL

Enkhuizen, 30 augustus 2017

Geachte heer Zalm,

Op donderdag 17 november vindt in de Drommedaris te Enkhuizen voor de derde maal op rij het Drom-dictee plaats. Hopelijk zijn uw huidige werkzaamheden op die datum afgerond. Dat is beter voor ons land - en voor u, want op die dag bied ik u de kans om een bijzondere rentree in onze stad te maken: deelnemer aan het derde Drom-dictee.

Bijzonder, omdat wij u in publicitair opzicht geen VIP- maar een VLOP-behandeling bieden. Dit Very Low Profile betekent, dat er in de (voor)publiciteit rond het Drom-dictee op geen enkele manier ruchtbaarheid aan uw naam wordt gegeven - andere behandelingen daargelaten.

Voor een ander profiel hebben we ook gewoon te weinig middelen, als we nog andere teamleden op ministerieel niveau in de Drom willen halen. Excellentie Ronald Plasterk was al eerder in Enkhuizen, excellentie Stef Blok woont tegenwoordig binnen de stadspoorten van Enkhuizen en voor u is Enkhuizen een soort familiebezoek annex terugkeer naar uw roots.

Als dictee-lezer van dienst hebben wij dictee-coryfee Philip Freriks benaderd. Onder zijn flux de bouche en dictie wil iedereen zelfs no-profile nog wel op een aantal pittige dicteezinnen zitten zweten.

Maar wij willen niet iedereen, wij willen u. Gewoon als de heer G. Z. te Scheveningen, dictee-debutant. Een score van nul fouten is echter niet gegarandeerd.

In afwachting van uw reactie,

Met vriendelijke groet,

Ger Zurburg
juryvoorzitter Drom Diner Dictee

PS. Ter voorbereiding treft u bijgaand het Drom dictee van 2016 aan.

Stichting de Drommedaris kan mede bestaan dankzij:

Mediasponsor: Noordhollands Dagblad

Hoofdsponsor: Rabobank West-Friesland, Incotec International BV, ENZA Zaden Beheer BV, Syngenta Seeds BV

Sponsor: Pop Vriend Seeds, Renolit Nederland BV, Pipelife Nederland BV, Draka Polymer Films BV

Hoofdsponsor programmering: Koppert Cress, Oriental Seeds BV

TIF Creative Concepts, RIS Rubber Nederland BV, WFO Netwerk Notarissen, Transportbedrijf Kuiper BV, Club van 50, Rotary Enkhuizen, Stoelsponsors, Stille Drom, Stichting CCE, Vrienden van de Drom, natura-sponsoring Enkhuizer Bedrijven en Gemeente Enkhuizen

Tweede Enkhuizer Dictee

auteur: Gerard Wortel

1. Het hedendaagse serene en idyllische karakter van de Drommedaris (voorheen de Ketenoort), waar cultuursnuivers, vergader- en feestbeesten, curieuzeneuzen, eendagstoeristen en Joost mag weten wie hun verstrooiing botvieren, contrasteert alleszins met de historische context van deze citadel.

2. Zo wordt de toenmalige geschutskelder vanwaaruit naderende flottieljes met molesterende gauwdieven naar de filistijnen werden geschoten en als zodanig buiten gebruikstelling geplaatst, nu aangewend voor allerhande jolijt, zoals cabaretoorvoorstellingen, variététheater, optredens van singer-songwriters en breugellaanse gelagen, die ongebreideld plaats kunnen vinden al naargelang de APV het toelaat.

3. De eerste etage, die dienstdoet als grand café waar bijwijlen slovende, nietsonziende linguïsten zich buigen over woorden als 'lijen' en 'jouen', was oorspronkelijk een cachot voor gannefen, Maleiers, terdoodveroordeelden, het janhagel en ander louche volk die in een klanttevredenheidsonderzoek hun domicilie hoogstwaarschijnlijk niet als een lullekkerland zouden kwalificeren.

4. Als na-ijleffect van het cataclysm van de Tachtigjarige Oorlog werd de vesting verhoogd met een ribgewelfde etage die dienstdeed als bajes, buskruitopslag en accijnskantoor, totdat omstreeks negentienhonderdzestig de Drommedaris geconfisqueerd werd door een groep altruïstische studenten, die om hunnentwil het bolwerk atypisch transformeerden in een studentencentrum waar cultureel-maatschappelijke, bacchanale en culinaire soirees georganiseerd werden.

5. De augiasstal die deze studentikoze goochemerds aanvankelijk creëerden in de door hen buitgemaakte accommodatie sloeg godzijdank successievelijk om in een geordende bedoening, waardoor de Drommedaris is geüpgraded tot een prestigieus buurtcentrum met een ongeëvenaarde programmering, voornamelijk gerund door volontairs die zich er niet met een jantje-van-leiden van afmaken.

6. De kolossale vesting, die dienstdoet als epicentrum van de cultuur in Enkhuizen, moet zich in tweeduizend zestien nog steeds pantseren tegen de dreiging van buitenaf. Nu ligt het gevaar echter bij de politiek met haar gewauwel over bezuinigingen, terwijl een remissie op het budget desastreus zou zijn en de Drom subiet in armoede zou doen vervallen.

7. De partijen zijn gewaarschuwd: de alom geduchte kerkers zijn nog steeds intact.

De Drom
De heer G. Zurburg
Paktuinen 1
1601 GD ENKHUIZEN

Kenmerk: 201701393

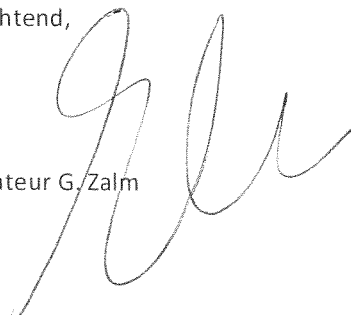
Den Haag, 5 september 2017

Geachte heer Zurburg,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank ook voor uw uitnodiging om in Enkhuizen deel te nemen aan het Drom-dictee. Helaas is dit – qua logistiek – niet te doen.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

201701394

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Aan de informateur

Den Haag, 5 september 2017

Kenmerk: 2017Z11500

Geachte heer Zalm,

Met deze brief breng ik u het verzoek onder uw aandacht zoals dat is gedaan in het ordedebat van heden.

Het stenografisch verslag inzake dit verzoek treft u bijgaand aan.

Dit verzoek wordt gedaan aan de informateur en aan de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Met vriendelijke groet,

Khadija Arib
Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal

Het woord is aan de heer Asscher namens de PvdA.

De heer **Asscher** (PvdA):

Voorzitter. Gisteren is het sociaal overleg tussen werkgevers en de vakbonden geklapt. Vandaag zag ik de onderhandelaars reageren dat ze het jammer vonden. Maar, zei de VVD-onderhandelaar, wij komen er met elkaar wel uit; dit is niet het moeilijkste hoofdstuk. Dat roept natuurlijk de vraag op hoe serieus het allemaal was. Konden werkgevers achteroverleunen in afwachting van een rechts kabinet? Of hecht men daadwerkelijk aan draagvlak? Eind maart heb ik tegen Mark Rutte als VVD-leider gezegd: als het over de arbeidsmarkt gaat, die mensen zo raakt, zoek dan naar draagvlak en streef naar een sociaal akkoord; het is te belangrijk. De opdracht die we de informateur hebben meegegeven was ook: zoek naar een breed draagvlak.

Ik verzoek de informateur om een brief waarin hij aangeeft wat er voor pogingen ondernomen worden om tot een sociaal akkoord te komen en waar die veronderstelde deadline vandaan kwam. We horen overal dat het nog weken kan duren, maar hier was sprake van een deadline. Ik verzoek hem ook om in die brief aan te geven welke onderliggende stukken de formerende partijen met de sociale partners hebben uitgewisseld en hoe hij er vanuit zijn opdracht van deze Kamer voor zorgt dat vanuit de formerende partijen beide kanten, werkgevers en werknemers, de druk voelen om tot een goed sociaal akkoord te komen in het belang van werknemers in Nederland.

De **voorzitter**:

Ik wilde eigenlijk voorstellen om het stenogram van dit deel van de vergadering door te geleiden naar het kabinet. Maar de leden mogen er natuurlijk wel iets over zeggen.

De heer **Dijkgraaf** (SGP):

Het lijkt me heel goed om te vragen om een brief. Volgens mij gaat echter niet de informateur over het sociaal akkoord, maar de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Eigenlijk zou ik hem dus willen vragen om een reactie op het klappen van het sociaal akkoord.

Mevrouw **Van Toorenburg** (CDA):

Het is eigenlijk alleen maar jammer dat het allemaal nog niet netjes geregeld is onder die minister van Sociale Zaken. Misschien kan hij nog een tandje bijzetten om ervoor te zorgen dat het ook nog rap wat gebeurt.

De heer **Van 't Wout** (VVD):

Ik sluit me aan bij de SGP, die staatsrechtelijk altijd zeer zuiver is. Ondanks het feit dat hij demissionair is, hebben wij gewoon nog een verantwoordelijk minister van Sociale Zaken. Ik ben heel benieuwd naar zijn brief.

De heer **Klaver** (GroenLinks):

Ik ben ook altijd heel erg benieuwd naar brieven van de minister van Sociale Zaken. Als partijen daar interesse in hebben, dan hadden ze dat vooral moeten melden voor deze regeling. Collega Asscher heeft een vraag aan de informateur naar aanleiding van informatie, namelijk het klappen van het sociaal overleg. Dit is van belang voor de formatie. Ik zou dus graag een brief ontvangen van de informateur. Ik wil ook weten hoe het klappen van dit overleg met de sociale partners van invloed is op de planning die de informateur voor zich ziet. Hij heeft daar eerder een brief over gestuurd. Ik verwacht dus graag per ommegaande die brief van de informateur.

De heer **Van Weyenberg** (D66):

Ook D66 is teleurgesteld dat er na veertien maanden praten -- dat zeg ik toch even tegen de minister van SZW -- nog steeds geen akkoord is. Ik steun het verzoek, maar ik ben ook erg nieuwsgierig naar de reactie van de minister van SZW op het mislopen van die onderhandelingen, want die zijn echt niet alleen van belang voor de formatie. Ze zijn van belang voor ons allemaal.

De heer **Van Kent** (SP):

Een brief kan geen kwaad, dus steun voor het verzoek.

Mevrouw **Van Brenk** (50PLUS):

Ook 50PLUS steunt het verzoek van de PvdA.

De heer **Öztürk** (DENK):

Steun voor het verzoek, maar ik ben ook benieuwd wat de minister van Sociale Zaken hiervan vindt.

De **voorzitter**:

Dan stel ik voor, het stenogram van dit deel van de vergadering door te geleiden naar de informateur. We horen wel of het de informateur is die gaat antwoorden of het kabinet, of beide; dat kan ook.

201701395

NCD

Nederlandse Vereniging van
Commissarissen en Directeuren

Amerfoertsseweg 88
3941 EP DOORN

T 086 - 623 2300
E www.ncd.nl
E ncd@ncd.nl

K.v.K.: 46532104
ABN Amro NL65ABNA0544013220
BTW nr: NL002561761B01

Aan de informateur, de weledelzeergeleerde heer dr. G. Zalm
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Doorn, 5 september 2017

Betreft: Governance Manifest

Geachte heer Zalm,

Als NCD (Nederlandse vereniging van Commissarissen en Directeuren) zijn we dagelijks actief met de realiteit van toezicht in Nederland. Vanuit die praktijk valt het ons op dat Governance onvoldoende antwoorden heeft op de uitdagingen van vandaag, maar vooral morgen.

Dit is voor ons aanleiding geweest met vooraanstaande leden ons te beraden over relevante Governance ontwikkelingen in relatie tot de praktijk van morgen. Een morgen waarin 'Chance & Change' een belangrijkere rol speelt dan de 'Command & Control' aanpak van vandaag. Vandaag de dag zijn extremen elke keer de aanleiding om meer toezicht in te zetten. Wantrouwen overwint, controle overheerst alom. Risico's vermijden is belangrijker dan kansen pakken. Een ontwikkeling die haaks staat op de welwillendheid en de bereidheid tot het pakken van verantwoordelijkheid voor de vele belangrijke beslissingen die dagelijks in bedrijven, groot en klein, worden genomen. Waar (onderling) vertrouwen voorop staat.

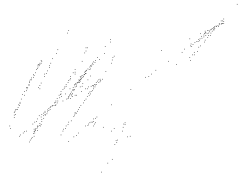
Het beraad heeft geresulteerd in het bijgaande Governance Manifest, waarin de hoofdlijnen van de gewenste Governance ontwikkelingen worden weergegeven. Kern is dat we als NCD nog steeds een aanmerkelijke meerwaarde zien voor Governance, maar dan wel in een nieuw jasje.

Graag vragen wij uw aandacht, en die van uw gesprekspartners, voor de meerwaarde van een op vertrouwen gerichte Governance in plaats van een op wantrouwen gerichte Governance. Hoeveel regels we met elkaar ook zullen maken, misbruik is nooit uit te sluiten. Een op vertrouwen gerichte Governance creëert juist verantwoordelijkheid en inspireert alle betrokkenen om zich te richten op lange termijn meerwaarde. Om met elkaar een toekomst te realiseren waarin Nederland in alle opzichten wereldwijd een leidende (sociaal/economische) rol kan blijven spelen.

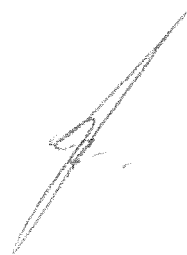
Wij kunnen ons voorstellen dat, nu uw gesprekspartners hopelijk de basis hebben gelegd voor een vruchtbare samenwerking in de komende jaren, ook daarbij vertrouwen met een hoofdletter 'V' wordt geschreven. Het is dat 'Vertrouwen' dat wij graag willen doortrekken naar de dagelijkse praktijk van meerzicht (MEERwaarde in toeZICHT), zoals wij graag stellen. Wij hebben er dan ook alle vertrouwen in dat onze bijdrage inspiratie kan zijn voor een andere manier van samenwerken met elkaar. Een duurzame manier van samenwerken die Nederland naar het volgende niveau van maatschappelijk succes zal brengen.

Wij wensen u veel succes met de lopende besprekingen en vertrouwen op uw bereidheid om daarbij aan onze bijdrage speciale aandacht te schenken, waarvoor wij u bij voorbaat danken.

Hoogachtend en met vriendelijke groet,

Mede namens Ron Steenkuijl
Voorzitter NCD

Gerard van Vliet
Directeur NCD

Bijlage: NCD Governance Manifest

NCD Governance Manifest©

We leven in opmerkelijke tijden. Nooit eerder veranderde onze samenleving sneller en dynamischer. Het aantal organisatievormen is pluriformer dan ooit. Technologie, internationalisatie en daaraan gepaarde cultuurveranderingen zorgen voor een ander speelveld, dat niet in de laatste plaats wordt bepaald door toenemende sociale betrokkenheid: social mediagebruikers beïnvloeden steeds vaker de maatschappelijke spelregels en normen om aan te voldoen.

Waar in de vorige eeuw een 'Command & Control' aanpak als standaard gold dringt zich - mede door een veranderende perceptie van macht - een 'Chance & Change' aanpak op. Kansen pakken en Darwiniaans veranderen is de uitdaging van de nieuwe generatie in de 21ste eeuw geworden. Niet alleen voor de leidinggevendenden en toezichthouders, maar ook voor het collectief van mensen dat meerwaarde wil toevoegen.

Governance verandert mee

Governance was en is, ondanks de oerdefinitie van het 'universele sturen van gedragingen' vooral gericht op 'gezond' wantrouwen en controle vanuit verticaal hiërarchisch toezicht. Wat de NCD betreft dient de nadruk nu te liggen op **vertrouwen** en het **creëren van kansen** vanuit stimulerend leiderschap in organisaties waar eigen verantwoordelijkheid en zelfsturend vermogen zoveel mogelijk voorop staat. Governance bevordert in deze interpretatie de gewenste sociaalmaatschappelijke transparantie en is door zijn relatieve afstand ten opzichte van de dagelijkse gang van zaken uitstekend geschikt om andere, aanvullende, afwegingen te maken: dit met het expliciete doel het succes en de continuïteit van de organisatie daadwerkelijk te bevorderen.

Daar waar gesproken wordt over 'toezicht' prefereert de NCD 'meerzicht'©: **Meerwaarde in Toezicht. De Governance rol is gericht op het lange termijn realiseren van financiële en sociaal maatschappelijke meerwaarde voor een organisatie.**

Governance in balans

De balans van Governance verschuift wat de NCD betreft dan ook naar:

- Vertrouwen en dialoog eerder dan wantrouwen en controle
- (Value) Balances & Checks eerder dan Cheques & (P&L) Balances
- Stakeholders betrokkenheid eerder dan Shareholders suprematie
- Kansen met een scherp oog voor risico's eerder dan een te pregnante focus op risicobeheersing
- Transparantie eerder dan een besloten ondoorzichtig systeem
- Maatschappelijke- eerder dan puur financiële verantwoordelijkheid
- Governance gedragen door de hele organisatie eerder dan het exclusieve domein voor de top alleen
- Onderlinge reflectie in verantwoordelijkheidszin eerder dan een vinkcultuur ter afrekening
- Legitimiteit, voortkomend uit een gezamenlijk draagvlak van geaccepteerde machtsverhoudingen, eerder dan legaliteit, het toetsen van afgedwongen regels
- Maatwerk in Governance eerder dan generieke prescriptieve standaardmodellen

Van bijbaan naar vak

Voor iedereen die betrokken is bij Governance moge duidelijk zijn dat de verantwoordelijkheid, en daarmee de noodzaak tot verdere professionalisering alleen maar meer toeneemt.

De uitdagingen die zich dagelijks aandienen bij organisaties vragen daarnaast om uiterste flexibiliteit. Dat geldt in het bijzonder voor de Governance-aanpak en de structuur waarin deze ingebed wordt.

We vinden het van groot belang dat bestuurders en commissarissen zich bewust zijn van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en in die rol de vereiste competenties voortdurend ontwikkelen. Om die reden hebben we het initiatief genomen voor het Register Certified Board Member (RCBM) en werken we actief aan de bestuurlijke competenties in de NCD Academy. Wij zijn bereid en vast geëngageerd om als NCD een leidende rol te vervullen bij de verdere ontwikkeling van Governance in deze eeuw van onze kinderen. Niet alleen voor onze leden, maar vooral ook breed maatschappelijk omdat we geloven in een meerwaarde van Governance die ons in staat stelt de leidende positie van Nederland op alle relevante, wereldwijde Top 10 lijsten te handhaven.

NCD
De heer R. Steenkuijl
Amersfoortseweg 98
3941 EP DOORN

Kenmerk: 201701396

Den Haag, 6 september 2017

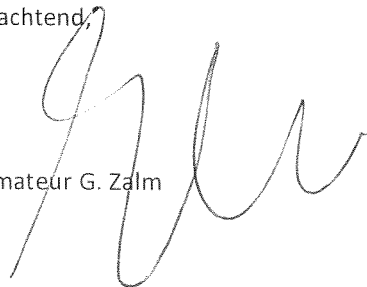
Geachte heer Steenkuijl,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'G. Zalm', written over the typed name 'Informateur G. Zalm'.

AAN DE INFORMATEUR G. ZALM
Tweede Kamer Postbus 20018 2500 EA Den Haag

Den Haag 3 september

AFSCHRIJF: VOORZITTER TWEEDE KAMER DRS K. ARIB
DUURZAAMHEIDSBERAAD VAN POLITIEKE PARTIJEN

INZAKE: kabinet-standpunt DUURZAAMHEID (bijlage "Duurzame Dinsdag")
ter bestrijding van groter CPB-gat dan €132 mld, te weten:
inclusief klimaat-opwarmings-risico's en CO2-prijs €135

GEACHTE HEER ZALM

HIERBIJ EEN TWEEDE ONDERWERP DIE VANWEGE HET 64.4 JR OUDE
STAATSGEHEIM VAN "WERK" EN "ARCHIEF" VAN DE DELTACOMMISSIE EN DE
6.6 JAAR SINSDIEN EEN GROTERE URGENTIE HEBBEN GEKREGEN WAARVOOR
A. EEN OF MEER ZALEN OP DE PLESMANWEG MOGEN WORDEN
GERESERVEERD, .. WAAROVER IK U EERGISTEREN BERICHTTE
B. EEN STANPUNT VAN DE ONDERHANDELAARS NAMENS VVD, CDA, D66 & CU
MAG WORDEN GEVAAGD OVER HET PAD NAAR EEN WERELDWIJDE AANPAK

BIJLAGE "DUURZAME DINSDAG"

Beste allemaal,
Dank Lies voor haar initiatief.
Eerst iets over hoe ik het probleem zie en dan over de oplossing.

Probleem 1 is dat de boeren, net als de NGO's de bomen op de verkeerde plek
neerzetten en dat we ze dan over 15 jaar weer allemaal moeten kappen dan heb
je weer netto-entropie i.p.v. negentropie.
Als je James Lovelock, 2009 leest over zijn eigen boomplant-experiment blijkt
dat we misschien slimmer moeten zijn dan we denken:

*"Being an impatient many mistake was to assume that the return to nature could
be hastened by planting trees. I wanted to do it properly so I sought the advice of a*

forestry ecologist. He paid a visit to examine the site and sent me a map showing where the different species of trees would naturally be expected to grow - willows and alders along the river, oaks and ash in the fields, and a sprinkling of other native trees, including the English maple, the wayfaring tree, birch and beech. It all seemed the right thing to do, and incidentally it would provide a lifetime of indulgences for travel by air...

(alsof bomen planten het maken van een vliegreis rechtvaardigt zonder te weten of de H2O-effecten voldoende koeling geven,.. want bomen zijn niet bedoeld om CO2 te absorberen,.. zeker niet in het rainforest,.. maar om de toegenomen opwarming door de steeds warmere zon te compenseren nadat de oceaan dat na een paar periodes zeeleven niet meer voor elkaar kreeg ± een half miljard jaar geleden zie "De ontdekking van de aarde, p.196--216 en ook Kroonenberg's "De menselijke mart uit 2005", p. 178-189 bijv.).

Why was it a mistake to plant trees? What should I have done was to be brave and left the fields untouched so that Gaia in het good time could plant not just trees, but a whole forest ecosystem.

A forest is much more than trees: there is soil with its teeming life at every level from bacteria to worms and beetles, and even moles and badgers then above ground there are the low-lying plants, the shrubs and of course the birds and animals that occupy what has now become a proper forest

Fortunately I planted only two thirds of the now 35 acres (9 ha) with threes - twenty thousand in all.. (ruim 2200/ha, één boom elke 4.5m2.. ruim 2m afstand) ..On the one third that was meadow I allowed self-sown trees and shrubs to move in from the edges.

There is seemliness about this natural growth that the regimented arc hanging, the plantation may not survive, but the natural ecosystem can evolve and change its diversity of species, adapted to whatever is the new climate."

Probleem 2.. DIJKVEILIGHEID RISICO'S IN HET STROOMGEBIED ...

O.A.. T.G.V 64.6 JAAR STAATSGEHEIM WERK EN ARCHIEF DELTACOMMISSIE
MAAKT HET GEHEEL GECOMPLICEERDER

Het gebrek aan goed bosbeheer langs de Rijn heeft in de 1950's t/m de 2010's tot een exponentieel toename van schadepotentie geleid met een schade in 1995 even groot als in Houston afgelopen week (\$167 miljard volgens IKSR).

\$40 mld. 80,..... 160,..... 320,..... 640,....1280,.. 2560.., voor 55 mln inwoners nu
1950's, 1960's, 1970's, 1980's,1990's, 2000's, 2010's (een factor 64...
Bij ons is dat €1mld,.. .....10.....100.....1000 mld (een factor 1000...
vanwege de Vergeten grondwater Effecten VGGWE-1,2, en 3,
"vroege dijkval" door wgvO, modderstroomvorming en WATERWOLF
(negatieve "Ruimte voor de Rivier")
sinds het STAATSGEHEIM van 1953 -2011 (werk en archief Deltacommissie)

Er is dus een gigantische herstel-operatienodige van het landschap met het soort "selectieve herbebossing" dat de veiligheid tegen dijkdoorbraak modderstroom en WATERWOLF primair wegwerkt

Dat kost €1000 mld voor 17 mln mensen in 30 jaar als NL in zijn eentje handelt en (€2000 per inwoner 30 jaar lang)

Dat zakt naar €1100/ inwoner voor 90 mln inwoners en 18 jaar (1993-2011 destijds) als we het met het stroomgebiedplan uit 1993 aanpakken [Kamernota riviervlaging, 18/4/93] en naar €500/inw voor 500 mln inw van de EU en naar €350/inw voor 730 mln van Europa (incl Rusl,Oek,Turk etc)

Het zakt naar €140/inwoner/jaar 30 jaar lang als we het wereldwijd aanpakken

3/9-3

Handwritten notes in the top right corner, possibly including the name 'Klaas'.

Zolang we geen garantie hebben dat de aarde niet 2 graden opwarmt wordt die "schade-preventie-investerings-getallen veel groter

- ... €3280/NLer (bij een CO2-prijs van €135 ton) dat is 8.4% van ons BBP-inkomen per NLer er komt dus €1350 bij, omdat we 10ton CO2/inw. uitstoten.; al 70 is gereserveerd door 't CPB
- ... €2330 in ons stroomgebied (6.8% BBP) tot €1305 in heel Europa (5.7% BBP)
- ... €710 wereldwijd voor 7.2 miljard inwoners (7.8% BBP)

Zonder wereldwijde aanpak moeten we de volgende bedragen per inwoner investeren in:

	Europa	VS,	China,	India,	overig Azië+Austr+Oceanie,	Afrika	en Zuid Amerika	zonder
	€1305	€3341,	€1083,	€305,.	€316 (van €300 - 5000)	€217	€484	per inw.
t.w.	5.7%	6.4%	13.1%	8.2%	6.5% BBP	7% BBP	11%BBP	

Dat risico kan de begrotingstekorten en de rente op de diverse staatsschulden doen toenemen als de overheid moet investeren

Zeker wanneer we weer een regeringsperiode gaan wachten en de de huidige begrotings tekorten toenemen / overschotten omslaan in

7.7%NL	3.6%Eur,	4.5%	4.45%	6.0%	6.2%	5.2%	10.8%
--------	----------	------	-------	------	------	------	-------

Er is maar 5% rente nodig van die staatsschulden om de bovenvermelde preventie-bedragen voor klimaatrampen op te hoesten

Dat geld kan zomaar in de zakken van de superrijken verdwijnen wanneer zij op onze risico-volle staatsschulden gaan speculeren en Griekse rentes afdwingen.

De grootste uitdaging is om de herbebossing van de stroomgebieden beter op elkaar af te stemmen om extreem weer te voorkomen

Dan worden die bedragen allemaal fors lager

OPLOSSING

Dat duurzaamheids-beraad moet dus per stroomgebied en door stroomgebieden wereldwijd worden aangepakt, over de partijen en religies heen
 Maar laten we beginnen Plesmanweg 1 als een informatie centrum hiervoor gaan ontwikkelen

Met vriendelijke groet

AAN DE INFORMATEUR G. ZALM   Den Haag 2 sept 2017
Tweede Kamer, Postbus 20018   2500 EA Den Haag

AFSCHRIJF: VOORZITTER TWEDE KAMER DRS K. ARIB

INZAKE: kabinets-besluit Oosterscheldekering mag niet meer dicht bij
Stormvloed + voorlichting in "Plesmanweg 1 project"
+ DCM contract met aannemerij voor 30 jaar 1/3000 jr veiligheid
bijlage VOER VOOR TUSSENPERSOON
ter bestrijding van groter CPB-gat dan €132 mld, te weten:
inclusief klimaat-opwarmings-risico's en CO2-prijs €135

GEACHTE HEER ZALM

HIERBIJ EEN TWEDE ONDERWERP WAARVOOR

- A. EEN OF MEER ZALEN OP DE PLESMANWEG MOGEN WORDEN GERESERVEER
- B. EEN STANPUNT VAN DE ONDERHANDELAARS NAMENS VVD, CDA, D66 & CU
MAG WORDEN GEVAAGD OVER HET PAD NAAR EEN WERLEDWIJDE AANPAK
- C. EEN EIGEN TUSSENPERSOON KAN WORDEN VOORGESTELD

GRAAG UW AANDACHT HIERVOOR EN DIE VAN DE VIER ONDERHANDELAARS

Met vriendelijke groet,
De Fresh Water Company

Ir J W Boehmer MSc MBA

BIJLAGE: VOER VOOR TUSSENPERSOON

inzake: voer voor onderhandelingen met aannemers

inzake: aankondiging Plesmanweg 1-initiatief, + zaal 1 "Oosterscheldekering
mag niet meer dicht bij stormvloed tenzij de veiligheid met een DCM contract
wordt gegarandeerd" + wvttk

Beste .....,

Kunt u,... kan je mij misschien vertellen of jouw contacten met de aannemerij
zodanig zijn dat jullie informateur Zalm voor zijn vertrek als informateur een
DCM contract kunnen aanbieden?

Primair om de Oosterscheldekering te redden van het "watergevaar Van
ONDEREN" waar de Telegraaf op 7 sept 2010, 17 mrt 2011 en 21 aug 2013 over
heeft geschreven. En dat door iedereen aan zijn laars wordt gelapt. Ook door de
"bende van zes" (jouw en mijn vrienden). Toen die "bende" een week later de
beruchte "brief van de (oud) waterbouwers" schreef over de incompetentie van

Rijkswaterstaat en IenM, de Deltacommissaris met name, en dus ook van Deltares en TU-Delft. {de brief vindt je hieronder samen met de relevante Telegraaf artikelen en Rijkswaterstaat-overheidsnota}

Hier onder volgt wat nadere uitleg

Succes,

BIJLAGE NADERE UITLEG

ook t.b.v. informateur Zalm

=====

B1..DE TELEGRAAF WAS IEDEREEN TE SLIM AF

Dat had de Telegraaf al op een veel betrouwbaarder manier had gedaan. Op intuïtie, want de nota "Oosterscheldebeheer, nader bekeken" van januari 2013 was nog geheim en kwam pas dank zij de Telegraaf en de reactie van de bende en de Tweede kamer op internet in nov 2013,.. zij het onaangekondigd (ik heb de Telegraaf nog getipt en die schreef vervolgens een hoofdstuk 18 in het boek onthullingen van een nieuwsgager waarin zij uitlegde dat het waterbouw-kartel zo corrupt is dat Boehmer nooit gelijk zal krijgen.

B2..GEEN "PIPING" MAAR "wgvO"

Die intuïtie van dat wgvO de kering bedreigt ... in plaats van "piping" !!!... is door de kering zelf bevestigd ($d/L \ll 1/100$), bleek volgens de nota correct. ($d/L \ll 1/100$). Ik heb toen twee brieven en een wetenschappelijk artikel daarover gestuurd, **met het 'wgvO-bewijs' voor het veel te grote risico van instabiliteit van de Oosterschelde-kering bij stormvloed ..**

... eerst aan het ministerie dd 30 jan 2014, (geen reactie)

...daarna aan de minister op 15 maart 2014 (geen reactie)

...en aan tenslotte op verzoek van KIVI-collega's (natuurkunde en elektro) aan de TU-Delft/Twente/Rijkswaterstaat-leiding van isgr2015,

eerst in nov 2014. in een "abstract"

en vervolgens op 28 feb 2015 in een paper "the moon is back in dike, dam, and barrier management"

B3..EERST DE OPGEBOUWDE RISICO'S VAN HET STAATSGEHEIM BESTRIJDEN

Dat alles is moet eerst onderwerp worden voor een tentoonstelling in verschillende zalen in de Plemanweg 1,...

Want de brieven bleven onbeantwoord en ook een "peer review" is tot drie maal geweigerd

Dat laatste kan de opheffing van de faculteiten en afdelingen Waterbouwkunde bij TU-Delft en Rijkswaterstaat tot gevolg hebben, wanneer de internationale academische of wetenschappelijke wereld keihard is,.. wanneer ze horen dat de civiele wetenschap al bijna 65 jaar wordt verkracht;

... met een STAATSGEHEIM van een overheid die verplicht is de

wetenschappelijke informatie van rampen vrij te geven en het wetenschappelijk onderzoek daarnaar te bevorderen ten nutte van

A..de veiligheid van haar burgers tegen een volgende ramp (de kans is nu daardoor 1:30 ipv 1:3000 jr),

B.. van een CPB-doorrekening met niet te grote risico's op herhaling van "1953" of erger, nu geschat op @132 miljard zonder CO2-opwarming van 2grC in 2047 en op €224 mld met opwarming

C.. van een soortgelijke CPB-doorrekening tegen dijkdoorbraak- "ruimte voor de rivier"- en (andere) modderstroom-rampen wereld wijd

....met €4000 mld en €20,450 mld respectievelijk

... zoals deze week de €200 mld in Houston en ???mld in ZO-Azie)

D.. ten nutte van de export-positie van het bedrijfsleven... en het terugverdienen door de overheid van de onnodig geleden schade tussen 1953 en 2017

B4. WERELDWIJDE DOORWERKING

Dat wereldwijde aspect heeft de Telegraaf verwoord in de kreet dat "de bescherming tegen zeewater van miljoenen mensen in gevaar komt" (zoveel wonen er niet rond de Oosterschelde).

Dat alles is de moeite van het overdenken waard voor de aannemerij.

.. om met een DCM-contract-initiatief te komen met dertig jaar garantie,..

en om mijn Plesmanweg 1 initiatief te ondersteunen

B5. WAAROM EEN "PLESMANWEG 1" INITIATIEF

Essentieel voor dat contract is dat de Nederlandse aannemerij beschikt over de STAATSGEHEIM gehouden gegevens de juiste interpretatie ervan.

Jammer voor de "bende van zes" (de oud ontwerper Spaagaren cs en de 5 oud-werkvoorbereiders van de aannemer),.. maar ze zijn al 64 jaar en 7 maanden misleid door het STAATSGEHEIM van "werk" en "archief" van de Deltacommissie en ze hebben ook niet mijn gecombineerd hydraulisch-grondmechanische scholing gehad mocht mijn - in MIT- geschoolde - ervaring met Forensic Onderzoek & Research in de Oosterschelde. Ze keken ernaar maar begrepen het niet, en de kennis liet men verdampen door de opheffing van de Deltadienst...in fasen vanaf 1978-87 ...

Dat begrip is wel nodig om de geheimen te herkennen als ze naar het Nationaal Archief gaan en zelf de - volgens mijn kennis - verbijsterende gegevens opvragen.

B6. WAAROM EEN VERGELIJK MET DE AANNEMERIJ OVER "PLESMANWEG 1"?

Dus heeft deze regering er alle belang bij dat informateur Zalm een vergelijk met de aannemerij over maakt

A1.. over toegang van de aannemerij tot de gegevens op de Plesmanweg 1,..

A2.. ook over de noodzaak om die kennis in eerste instantie alleen voor de Kamerleden en de aannemerij open te stellen,..

.... want die zijn in feite veroordeeld om - samen met mij - over de dijk(, dam- en kerings-)veiligheid van Nederland te waken,.. en

A3 te oordelen of Nederland niet zodanig in de gevaren zone is beland voor de financiële markten dat de boel nog even staatsgeheim gehouden moet worden tot de aannemerij het benodigde "inhaalwerk heeft verricht"

B7.. AANSLUITENDE INITIATIEVEN

En dat informateur Zalm z.s.m. een vergelijk treft over:

B.. over een DCM-contract met 30 jaar garantie

C.. over wat u & ik krijgen betaald voordat de aannemerij zonder ons verder kan.

B8 VOORWAARDE

Daarover moet worden beslist voordat informateur Zalm het stokje overgeeft aan een formateur.

B9.. HERHAALDE VRAAGSTELLING

Zie jij daar heil in?

"Ja" of "nee" is genoeg.

Dan licht ik informateur Zalm in dat de aannemerij met een initiatief-voorstel komt om de Oosterscheldekering te redden.

Aan informateur Zalm mag de aannemerij zelf vertellen of ze een export markt zien naar andere projecten zoals kerncentrales en andere kwetsbare voorzieningen die door stormvloeden of tsunami's kunnen worden "verrast",.. zoals onlangs bleek in New Orleans,.. langs menige rivier tijdens Hoogwater,.. net als de Brielse Maasdam werd verrast tijdens het zondagochtend-laagwater van 1 feb 1953 (ook daar is een zaal voor gepland op Plesmanweg 1),.. zoals ook de bodembeschermingen van de Brielse Maasdam en de Brouwersdam overkwam tijdens de sluitingen in 1950 en 1971.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
Den Haag, 2 september 2017,
[REDACTED]

Kenmerk: 201701398

Den Haag, 6 september 2017

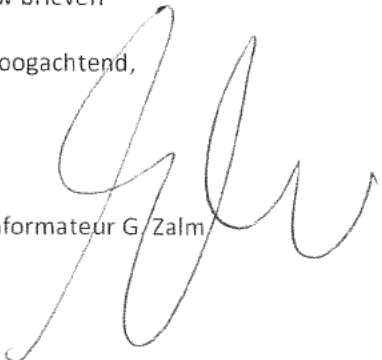
Geachte heer

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

In uw brieven geeft u opnieuw uw visie op verschillende onderwerpen. Uw standpunten zijn inmiddels genoegzaam bekend. In het vervolg zal daarom worden volstaan met kennisneming van uw brieven

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

V N O N C W

MKB
Middelstand

actiz

Federatie
Medisch
Specialisten

GGZ
Nederland

GGZ NEDERLAND

Sociaal Werk
Nederland

FNLI
Centrum voor
Inclusie en
Participatie

feder(ati)

ireen
enkele leden van de Tweede Kamer

kbo-pcob

knmg

Nationale Winkelraad

LHV

Landelijk Platform
Praktische Gezondheid

RESEARCHERS FEDERATION FOR
DISEASES AND DISORDERS CENTRE

Patiëntenfederatie
Nederland

WV

VGN

V&VN

Zorgverzekeraars Nederland

De heer G. Zalm
Informateur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

201701399

Briefnummer
17/10.897/AS/Dew
Onderwerp
Preventie t.b.v. een gezond leven

Den Haag
6 september 2017
Telefoonnummer
06-11351739
E-mail
stigter@vnoncw-mkb.nl

Geachte heer Zalm,

Bij een stijgende levensverwachting is leven in goede gezondheid (“healthy ageing”) één van de grootste uitdagingen. Ook in Nederland is sprake van overgewicht en welvaartsziekten, door een ongezonde leefstijl. Dit leidt tot een intensiever beroep op de gezondheidszorg (en vergroot de druk op de betaalbaarheid van de zorg in brede zin) en geeft minder mogelijkheden voor mensen om te kunnen participeren. Deze ontwikkeling moet daarom worden gekeerd. Preventie kan veel meer aandacht krijgen. Dit vraagt een extra en gezamenlijke inspanning van veel partijen.¹

Ons voorstel is te komen tot een “nationaal preventie-akkoord” met bedrijfsleven en sociale partners, gezondheidszorg en welzijn, zorgverzekeraars, patiëntenorganisaties, onderwijsinstellingen, gemeenten, maatschappelijke organisaties en de wetenschap.

Een samenhangende en lerende aanpak is nodig langs verschillende thema’s: gezonde voeding, faciliteren en ondersteunen van een gezonde leefstijl, investeren in een gezonde leefomgeving en een meer preventieve gezondheidszorg. Een “nationaal preventie-akkoord” moet op deze deelgebieden vertaald worden in deelakkoorden, met duidelijke doelstellingen en af te spreken acties, maatregelen, en inzet van alle partijen (vergelijk het met de aanpak van het Energie-akkoord). Zo kan in Nederland een beweging op gang komen die gezond leven en ouder worden bevordert, welvaartsziekten bestrijdt met “voorkomen is beter dan genezen” en de zorg voor iedereen toegankelijk en betaalbaar houdt.

¹ Zie ook de brief van de SER d.d. 5 juli 2017.

Het is een lerende aanpak. Intensieve samenwerking met de wetenschap is cruciaal. Preventieve maatregelen moeten niet op drijfzand zijn gebaseerd. Voor de implementatie van af te spreken maatregelen moet een vernieuwende aanpak worden gevonden met een veel bredere en diepere doorwerking naar de bevolking. Digitale hulpmiddelen (zoals big data, apps en eHealth) bieden hierbij nieuwe mogelijkheden.

Wij zijn bereid onze schouders onder dit nieuwe initiatief te zetten en met de verantwoordelijke ministers een nieuwe, moderne preventie-aanpak van de grond te tillen. Het is wenselijk dat in het Regeerakkoord een aftrap van deze nieuwe aanpak wordt gegeven, door de noodzaak van het bovenstaande te onderschrijven.

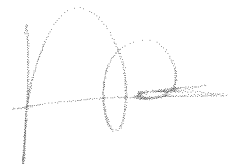
Hoogachtend,

Hans de Boer
Voorzitter VNO-NCW

Michaël van Straalen
Voorzitter MKB-Nederland

Dianda Veldman
Patiëntenfederatie NL

Alexander Rinnooy Kan
Agenda voor de Zorg

Marian Geluk
Federatie Nederlandse
Levensmiddelen Industrie

Lex Staal
Sociaal Werk Nederland

Patricia Hoogstraaten
Nationale Winkelraad
MKB Nederland

VNO-NCW
De heer H. de Boer
Postbus 93002
2509 AA DEN HAAG

Kenmerk: 201701400

Den Haag, 6 september 2017

Geachte heer De Boer,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

2017 01401

FORM003

Van: van Egmond, I. <i.vegmond@tweedekamer.nl>
Verzonden: donderdag 7 september 2017 16:01
Aan: FORM003
Onderwerp: FW: Initiatief Wetsontwerp 34606
Bijlagen: Nota_naar_aanleiding_van_het_verslag_34606.pdf; Tabellen_en_grafieken_34606.pdf

---

Geachte Mevrouw Taatgen,

Op verzoek van Martin van Rooijen, Tweede Kamerfractie 50PLUS, zend ik u hierbij Initiatief Wetsontwerp 34606.

Dank voor uw medewerking om dit voorstel door te geleiden naar de heer G. Zalm.

Met vriendelijke groet,

Iris van Egmond-Niessink

Persoonlijk medewerker Martin J. van Rooijen

geen antwoordbrief nodig

Tweede Kamerfractie 50PLUS
T 070 318 5065
M 06 15 24 44 14
i.vegmond@tweedekamer.nl

www.tweedekamer.nl

Aanwezig dinsdag, woensdag en donderdag

Indien u alleen of met gasten een bezoek brengt aan de Tweede Kamer verzoeken wij u van alle gasten uiterlijk 48 uur van tevoren aan ons door te geven de voor- en achternaam en het geslacht. Uiteraard dient men identiteitsbewijs mee te nemen.

Alle afspraken worden gemaakt onder voorbehoud van de agenda van de Tweede Kamer die regelmatig wijzigt.

---

34 606

Voorstel van wet van het lid Van Rooijen tot tijdelijke wijziging van de Pensioenwet en de Wet verplichte beroepspensioenregeling in verband met het invoeren van een maatregel tot onder meer aanpassing van de disconteringsvoet waartegen pensioenfondsen hun pensioenverplichtingen moeten berekenen (Tijdelijke wet aanpassing disconteringsvoet)

Nr. 9

NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG

Ontvangen 5 september 2017

INHOUDSOPGAVE

I. ALGEMEEN

1. Inleiding
2. Aanleiding en achtergrond van het wetsvoorstel
3. Hoofdpijnen van het wetsvoorstel
  - 3.1 *Gewijzigde economische omstandigheden en tijdelijke aanpassing disconteringsvoet*
  - 3.2 *Tijdelijke buitenwerkingstelling beleidsdekkingsgraad*
4. Overwogen alternatieven
5. Gevolgen van het wetsvoorstel
  - 5.1 *Algemeen*
  - 5.2 *FTK en het daarmee beoogde evenwicht tussen verschillende groepen deelnemers*
6. Uitvoerings- en handavingsaspecten
7. Overig

II ARTIKELSGEWIJS

I. ALGEMEEN

De initiatiefnemer heeft met belangstelling kennisgenomen van de reactie van een aantal fracties op het wetsvoorstel. Initiatiefnemer stelt het op prijs dat het wetsvoorstel diepgaand is bestudeerd en dat hij, door het beantwoorden van de vele gestelde vragen, de doelstellingen van het wetsvoorstel verder kan verduidelijken. Initiatiefnemer heeft getracht de volgorde van de vragen in het Verslag zoveel mogelijk aan te houden maar in voorkomende gevallen zijn vragen gebundeld beantwoord.

1. Inleiding

De leden van de VVD-fractie vragen welke "kwetsbaarheden van het pensioenstelsel" de afgelopen jaren blootgelegd zijn en welke kwetsbaarheden, naast de aanpassingen in de rente, het pensioenstelsel kent?

De initiatiefnemer is in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel reeds ingegaan op de kwetsbaarheden van het pensioenstelsel. In aanvulling hierop wijst de initiatiefnemer erop dat na de totstandkoming van de Pensioenwet in 2006 en à fortiori door de inwerkingtreding van het nieuwe Financiële Toetsingskader (FTK) is gebleken dat de wijze waarop het toezicht in wet- en regelgeving is vastgelegd, grote nadelen kent. Doordat is vastgelegd dat de pensioenuitkeringen een zekerheid kennen van 97,5% zijn door de wetgever toetsingscriteria vastgesteld die het stelsel zeer kwetsbaar maken voor de ontwikkeling van de zogenoemde risicovrije rente. Deze rente kan vooral in laagconjunctuur, aangejaagd door manipulatie van de ECB, zo laag worden dat zij geen betrouwbare indicatie meer geeft voor de rente en het rendement op lange termijn. Buffers van pensioenfondsen, die vóór de crisis nog een omvang hadden van 30% of meer, zijn sinds 2008 verdwenen, niet omdat er verliezen werden geleden op het vermogen van pensioenfondsen en ook niet omdat de feitelijke kasverplichtingen van pensioenfondsen uitzonderlijk toenamen. De levensverwachting is weliswaar toegenomen, maar die ontwikkeling is probleemloos verwerkt in de verplichtingen. Alleen de contante, boekhoudkundige waardering van de verplichtingen nam toe met gemiddeld 70% sinds de inwerkingtreding van de Pensioenwet omdat met een steeds lagere discontovoet moest worden gerekend. Die discontovoet vertoonde steeds minder relatie met het gerealiseerde rendement. Als gevolg daarvan stegen de vermogens, maar niet snel genoeg om de gestegen contante, boekhoudkundige waardering van de verplichtingen te compenseren. Deze aanpak heeft het pensioenstelsel extreem kwetsbaar gemaakt voor rentebewegingen. Bovendien zorgt de berekeningswijze van de discontovoet ervoor dat de pensioenfondsen de economische cyclus versterken in plaats van deze te dempen.

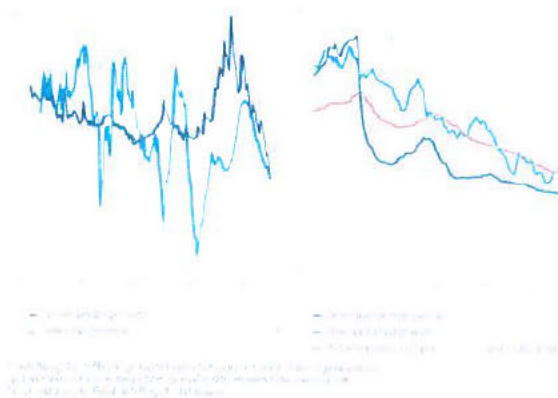
Voor een actualisatie van in de memorie van toelichting opgenomen grafieken over de ontwikkeling van de rentetermijnstructuur per ultimo juli 2017, verwijst initiatiefnemer naar de bijlage, afbeeldingen 1, 2 en 3.

De leden van de VVD-fractie vragen verder of de initiatiefnemer een overzicht kan geven van de ontwikkeling van de rente sinds de jaren '80.

Hieronder is een weergave opgenomen van de ontwikkeling van de rente sinds de jaren '80.¹ Tevens is een grafiek opgenomen waarin de ontwikkeling van de rente in de eeuwen daaraan voorafgaand wordt weergegeven.² Zie afbeelding 4, 5 en 14 van de bijlage.

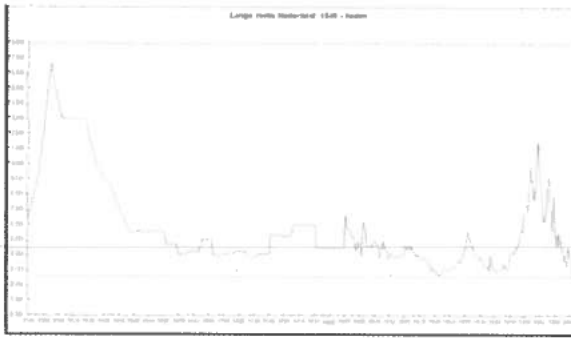
Grafiek 13 De Nederlandse rente in historisch perspectief

© 2017 DNB

¹ Zie pagina 28 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

² Zie <http://www.hooibosch.nl/rente-vanaf-1540>

De leden van de CDA-fractie vragen of de initiatiefnemer nader kan motiveren waarom de langdurig lage rente aanleiding zou moeten zijn om een wijziging aan te brengen in de verdeling van pensioengelden in het voordeel van ouderen en ten koste van jongeren en zij vragen naar een reactie van de initiatiefnemer op de vrees dat een dergelijke schuif de solidariteit van het pensioenstelsel zou kunnen ondermijnen. De leden van de fractie van D66, maken zich eveneens zorgen over de borging van de intergenerationele solidariteit en de leden van de fractie van het CDA willen daarnaast weten hoe de doelstelling van een minder rentegevoelig pensioenstelsel zich verhoudt tot het andere hoofddoel van het (n)FTK, namelijk generationeel evenwicht? De leden van de fractie van GroenLinks vragen of de initiatiefnemer het met hen eens is dat zijn voorstel de onzekerheid over de pensioenen voor jongere deelnemers onnodig wordt vergroot? Het verhogen van de rekenrente leidt er volgens de leden van GroenLinks toe dat een deel van het pensioen van jongeren op de korte termijn gebruikt kan worden voor de indexatie van pensioenen. Dit komt volgens hen ten goede van oudere werknemers, maar niet van jongere deelnemers.

De verdeling van het pensioenvermogen tussen jongeren en ouderen is een voortdurend argument om niets te doen. Op zichzelf is het onderwerp van verdeling tussen jong en oud niet relevant. Pensioenfondsen verdelen de aanspraken tussen deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Bij elke wijziging van de rente treden er verschuivingen op tussen de contante waarde van de aanspraken van deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Dat komt omdat de gebruikte discontovoet het verloop heeft van een curve waarvan het eerste deel een veel lagere rente te zien geeft dan het latere deel, maar ook omdat naarmate de verplichtingen verder in de toekomst liggen het effect van een rentewijziging groter is. Zo is er sinds 2008 een aanmerkelijke verschuiving geweest ten gunste van actieve deelnemers als gevolg van de steeds dalende rente. Een geringe aanpassing van de rente in opwaartse zin, zoals het wetsvoorstel beoogt, leidt tot een geringe verschuiving ten gunste van gepensioneerden. Maar het vermogen is en blijft onverdeeld en de verschuiving betreft uitsluitend de contante waarde, niet de werkelijke kasstroom. Maar zelfs als we deze virtuele verschuiving als betekenisvol zouden beschouwen, waarom legt de CDA-fractie dan de nadruk op een wijziging in de verdeling van pensioengelden in het voordeel van ouderen en ten koste van jongeren? Was de schuif van de afgelopen 9 jaar ten gunste van jong en ten koste van oud niet een veel grotere ondermijning van de solidariteit? De leden van de fractie van GroenLinks veronderstellen ten onrechte dat het wetsvoorstel indexatie van pensioenen beoogt. Maar zelfs als dat het geval zou zijn, dan nog worden pensioenen in de uitkeringsfase zowel als in de fase waarin nog sprake is van opbouw verhoogd. Er vindt geen discriminatie plaats tussen generaties. Het wetsvoorstel heeft geen enkele invloed op de hoogte van het vermogen, op de hoogte van de uitkeringen noch op de hoogte van de aanspraken. De toekomstige uitkeringen worden er niet door beïnvloed. Het wetsvoorstel verandert niet de

feitelijke kasverplichtingen maar de contante boekhoudkundige waardering van de verplichtingen. Het wetsvoorstel zou pas tot veranderingen van verplichtingen aanleiding kunnen geven als de werkelijke rendementen gedurende langere tijd gemiddeld lager zijn dan de RTS-curve met bodemrente. Dat is sinds de historie van de pensioenen in Nederland nog nooit voorgekomen en is ook in de toekomst hoogst onwaarschijnlijk.

Consultancy firma Mercer, het grootste consultancybedrijf ter wereld op het gebied van human resources, heeft in een studie die op 20 februari 2017 werd gepubliceerd in Pensioen Pro aangegeven dat per 31 december 2006 de gemiddelde rekenrente 4,3% was, waar deze per 31 december 2016 gemiddeld 1,4% bedroeg. Als gevolg van deze rentedaling is het aandeel van actieven en slapers in de pensioenpot sinds 2006 gestegen van 61% naar 68%, ten koste van het aandeel van gepensioneerden. Voor 65-plussers met een ingegaan ouderdomspensioen liep het aandeel in de pensioenverplichtingen terug van 39% naar 32%. Mercer geeft hierbij aan dat ‘de afgelopen 10 jaar voor de pensioenreservering een verschuiving van oud naar jong zichtbaar is’.³ Bij de huidige omvang van het pensioenvermogen gaat het grofweg om een bedrag van € 100 miljard, wat wordt verschoven van de gepensioneerden naar de actieven (7% verschuiving van 1400 miljard euro).

De APG-actuaris Peter Vlaar berekent diezelfde verschuiving voor het ABP en publiceert daarover het artikel “Laat pensioendebat niet verzieken door spookverhalen over solidariteit” in MeJudice van 20 januari 2017. Hij komt tot de conclusie dat het aandeel van gepensioneerden in het vermogen van het ABP tussen 2005 en 2015 als gevolg van de daling van de rente is gedaald van 33% naar 26% terwijl het aandeel van 50-minners in dezelfde periode steeg van 17% naar 23%.⁴ Dit is een direct gevolg van het verschil tussen het rendement en de RTS: daadwerkelijke rendementen waren veel hoger dan de omlaag gemanipuleerde rekenrente, hetgeen resulteert in een discrepantie van enorme omvang.

In het Overzicht Financiële Stabiliteit van juni 2017 stelt De Nederlandsche Bank op pagina 34 bovendien het volgende⁵: “zonder de ongeveer 3% rentedaling was de dekkingsgraad van de Nederlandse pensioenfondsen fors hoger geweest (circa 30 procentpunten in 2016).”

De conclusie van de leden van de fractie van GroenLinks, dat indexeren of het voorkomen van kortingen ten goede komt van ouderen maar niet van jongeren deelt initiatiefnemer niet. Niet alleen gepensioneerden maar alle werknemers worden geraakt. Het niet-indexeren treft jongeren waarschijnlijk zelfs harder dan de ouderen, gezien het feit dat de loonindexatie meestal hoger is dan inflatie-indexatie en de kans op inhaalindexatie minimaal is, waardoor jongeren met een lager pensioen starten. Tevens is initiatiefnemer het ook niet eens met de stelling van de leden van de fractie van GroenLinks, dat door het verhogen van de rekenrente de onzekerheid van de pensioenen van jongere deelnemers wordt vergroot. Het vergroten van de onzekerheid van de pensioenen van jongere deelnemers zou pas aan de orde komen als het reële rendement op kapitaal slechts een fractie zou blijken te zijn van de door de Franse econoom Thomas Piketty aangenomen 4 à 5 procent.⁶ Zie tevens “Kapitaal in de 21ste eeuw”.⁷

³ Zie <https://www.mercer.nl/onze-deskundigheid/en-historische-blik-op-rekenrente.html>

⁴ Zie <http://www.mejudice.nl/artikelen/detail/laat-pensioendebat-niet-verzieken-door-spookverhalen-rond-solidariteit>

⁵ Zie pagina 34 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

⁶ Zie <http://www.nu.nl/economie/3919898/moet-u-weten-theorie-van-econoom-thomas-piketty.html>

⁷ Zie <http://www.dcbzgebij.nl/boeken/kapitaal-in-de-21ste-eeuw/>

2. Aanleiding en achtergrond van het wetsvoorstel

De leden van de VVD-fractie vragen of de initiatiefnemer een technische toelichting kan geven op de relatie tussen het Financieel Toetsingskader (FTK) en het Quantitative Easing (QE-)programma? De leden van de VVD-fractie vragen verder of er volgens de initiatiefnemer nog andere relaties zijn waarbij het QE-programma negatief effect heeft en op welke andere gevolgen de initiatiefnemer duidt bij de spectaculaire daling van de rentetermijnstructuur. De leden van de VVD-fractie vragen de initiatiefnemer ook naar zijn rechtvaardiging voor de potentieel ingrijpende inbreuk op het FTK. De leden van de VVD-fractie vrezen namelijk dat dit wetsvoorstel een precedent schept voor ingrijpende aanpassingen van het FTK in de toekomst.

Het QE-programma heeft als doelstelling de rente te verlagen om op die wijze deflatie te voorkomen en de inflatie in het eurogebied op een niveau van juist onder de 2% te brengen. Verlaging van de rente door de ECB, verder versterkt door de monetaire verruiming, heeft een onmiddellijk effect op alle rentevoeten, de rentetermijnstructuur (RTS) die door De Nederlandsche Bank wordt vastgesteld aan de hand van de interbancaire swaprente en de Ultimate Forward Rate (UFR). De dekkingsgraad van de pensioenfondsen daalt als gevolg van de daling van de RTS. Dat is het negatieve effect. Andere effecten van het QE-programma zijn moeilijk te meten. Waarschijnlijk heeft het beleid gezorgd voor meer vertrouwen in de euro en is de eurocrisis althans op korte termijn daarmee bezworen. De argumentatie die de president van de ECB, Draghi, naar voren brengt als zouden door het QE-programma miljoenen banen zijn geschapen waardoor een extra stroom van premiebetalingen bij pensioenfondsen binnenkwam, is volgens initiatiefnemer niet houdbaar. Want tegenover de extra ingelegde premies staan nieuwe pensioenverplichtingen die door pensioenfondsen met verlies worden ingekocht omdat voor de premieberekening een hogere rente wordt gebruikt dan voor de verplichtingen. Immers, omdat de premie in Nederland nog altijd niet kostendekkend is, leiden de extra banen en de daarmee samenhangende extra premie-inkomsten alleen maar tot verslechtering van de dekkingsgraden.

De leden van de VVD-fractie vragen voorts op basis van welke informatie de initiatiefnemer de verwachting baseert dat de rente zonder het QE-programma substantieel hoger zou zijn, hoeveel hoger de rente naar verwachting zal worden en of de effecten naar verwachting van de initiatiefnemer onmiddellijk merkbaar zullen zijn en zo nee, hoe lang het naar verwachting zal duren voordat de effecten merkbaar zijn.

Het is duidelijk dat de besluitvorming over het QE-programma gericht is op renteverlaging, zoals blijkt uit de uitleg die de ECB zelf op haar website geeft.⁸ Onder de titel “How quantitative easing works” volgt een opsomming van acties en de gevolgen van die acties:

1. De Europese Centrale Bank (ECB) koopt obligaties van banken.
2. Dit verhoogt de prijs van de obligaties en creëert geld in het bankensysteem.
3. Als gevolg daarvan dalen rentetarieven in brede zin en worden leningen goedkoper.
4. Bedrijven en burgers kunnen meer lenen en minder uitgeven aan de terugbetaling.
5. Als gevolg daarvan krijgen consumptie en investeringen een stimulans.
6. Hogere consumptie en investeringen ondersteunen de groei van het BBP en van de werkgelegenheid.

⁸ Zie https://www.ecb.europa.eu/explainers/show-me.html?app_infographic_en.html

7. Terwijl de prijzen stijgen, behaalt de ECB een inflatiedoelstelling van beneden maar dichtbij de 2% op middellange termijn.

Zonder het QE-programma zou de rente hoger zijn. Dat wordt ook aangetoond in publicaties van de ECB zelf, zoals in het artikel “The transmission of the ECB’s recent non-standard monetary policy”.⁹ Het kan niet ontkend worden dat het programma een vorm van marktmanipulatie is, die erop is gericht de rente te beïnvloeden in negatieve zin. Weliswaar is de rente wereldwijd sinds midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw al aan het dalen, maar dat vloeit mede voort uit de extreem hoge renteniveaus van de jaren tachtig. Als we op de langere termijn kijken, zien we dat tot het begin van deze eeuw de rentes terug liepen naar een meer historisch niveau, maar dat door de interventies van de ECB de rente nu op een uitzonderlijk laag niveau terecht is gekomen. Als we de ontwikkeling bezien vanaf het begin van de negentiende eeuw, blijkt dat de rente in de afgelopen tweehonderd jaar nog nooit zo laag is geweest. Bij een inflatie van net onder de 2%, zoals de doelstelling is van de ECB, hoort een rentepercentage dat daarboven ligt. Zelfs de suggestie van een mogelijke beëindiging van het QE-programma leidt al tot rentestijgingen. Daarom spreekt men ook over tapering, dat wil zeggen geleidelijk afbouwen van het programma, om een plotselinge rentestijging te voorkomen. De ECB heeft reeds in 2015 geconcludeerd dat het neerwaartse effect van de “non-standard measures” op de 10-jaarsrente uitkwam op gemiddeld -0,47%.¹⁰ Tweede Kamerlid Omtzigt constateert in zijn initiatiefnota dat QE een flink neerwaarts effect heeft op de rente oplopend tot -1,0%.¹¹ De Risicorapportage Financiële Markten 2017 van het Centraal Planbureau laat op basis van empirisch onderzoek voor Europa zien, dat de aankondiging van kwantitatieve verruiming in het eurogebied het rendement op 10-jaars staatsobligaties met 1%-punt heeft verlaagd.¹² In het “Overzicht Financiële Stabiliteit” (OFS), waarmee DNB gehoor gaf aan de Tweede kamer-motie Schouten, Harbers en Nijboer van 5 oktober 2016¹³, blijkt dat De Nederlandsche Bank zelfs uitkomt op een nog hoger effect: “Schattingen voor de impact van de onconventionele monetaire maatregelen op de daling van de nominale lange rente in het eurogebied lopen uiteen van circa 80 tot 150 basispunten”.¹⁴

En tot slot verwijst initiatiefnemer in dit verband ook op de bijdrage van CDA-Tweede Kamerlid Omtzigt in het Algemeen Overleg van 15 juni over diverse pensioenonderwerpen.¹⁵ Initiatiefnemer citeert: “Eindelijk! Ik heb er echt jaren om gevraagd en nu zeggen De Nederlandsche Bank en ook het Centraal Planbureau: ongeveer 1%. De schatting is niet precies, maar de rente zou ongeveer 1% hoger zijn als er geen ECB-beleid was. Daar zei de directeur van De Nederlandsche Bank nog bij dat dit 5 à 10 procentpunten dekkingsgraad is, want hij dacht: door die lage rente hebben we nog wat extra groei en dat compenseert het dus enigszins. In gewoon Nederlands staat daar dat de pensioenfondsen 70 miljard tot 140 miljard extra zouden hebben indien de ECB dit beleid niet zou voeren. Er zullen echt baten zijn van de lage rentepolitiek – de minister van Financiën betaalt inderdaad best wat minder rente – maar dit is wel een heel grote kostenpost. Welke beleidsconclusie trekt de Nederlandse regering hieruit? Of laten we dit gewoon gebeuren? Dit is de grootste transfer die in de Europese Unie plaatsvindt. Wij maken elkaar af als Rutte of Balkenende met 100 miljoen te weinig terugkomt op een periode van zeven jaar in de Europese begroting. Dat is een

⁹ Zie https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/eb201507_article01.en.pdf

¹⁰ Zie <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/eb201507.en.pdf>

¹¹ Zie Kamerstuk 34563, nr. 2, paragraaf 3.3.2

¹² Zie pagina 19 <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-6jun2017-Risicorapportage-Financiële-Markten-2017.pdf>

¹³ Zie Kamerstuk 34550, nr. 39

¹⁴ Zie pagina 32 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf?2017060621

¹⁵ Zie Kamerstuk 32 043, nr. 376 pagina 12

dubbeltje per Nederlander per jaar. We vinden het heel leuk om daar een lange discussie over te voeren, maar het gaat hier om volstrekt andere bedragen.”¹⁶

De leden van de VVD-fractie vragen ook of de voorgestelde aanpassing van de disconteringsvoet waartegen pensioenfondsen hun pensioenverplichtingen moeten berekenen en het tijdelijk buiten werking stellen van de beleidsdekkingsgraad, direct worden teruggedraaid op het moment dat het QE-beleid stopt of de maximale duur van de tijdelijke maatregel verstreken is, afhankelijk van wat er eerder plaatsvindt? Of behoudt de initiatiefnemer de mogelijkheid om de maximale duur van vijf jaar te verlengen, als het effect dan nog niet voldoende merkbaar is?

De tijdelijke afwijking wordt onmiddellijk opgeheven zodra het uitzonderlijke opkoopbeleid van de ECB is beëindigd of, bij continuering van het opkoopbeleid, zodra de termijn van vijf jaar is bereikt. Er zijn geen andere randvoorwaarden.

De leden van de VVD-fractie vragen de initiatiefnemer een uitgebreide toelichting te geven waarom de stelling van de Afdeling advisering van de Raad van State, waarbij er niet gesproken kan worden van uitzonderlijke economische omstandigheden, onhoudbaar is? Waar baseert de initiatiefnemer zich op? Kan de initiatiefnemer nader definiëren waarom het QE-beleid een uitzonderlijke economische situatie vormt die ingrijpen rechtvaardigt? De leden van de fractie van D66 vragen eveneens om onderbouwing van de uitzonderlijke economische situatie, de reden waarom zich dit volgens initiatiefnemer niet meer zal voordoen en of initiatiefnemer op dit punt meer onderbouwing kan bieden dan hoop.

Al bij de aanvang van het ingrijpen van de ECB heeft deze zelf gesproken over een uitzonderlijke economische situatie, zoals uit navolgende (vertaalde) tekst uit de preambule van het besluit tot ingrijpen blijkt¹⁷:

“Op 7 mei 2009 en vervolgens op 4 juni 2009 heeft de Raad van bestuur van de ECB besloten dat in het licht van de huidige exceptionele omstandigheden die heersen in de markt, er een programma (hierna ‘het gedekte obligatie aankoopprogramma’ of ‘programma’) geïnitieerd zou moeten worden, waarbij de nationale centrale banken en in het bijzonder de ECB, in direct contact met tegenpartijen, is toegestaan om overeenkomstig hun toegewezen aandeel gedekte obligaties te kopen. De Centrale banken van het Eurosysteem zijn voornemens om het ‘gedekte obligatie aankoopprogramma’ geleidelijk te implementeren, rekening houdend met marktomstandigheden en de behoeften van het monetaire beleid binnen het Eurosysteem. De doelstellingen van deze aankopen zijn om bij te dragen aan: (a) het bevorderen van de aanhoudende daling van geldmarktrentes; (b) versoepeling van financieringsvoorwaarden voor kredietinstellingen en ondernemingen; (c) aanmoedigen van kredietinstellingen om leningen aan hun cliënten gelijk te houden of uit te breiden; en (d) verruiming van de liquiditeit in belangrijke segmenten van de markt voor privaat schuld papier.”

De kredietcrisis, gevolgd door de Eurocrisis, hebben beide gezorgd voor een uitzonderlijke situatie waarin honderden miljarden Euro's zijn besteed aan de redding van banken. Het kabinet Rutte II heeft voor een ongekend hoog bedrag ombuigingen moeten doorvoeren, waarvan de gevolgen tot op de dag van vandaag nog worden ondervonden. Talloze experts op economisch gebied waarschuwen ons dat de dieperliggende oorzaken nog niet voldoende zijn

¹⁶ Zie Kamerstuk 21501-20, nr. 1239

¹⁷ Zie pagina 1 https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/1_17520090704:n00180019.pdf

aangepakt. De euro verkeert nog steeds in een couveusesituatie. Nog onlangs werd weer een akkoord bereikt met Griekenland. Wij leven in uitzonderlijke economische omstandigheden. Dat de Nederlandse economie inmiddels uit het dal is, doet daar niets aan af. Pensioenfondsen beleggen niet alleen in Nederland en het zo belangrijke monetaire beleid berust bij de ECB en kan niet meer louter vanuit Nederland worden gestuurd.

Een nieuwe financiële crisis zal zich ooit, al dan niet in een andere vorm, uiteraard wederom kunnen voordoen. Uit zowel de recente als de historische cijfers blijkt echter dat dit niet leidt tot negatieve langjarige gemiddelde rendementen bij pensioenfondsen. Voor de cijfermatige onderbouwing verwijst initiatiefnemer naar afbeelding 6 van de bijlage maar ook naar de uitgebreide beantwoording van de overige vragen over dit onderwerp in de paragrafen 2, 3 en 4 van deze Nota naar aanleiding van het Verslag.

De leden van de VVD-fractie vragen de initiatiefnemer tevens om aan te geven hoe hij de ombuigingen van € 50 miljard ziet in relatie tot een uitzonderlijke economische situatie?

De ombuiging van 50 miljard over de afgelopen jaren toont juist aan dat er sprake is van een uitzonderlijke economische situatie.

De leden van de CDA-fractie zijn van mening dat de lage rente een permanente schade toebrengt aan het pensioenstelsel omdat bij een rente van 0% geen rendement meer wordt behaald voor langere periode. De leden van de CDA-fractie vragen de initiatiefnemer te reageren op de redenering dat de lage rente volgens de visie van de CDA-fractie geen tijdelijke schade aan het pensioenstelsel veroorzaakt maar permanente schade. Immers, zo stellen de leden van de CDA-fractie, een pensioenfonds dat vandaag in obligaties belegt, kan alleen maar een tienjarige obligatie kopen tegen 0% rente. Het gevolg daarvan is, volgens de leden van de CDA-fractie, dat er tien jaar lang te weinig rendement gemaakt wordt door de fondsen.

De lage rente kent twee aspecten: de rente is al dalende sinds de vorige eeuw en als zodanig hebben pensioenfondsen zich voorbereid op die rentedaling. Maar een deel van de rentedaling is gemanipuleerd door gerichte maatregelen van de ECB. Er is op dit moment als het ware sprake van een abnormale marktrente. Dat effect is tijdelijk. Gelukkig investeren pensioenfondsen in veel meer producten dan obligaties. Wat de initiatiefnemer bedoelt met het tijdelijke effect van de lage rente is de invloed die een lage rente heeft op de dekkingsgraad. Zodra de marktrente omhoog gaat, zal de contante waarde van de verplichtingen dalen en als gevolg daarvan zal de dekkingsgraad stijgen. Ook al daalt de waarde van het obligatiedeel van het vermogen door een rentestijging, dat zal een veel geringer effect hebben op de dekkingsgraad dan de invloed van de gedaalde contante waarde van de verplichtingen. Dat is juist het paradoxale van het systeem dat is gekozen bij het huidige FTK: bij een stijgende rente daalt de waarde van het vermogen maar het gebruik van de hogere rente als discontovoet heeft een veel grotere opwaartse invloed op de dekkingsgraad. Datzelfde effect zagen we de afgelopen jaren omgekeerd bij een dalende discontovoet: het vermogen stijgt maar de contante, boekhoudkundige waarde van de verplichtingen stijgt veel harder waardoor de dekkingsgraad daalt. Overigens heeft dit wetsvoorstel niet dit dubbele effect tot gevolg. Door de bodemrente daalt weliswaar de contante waarde van de verplichtingen, maar de waarde van de activa blijft ongewijzigd.

De CDA-fractie is van mening dat de lage rente een permanente schade toebrengt aan het

pensioenstelsel omdat bij een rente van 0% geen rendement meer wordt behaald voor langere periode. De gedachte dat een lagere rente indicatief is voor een lager toekomstig rendement, is uiteraard de kern van het hanteren van een rekenrente als proxy voor een toekomstig rendement. Bezwaren dat in de praktijk nochtans (veel) hogere rendementen worden behaald dan de gehanteerde rekenrente, worden meestal afgedaan met de opmerking dat dit grotendeels juist te danken is aan die lagere rente door de hogere obligatiekoersen. Deze opvattingen worden echter niet gesteund door de cijfers. Nog los van het feit dat de langjarige correlatie tussen rente en rendementen uitermate beperkt is en statistisch niet valt aan te tonen, laten bijvoorbeeld de cijfers voor het grootste pensioenfonds van Nederland, het ABP, een volledig ander beeld zien.

Wie kijkt naar de cijfers van de jaarverslagen van het ABP, ziet dat na de crisis van 2008, dus over de periode 2009-2016, de staatsobligaties 'slechts' een rendement hebben gemaakt van gemiddeld 4,8% per jaar. En dat bij een dalende rente! Overigens maken staatsleningen minder dan 25% van de ABP-portefeuille uit en langlopende staatsleningen net iets meer dan 5%. Op deze 5% wordt in feite de hele boekhoudkundige waardering van de pensioenverplichtingen gebaseerd! Een en ander geeft heel duidelijk de technische, actuariële beperking van deze FTK maatstaf aan. Vanuit prudentie overwegingen wellicht denkbaar, maar men moet overwegingen niet gaan verwarren met feiten. Het merendeel van de ABP-portefeuille wordt in andere producten belegd. Zoals in bedrijfsobligaties die over dezelfde periode een gemiddeld jaarlijks rendement maakten van 13,9%. Deze bedrijfsobligaties maken ongeveer 13% van de ABP-portefeuille uit. De aandelenbeleggingen, die ruim een derde van de ABP-portefeuille beslaan, genereerden een gemiddeld rendement van 14,1% per jaar. De onderdelen Private Equity en Hedgefondsen, die tezamen ongeveer 10% van de ABP-beleggingen uitmaken, waren goed voor een jaarlijks rendement van gemiddeld 12,6% sinds 2008. Tot slot leverde de vastgoedbeleggingen, ook zo'n 10% van de ABP-portefeuille, een rendement van 11,5% per jaar op. Een eenvoudige rekensom leert dat dus ruim tweederde van de ABP-portefeuille over de afgelopen 8 jaar een double digit jaarlijks rendement heeft opgeleverd en dat het gemiddeld totale rendement van de ABP-portefeuille van 8,1% per jaar, vooral wat lager ligt door de lagere opbrengsten uit staatsleningen. De gedachte dat een lagere rente ook leidt tot lagere rendementen, wordt dus zeker niet ondersteund door de cijfers van de afgelopen jaren. Uiteraard leidt een lagere rente tot nominaal lagere vergoedingen op staatsleningen. Maar dat effect is op een portefeuille van pensioenfondsen, die vaak beperkt in staatsleningen beleggen, vrij gering. Ook vanuit dit perspectief blijkt de zeer strikte relatie die in het FTK wordt aangehouden nogal kunstmatig en is er alle reden om voor de toekomst het geschatte rendement niet alleen te baseren op het rendement van een (zeer) klein deel van de beleggingsportefeuille van pensioenfondsen, maar dit breder over de complete portefeuille te bezien. En in dat verband lijkt een (tijdelijk) bodemrendement van 2% een buitengewoon voorzichtige schatting. Verder is het ook voor de concrete uitwerking voor de deelnemers van belang. Immers, pensioenen worden niet betaald uit de (kunstmatige) rekenrente, maar uit rendementen. Elk jaar dat de feitelijke rendementen boven de rekenrente liggen, zonder enige compensatie achteraf, vindt er een zeer forse herverdeling plaats tussen generaties, ten nadele van gepensioneerden.

In dit verband wijst initiatiefnemer ook op het artikel en de bijbehorende grafiek (zie bijlage, afbeelding 6) van Bernhard van Praag en Henk Hemmers, in Mejudice van 8 september 2016¹⁸, waarin zij onder andere stellen: "Om een antwoord te krijgen op de vraag of de

¹⁸ Zie <http://www.mejudice.nl/artikelen/detail/nederlandse-pensioenoezichthouder-is-te-voorzichtig-in-berekening-dekkinggraad>

toezichthouder te voorzichtig is moeten we naar de cijfers kijken. Gezien deze grafiek komt de keuze van DNB op ons over als zwartgallig en overdreven pessimistisch”.

Han de Jong, Hoofdeconoom van ABN Amro zegt hierover in de Telegraaf: „We waarden verplichtingen tegen marktwaarde, gebruikmakend van de risicovrije rente. Niet één fonds heeft alleen maar risicoloze beleggingen. Dat zou je pas doen als je overweegt jezelf te liquideren. Waarom moeten pensioenverplichtingen worden gewaardeerd tegen liquidatiewaarde? Formeel hebben pensioenfondsen weliswaar een nominale uitkeringsdoelstelling, oftewel een gegarandeerd pensioen. Maar de praktijk leert dat die helemaal niet waargemaakt kan worden. Die zogenaamde garantie kun je net zo goed overboord zetten. En als je de toekomstige pensioenuitkering minder zeker maakt, dan kun je ook anders gaan rekenen, zo is de redenering. Dan lijkt het mij logisch de verplichtingen contant te maken met het verwachte rendement van de beleggingen. We weten niet wat de toekomst brengt, maar een rendement van 1,2% per jaar op een goed gespreide beleggingsportefeuille zou historisch volstrekt uniek zijn”.¹⁹

Initiatiefnemer wijst er bovendien op dat de Nederlandse overheid in 2019 streeft naar een gemiddelde looptijd van de staatsschuld van 6,4 jaar.²⁰ Bij een stijgende rente daalt de waarde van de bestaande obligatieportefeuille van pensioenfondsen maar deze bestaande portefeuille wordt dan ook, op basis van verschillende looptijden variërend van enkele dagen tot meer dan 30 jaar, continu doorgerold naar nieuwe obligaties met hogere rentevergoedingen.

De leden van de fractie van het CDA vragen initiatiefnemer of hij de precieze cijfers over de omvang van de staatsschuld en het opkoopprogramma kan onderbouwen en kan aangeven hoeveel schuld de ECB van welk land gekocht heeft?

Voor een uitgesplitst overzicht van de aankoop van schuldpapier door de ECB tot en met juli 2017, verwijst initiatiefnemer naar afbeelding 7 van de bijlage.²¹

De leden van de fractie van het CDA vragen initiatiefnemer om de volgende zaken op een rijtje te zetten voor 1995, 2005 en 2017 voor een werknemer:

- Wat was de spijleeftijd in een gemiddelde pensioenregeling?
- Wat was het opbouwpercentage en wat het eindloon of middelloon?
- Wat was de gemiddelde premie over de pensioengrondslag?

De statistiekenwebsite van De Nederlandsche Bank publiceert kenmerken van pensioenregelingen, waaronder gegevens over de opbouwpercentages en de verdeling in type pensioenregelingen (eindloon of middelloon).²² De data in deze tabellen beginnen in 1998 en lopen tot 2016. Eveneens laten de cijfers geen gemiddeld opbouwpercentage zien, maar een verdeling van de deelnemers over verschillende opbouwpercentages. Het is op basis van deze cijfers dan ook niet mogelijk bovenstaande vraag exact te beantwoorden. Wel komt uit deze cijfers duidelijk naar voren dat de opbouwpercentages als gevolg van de versoeringen van het Witteveenkader sinds 2015 aanmerkelijk lager liggen. Eveneens is duidelijk dat sinds 2004 het aantal deelnemers met een eindloonregeling aanmerkelijk is afgenomen. In 2016 zijn er bijna geen deelnemers meer die in een eindloonregeling pensioen opbouwen. De premiebatens bedroegen in 1997 7 miljard, in 2005 bijna 25 miljard en in 2015 ruim 28 miljard

¹⁹ Zie http://www.telegraaf.nl/dft/27732344_ABN_Amro_pensioenprobleem_veel_kleiner_dan_gedacht_.html

²⁰ Zie Kamerstuk 35 550 IX, nr. 2, Hoofdstuk 5, Pagina 101

²¹ Zie tevens <https://www.ecb.europa.eu/mopo/implementation/omt/html/index.en.html>

²² Zie: <https://www.dnb.nl/statistiek/statistieken-dnb/financiele-instellingen/pensioenfondsen/pensioenregelingen/index.jsp>

(alle bedragen zijn omgerekend naar euro's). De pensioengrondslag wordt niet gepubliceerd in DNB-statistieken. Informatie over de spilleeftijd wordt eveneens niet gepubliceerd door DNB. Wel geldt dat per 1 januari 2014 de fiscale pensioen-richtleeftijd is verhoogd naar 67 jaar. Op 1 januari 2018 wordt deze pensioen-richtleeftijd verder verhoogd, naar 68 jaar.

De leden van de fractie van het CDA, vragen vervolgens of initiatiefnemer kan aangeven of mensen nu of 20 jaar geleden meer premie betaalden, eerder met pensioen mochten en een hoger opbouwpercentage kregen en welke conclusies voor intergenerationele solidariteit hier uit spreekt.

Twintig jaar geleden mochten mensen niet eerder met pensioen dan 65 jaar maar ze konden wel eerder stoppen met werken op basis van VUT- en prepensioenregelingen. Er werd 20 jaar geleden minder pensioenpremie betaald door zowel werkgevers als werknemers, vanwege aanhoudende overrendementen en naar huidige maatstaven extreem hoge dekkingsgraden. Initiatiefnemer vraagt de leden van de fractie van het CDA echter om in dit verband verder terug te kijken dan 20 jaar. In de jaren '70 en begin jaren '80 waren de pensioenpremies veel hoger. Het verhaal is niet dat de premies eerst laag waren en nu veel hoger zijn. De ontwikkeling van de pensioenpremies sinds de jaren '70 verloopt parabolisch. Initiatiefnemer wijst in dit verband op afbeelding 8 van de bijlage, waarin vanaf 1980 de premieopbrengst van pensioenfondsen wordt getoond als percentage van het brutoloon en als percentage van de loonkosten. Daarnaast verwijst initiatiefnemer ook naar de onderstaande weergave van de totale pensioenpremie van het ABP sinds 1960. Ten behoeve van het overzicht toont initiatiefnemer de premiepercentages met stappen van 5 jaar, op basis van de beantwoording van vragen van leden van de SP-fractie in januari 2011, over de toekomst van het pensioenstelsel. Om over de gehele periode een zinvolle vergelijking van de premieafdracht mogelijk te maken, is een omrekening van pensioenpremies naar percentage van het salaris gemaakt.²³

Jaar	Totale ABP premie
1960	16,10%
1965	24,00%
1970	24,00%
1975	24,00%
1980	22,00%
1985	14,40%
1990	8,80%
1995	12,90%
2000	13,90%
2005	21,50%
2010	20,00%

Initiatiefnemer voegt hier nog aan toe dat een belangrijke oorzaak van de méér dan halvering van de ABP-premie vanaf eind jaren '80, gelegen was in de indiening van het wetsontwerp om pensioenfondsen te onderwerpen aan vennootschapsbelasting wegens de zeer hoge dekkingsgraad. In het kader van de zogenaamde "Brede herwaardering" diende in 1987

²³ Zie kamerstuk 32 043, nr. 26 pagina 13

minister Ruting en staatssecretaris Koning daarover een voorontwerp in tot heffing van vennootschapsbelasting op pensioenfondsen. In 1989 werd het wetsontwerp ingediend: regels betreffende een heffing over vermogensoverschotten van pensioenfondsen.²⁴ Dit voorstel beoogde de vorming en instandhouding van structurele overschotten bij pensioenfondsen, zonder dat deze bij de pensioengerechtigden terechtkomen, tegen te gaan. Initiatiefnemer verwijst in dit verband ook naar de brief van minister Zalm uit 2004.²⁵

Uit die brief blijkt dat al tijdens de behandeling van het voorstel besloten is de behandeling, die in een vergevorderd stadium was, niet voort te zetten. Het voorstel werd evenwel niet ingetrokken vanwege het signaal dat er vanuit ging naar pensioenfondsen om te voorkomen dat systematisch duurzame overschotten worden gekweekt en dat het evenwicht tussen aftrekbaarheid van premiebetalingen en belastbaarheid van uitkeringen wordt verstoord. De minister voegde daar aan toe dat laatstgenoemde overweging inmiddels achterhaald was. Genoemd wetsontwerp over de vermogensoverschotten van pensioenfondsen had tot gevolg dat besturen van pensioenfondsen genoodzaakt werden een anticiperend beleid te voeren om de gevolgen van de dreigende belastingplicht zoveel mogelijk te beperken. Dat was onder andere mogelijk door de pensioenpremies drastisch te verlagen. Dat leidde uiteraard tot forse daling van de dekkingsgraden van de pensioenfondsen die dat beleid voerden. Daarbij viel de grote daling - meer dan een halvering - van de ABP-premie duidelijk op: daling van 22% naar 9%. Minister van Financiën Ruting was de grote winnaar. Hij kon de enorme besparing op de ABP-premie in zijn zak steken. Dat voorstel heeft heel lang als dreiging boven de markt gehangen voordat het in 2004 werd ingetrokken. Het zal duidelijk zijn dat zonder dit dubieuze voorstel de premies op het toenmalige niveau waren gebleven met als gevolg dat de extra ingelegde premies waren herbelegd en tot een extra vermogensstijging hadden geleid, waardoor de fondsen extra sterk zouden hebben gestaan voor de internetcrisis én de financiële crisis. De initiatiefnemer voegt er aan toe dat hieruit blijkt dat het niet de schuld was van de deelnemers dat de premies fors werden verlaagd maar van het beleid van het toenmalige kabinet Lubbers 1.

Het is waar dat in het verleden hogere opbouwpercentages bestonden en dat dit in 2 stappen is verlaagd en afgetopt naar het huidige niveau maar dat was bedoeld om grotere belastingopbrengsten te genereren in de crisisperiodes.

De leden van de D66-fractie lezen dat het doel van het initiatiefvoorstel niet is om indexeren mogelijk te maken, maar om kortingen te voorkomen. De 50PLUS-fractie heeft zich altijd ingezet om indexeren mogelijk te maken. Kan de initiatiefnemer uitleggen hoe tot dit nieuwe inzicht is gekomen?

De leden van de D66-fractie constateren terecht dat het wetsvoorstel beoogt kortingen te voorkomen. Dat wil niet zeggen dat de 50PLUS-fractie tot het inzicht is gekomen dat indexeren niet meer mogelijk zou zijn. Maar het wetsvoorstel beperkt zich in de huidige uitzonderlijke situatie waarin sprake is van een gemanipuleerde rente, tot het voorkómen van kortingen. In dit verband wijst de initiatiefnemer ook op de toezegging van het kabinet in september 2016 om onderzoek te doen naar een langere herstelperiode voor pensioenfondsen²⁶, alsmede naar de krachtige Tweede Kamermotie Van Haersma Buma, uit

²⁴ Zie Kamerstuk 21197, nr. 2

²⁵ Zie Kamerstuk 21197, nr 12.

²⁶ Zie <http://www.nu.nl/pensioen/4322240:kljnsma-onderzoekt-langere-herstelperiode-pensioenfondsen.html>

september 2014, waarin onder andere wordt gesteld dat “het moet mogelijk zijn om vanaf 105% dekkingsgraad gedeeltelijk te indexeren”.²⁷

De leden van de D66-fractie vragen de initiatiefnemer te reflecteren op de samenhang tussen rendement en risico alsmede op hoe het voorstel om de marktwaardering los te laten zich verhoudt tot de nominale zekerheid die het huidige pensioencontract kent. Voorts vragen de leden van de D66-fractie wat de initiatiefnemer vindt van de suggestie om de dure nominale zekerheid die het huidige stelsel kent op een zorgvuldige manier om te zetten naar persoonlijke pensioenvermogens.

Er is nu geen sprake van een normale marktrente. Daarom wordt in dit wetsvoorstel ook niet de marktwaardering losgelaten. Maar als bij een gemanipuleerde, extreem lage rente, een korting dreigt, is het verstandig na te denken over de maatregelen die daarbij horen. Het gaat dus primair om het mitigeren van het ‘kunstmatige deel’ van de lage rente. We spreken bij een korting over een ingrijpende maatregel die miljoenen deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden kan raken. Het raakt het eigendomsrecht van velen. Nadat al eerder in 2013 kortingen werden doorgevoerd moet een zo snel daaropvolgende tweede korting worden voorkomen als dat mogelijk is, zonder schade aan het stelsel als zodanig. De 50PLUS-fractie gaat ervan uit dat alle fracties deze opvatting delen. Het wetsvoorstel beperkt zich tot een bodem in de rekenrente tot 2% met een werkingsduur van maximaal vijf jaar of zoveel eerder als het opkoopbeleid wordt beëindigd. Deze voorstellen zijn juist bedoeld om de gevreesde schade aan het stelsel te voorkomen. De D66-fractie merkt terecht op dat de zekerheid die nu wordt geëist kostbaar is, vooral door de omvangrijke buffers die moeten worden aangehouden maar ook door het toepassen van een discontovoet die risicovrij is. De oplossing die de D66-fractie bepleit kan niet anders worden gevonden dan door het verlaten van die zekerheid. Dan zouden buffers minder omvangrijk kunnen zijn en dan zou ook een discontovoet kunnen worden toegepast die relatie vertoont met de verwachte rendementen. Het is dan overigens niet noodzakelijk dat het bestaande collectieve pensioenvermogen wordt omgezet naar een persoonlijk pensioenvermogen, zoals de D66-fractie voorstaat. Een dergelijke oplossing om het stelsel “goedkoper” te maken werkt ook bij handhaving van het huidige collectieve stelsel.

De leden van de D66-fractie vragen naar de mening van de initiatiefnemer of het pensioen zou moeten worden toegerekend in bezit en niet langer in een aanspraak? Tevens vragen de leden van de fractie van D66 of de initiatiefnemer hiermee voorsorteert op persoonlijk pensioenvermogen in persoonlijke potten?

De leden van de fractie van D66 vragen naar de mening van initiatiefnemer over de status van het “bezit” in de pensioensector. Initiatiefnemer spreekt uitsluitend over een aanspraak en niet over toerekening van een bezit. Deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden zijn wél eigenaren van een vordering op een pensioenfonds via deze aanspraak. Zij zijn dus crediteuren. Als crediteuren hebben zij recht, zowel individueel als collectief, op het vermogen van pensioenfondsen. Het wetsvoorstel verandert niets aan de eigendomssituatie bij deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. De verplichtingen blijven nominaal intact. Naar de mening van initiatiefnemer is de eigendomsvraag niet een belangrijk probleem waarvoor het hele stelsel zou moeten worden veranderd. Het zal duidelijk zijn dat met dit initiatief niet wordt voorgesorteerd op persoonlijke potten.

²⁷ Zie Kamerstuk 34000, nr. 9

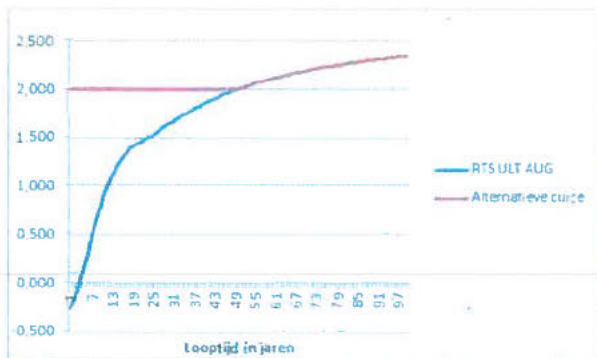
3. Hoofdpijnen van het wetsvoorstel

De leden van de fracties van de VVD en D66 stellen vragen bij het begrip tijdelijke afwijking van de marktwerking en tijdelijke buitenwerkingstelling van de beleidsdekkingsgraad en de leden van D66 vragen of de deur zo niet wordt opengezet voor een vaste rekenrente? De leden van de fractie van de VVD vragen ook of het voorliggende wetsvoorstel ruimte biedt om de gestelde periode te verlengen en wat hierbij de randvoorwaarden zijn.

De tijdelijke afwijking betreft het afwijken van de door De Nederlandsche Bank vastgestelde RTS zoals vastgelegd in het nieuwe FTK. Waar de actuele curve van de RTS onder de waarde van 2% ligt wordt tijdelijk gerekend met 2%. Ligt de waarde in de actuele curve boven de 2% dan wordt de werkelijke marktrente toegepast. Zoals in paragraaf 2 reeds is geantwoord op de vraag van de leden van de VVD-fractie, wordt de tijdelijke afwijking onmiddellijk opgeheven zodra het opkoopbeleid van de ECB is beëindigd of, bij continuering van het opkoopbeleid, zodra de termijn van vijf jaar is bereikt. Voor het overige blijven alle andere onderdelen van het nieuwe FTK intact. De initiatiefnemer gaat ervan uit dat beëindiging van het opkoopprogramma of het autonoom stijgen van de gehele RTS-curve tot boven de 2% het resultaat zal zijn van gewijzigde economische omstandigheden. In concreto kan dit duiden op verschillende omstandigheden zoals een sterke economische groei binnen het gehele Eurogebied of het definitief oplossen van de problemen die op het gebied van de euro nog bestaan. Andere bijzondere omstandigheden dan het QE-programma zijn voor het initiatiefwetsvoorstel niet van belang. De initiatiefnemer blijft voor het overige binnen de kaders van de bestaande wet- en regelgeving rond het pensioenstelsel. De uitzonderlijke situatie van het ingrijpen van de ECB in de marktrente leidt tot tijdelijke afwijking van de marktwaardering, omdat naar de mening van de initiatiefnemer de vrije markt door de ECB feitelijk buiten werking is gesteld voor de duur van het QE-programma. Men kan van mening verschillen of deze buitenwerkingstelling geheel of slechts gedeeltelijk plaatsvindt, feit blijft dat de rente in vele vormen lager is dan hij zou zijn zonder monetaire interventie van de ECB. Die tijdelijke afwijking van de marktwerking is inderdaad gekoppeld aan de tijdelijke buitenwerkingstelling van de beleidsdekkingsgraad.

De leden van de VVD-fractie vragen initiatiefnemer om een uitgebreide toelichting te geven op de verhouding tussen een te hanteren rekenrente en het verwacht rendement en of de initiatiefnemer bijzondere aandacht kan schenken aan de relatie tussen het verwacht rendement en de verplichtingen. De leden van de CDA fractie vragen initiatiefnemer of hij ook rekening heeft gehouden met mogelijk dalende toekomstige rendementen aangezien de marktwaarde van obligaties (die daalt als de rente stijgt) direct doorwerkt in de rendementen.

De RTS-curve kent nu al enige tijd een verloop dat begint bij een rente van minus 0,25% bij een looptijd van 1 jaar, dat oploopt naar ongeveer 1% bij een looptijd van 10 jaar, verder naar 1,5% bij een looptijd van 20 jaar en ten slotte naar 2,4% bij een looptijd van 100 jaar. Het omslagpunt waarbij de RTS hoger is dan de voorgestelde bodemrente, ligt in augustus 2017 op een looptijd van ongeveer 49 jaar. Zie de grafiek hieronder of afbeelding 3 van de bijlage.

In het wetsvoorstel wordt een in internationaal perspectief bescheiden bodemrente ingebouwd van 2% voor de rekenrente. Daarmee zou de gemiddelde rekenrente stijgen tot iets boven de 2%. Dat is nog altijd lager dan het verwachte reële rendement dat wordt gehanteerd bij de vaststelling van de premie. Het is iets boven de 2% omdat de maximale marktrente op 100 jaar 2,4% is, terwijl de bodemrente zou worden vastgesteld op 2%. Het gemiddelde is dan uiteraard altijd iets meer dan 2%. Overigens, er komt door dit wetsvoorstel geen einde aan de praktijk van een niet-kostendekkende premie.

Bij de berekening van de premie voor nieuwe aanspraken wordt uitgegaan van een verwacht reëel rendement, dat is samengesteld uit het verwachte rendement van risicovolle beleggingen zoals aandelen en van risicovrije beleggingen zoals obligaties. Overigens wordt bij de inkoop van pensioenrechten een verwacht reëel rendementspercentage van rond de 3% gebruikt en daar is een afslag voor inflatie reeds van afgetrokken. De daadwerkelijke percentages zijn fondsspecifiek, voor het ABP is het nu 2,8%. Dat wil zeggen dat voor de toekomstige verplichtingen uitgegaan wordt van een toekomstig rendement dat aanzienlijk hoger ligt dan de gemanipuleerde discontovoet die wordt gebruikt voor de berekening van de verplichtingen en voor de dekkingsgraad. Indien aan het eind van een kalenderjaar de nieuwe aanspraken bij een pensioenfonds worden “ingekocht”, wordt daarvoor een prijs betaald die lager is dan waarvoor deze nieuwe aanspraken op de balans van het pensioenfonds worden opgenomen. Immers, bij een hoger verondersteld rendement hoort een lagere premie en omgekeerd. Deelnemers verkrijgen daarmee een aanspraak op een toekomstige uitkering voor een prijs die niet kostendekkend is. Het tekort wordt aangevuld vanuit het vermogen en dit heeft dus een drukkend effect op de dekkingsgraad.

De Europese pensioentoezichthouder EIOPA heeft eveneens felle kritiek geuit op de Nederlandse rekenmethode waarmee pensioenfonds hun verplichtingen moeten berekenen. Zij geven de voorkeur aan een methode die gebaseerd is op historische rentestanden, in plaats van op actuele marktinformatie. EIOPA concludeert bovendien dat “van alle bestaande alternatieven, de Nederlandse rekenrente het laagst is” en “de Nederlandse methode voor het berekenen van de UFR mogelijk onvoldoende stabiel is”.²⁸

De leden van de fractie van de VVD hebben ook de vraag gesteld wat meer stabiliteit betekent voor de hoogte van de pensioenen.

Het is al eerder gezegd: dit wetsvoorstel beoogt niet de indexering te hervatten. De doelstelling is om kortingen op aanspraken en uitkeringen te voorkomen zolang er geen sprake is van een normale marktrente. De pensioenen zullen daarmee dus worden

²⁸ http://www.telegraaf.nl/dft/25696878/Europa_hekt_rekenrente_pensioenfonds_.html

gestabiliseerd. Het vertrouwen in het pensioenstelsel zal als gevolg daarvan toenemen. De mogelijke redenering als zouden op termijn de uitkeringen te lijden hebben onder de voorstelde maatregelen, is suggestief en wordt niet door de feiten gedragen. Uitholling van de aanspraken zou zich alleen voordoen als het werkelijk behaalde nettorendement van pensioenfondsen beneden de tijdelijk verhoogde RTS-curve zou liggen. Een gemiddeld nettorendement over een aantal jaren beneden de 2% heeft zich nog niet voorgedaan. Incidenteel zijn rendementen van pensioenfondsen negatief, maar zelfs in de afgelopen 9 moeilijke jaren hebben pensioenfondsen gemiddeld een aanzienlijk hoger nettorendement gerealiseerd. In dit verband verwijst initiatiefnemer ook naar de inleiding en de antwoorden op de vragen van de fractie van het CDA in paragraaf twee van deze Nota naar aanleiding van het Verslag.

De leden van de VVD-fractie vragen hoe de initiatiefnemer omgaat met een situatie als naast het QE-programma andere factoren de rente omlaag brengen?

Het wetsvoorstel betreft uitsluitend de interventie van de ECB in de geldmarkt. Andere factoren die invloed uitoefenen op de rente worden door de initiatiefnemer gezien als marktgerelateerd. Als de marktrente verder gaat stijgen en bijvoorbeeld zou uitkomen boven de 4% dan ontstaan andere risico's. Het wetsvoorstel heeft niet als doelstelling die risico's aan te pakken. De Pensioenwet kent geen maximumrente, in tegenstelling tot haar voorganger (Pensioen- en Spaarfondsenwet). Waar de Pensioenwet geen borging kent voor hoge rentes ziet de initiatiefnemer geen noodzaak deze borging in het initiatiefwetsvoorstel op te nemen, ook al omdat dit wetsvoorstel bij een hogere marktrente dan 2% geen werking heeft.

De leden van de VVD-fractie hebben in de memorie van toelichting gelezen dat "het wetsvoorstel beoogt een tijdelijke maatregel van kracht te laten zijn zolang de ECB aan monetaire verruiming voldoet" en zij vragen hoe dit zich verhoudt tot de maximale duur van de tijdelijke maatregel die is vastgesteld op vijf jaar? De leden van de VVD-fractie vragen tevens of de tijdelijke maatregel na vijf jaar wordt opgeheven, ongeacht de economische omstandigheden, het ECB-beleid of de rentestand op dat moment?

Zoals eerder opgemerkt wordt de tijdelijke maatregel automatisch na vijf jaar beëindigd, ook al zou het opkoopbeleid van de ECB dan nog worden gecontinueerd. De tijdelijke maatregel wordt na vijf jaar beëindigd ongeacht de economische omstandigheden, het beleid van de ECB of de rentestand van dat moment.

De leden van de SP-fractie vragen of de initiatiefnemer de tijdelijkheid van maximaal 5 jaar alleen ingevoegd heeft vanwege het commentaar van de Afdeling advisering van de Raad van State en welke andere redenen initiatiefnemer kan benoemen?

De reden van deze tijdelijkheid is niet alleen het feit dat de Afdeling advisering van de Raad van State dit adviseert. De initiatiefnemer is ervan overtuigd dat de maatregelen zoals opgenomen in het wetsvoorstel tijdelijk moeten zijn. Daarvoor heeft de initiatiefnemer verschillende redenen. In de besluitvorming van de ECB staat duidelijk beschreven dat de maatregelen van monetaire verruiming tijdelijk zijn. Omdat de ingreep van de ECB in de geldmarkt de enige grond is waarop het wetsvoorstel is gebaseerd, moeten ook de maatregelen die worden voorgesteld tijdelijk zijn.

3.1 Gewijzigde economische omstandigheden en tijdelijke aanpassing disconteringsvoet

De leden van de CDA-fractie vragen waarom gekozen is voor een grens van 2% en hoe de minimumrente van 2% zich verhoudt tot de effecten van het ECB-beleid op de marktrente.

Er zijn verschillende redenen te noemen waarom een bodemrente van 2%, zeker als deze beperkt is tot maximaal 5 jaar, redelijk is.

1. Het is de doelstelling van de ECB om de inflatie te stabiliseren op een niveau van iets onder de 2%. Daar is het monetaire beleid op gericht. Economisch gezien is de rente een beloning voor de beschikbaarstelling van financiële middelen en daarmee zal de hoogte van de rente een relatie vertonen met de inflatie met een opslag voor het risico van de betreffende vermogenstitel. Een marktrente van 2% zou dan minimaal de marktrente moeten zijn, immers een reële rente onder nul kan incidenteel voorkomen maar is structureel niet realistisch.
2. De gemiddelde marktrente is sinds het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden ongeveer 4%. Een risicovrije rente van gemiddeld 2% lijkt dan een veilige en realistische bodem. Zie ook afbeelding 5 van de bijlage.
3. De gekozen bodemrente heeft betrekking op een prudent gekozen toekomstig rendement. De doelstelling van vorige kabinetten was steeds om een economische groei van 2% te realiseren. In zulke situaties moet een rendement van 2% gemakkelijk haalbaar zijn. Nu in 2016 en het eerste kwartaal van 2017 een economische groei van meer dan 3% is gerealiseerd en nu het inflatiepercentage in Nederland net onder de 2% ligt, blijkt eens te meer dat de lage rente gemanipuleerd is. Bij dergelijke florissante cijfers, hoort immers eerder een rentepercentage tussen 4% en 5% dan een van tussen 1% en 2%. Een tijdelijke bodem van 2% is dus in de Nederlandse omstandigheden nog steeds een prudente aanpak.
4. De gemiddelde rente van risicovrije titels werd in januari 2017 door het CPB geschat op ongeveer 1,32%.²⁹ Bij de beantwoording van de vragen in paragraaf 2 van deze Nota, heeft initiatiefnemer reeds getoond dat het ECB-opkoopbeleid een neerwaarts effect heeft op de rente, variërend van -0,47% (ECB) tot -1,50% (DNB). Als de gemiddelde rente waartegen de verplichtingen verdisconteerd worden nu ongeveer 1,32% is; dan zou dit zonder interventie van de ECB minimaal 1,79% zijn (1,32% + 0,47% = 1,79%). Een tijdelijke bodem van 2% is dan volgens initiatiefnemer internationaal zeer bescheiden en dus prudent.

De leden van de fractie van het CDA vragen voorts welke fondsen direct uit de gevarenzone van korten zijn door een rente van 2% en welke fondsen door de rente van 2% zullen kunnen indexeren?

De grote fondsen zullen direct uit de gevarenzone komen en behoeven de komende jaren niet te vrezen voor een gedwongen verlaging van de aanspraken en de uitkeringen. Enige kleinere fondsen waarvan de dekkingsgraad nu nog steeds onder 90% is, zullen het vereiste minimum van de dekkingsgraad niet bereiken en zullen dus toch moeten korten. Het is niet de bedoeling dat als gevolg van dit wetsvoorstel de pensioenfondsen kunnen gaan indexeren. De beoordeling of geïndexeerd kan worden blijft volgens de nu al geldende procedure lopen.

²⁹ Zie pagina 5 <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/CPB-Notitie-30jan2017-Effecten-van-bodem-in-rekenrente-voor-pensioenfondsen.pdf>

Daarnaast vragen de leden van de CDA-fractie wanneer het van toepassing verklaren van de minimumrente van 2% weer eindigt op grond van de algemene maatregel van bestuur (AMvB). Is dat na afloop van de vijftienjarige termijn? Of als de marktrente boven de 2% uitstijgt? Of dient er doorlopend getoetst te worden of nog wel sprake is van de uitzonderlijke omstandigheden? Wat verstaat initiatiefnemer onder de zinsnede «wanneer de ECB stopt met haar monetaire verruiming»? Is dat wanneer de ECB € 0 miljard per maand koopt, € 20 miljard, of wanneer het stelsel van centrale banken geen staatsschuld op de balans meer heeft staan?

Zoals reeds geantwoord op de vergelijkbare vraag van de leden van de fractie van de VVD, zal het van toepassing verklaren van de bodemrente van 2% onmiddellijk eindigen zodra de termijn van vijf jaar wordt bereikt of zoveel eerder als het opkoopbeleid van de ECB wordt beëindigd. Er zijn geen andere randvoorwaarden.

De leden van de fractie van het CDA vragen initiatiefnemer te reageren op het element marktwaardering, wat volgens de CDA-fractie wordt verlaten. De leden van de fractie van het CDA geven daarbij aan dat initiatiefnemer volgens hen slechts aan één kant van de balans de marktwaardering verlaat, namelijk bij de verplichtingen. De leden van de fractie van het CDA vragen ook wat er gebeurt met de waardering van derivaten, zoals swaps, onder dit voorstel?

In antwoord op de vraag van de CDA-fractie over het vermeende verlaten van de marktwaardering kan de initiatiefnemer opmerken dat de werkelijke marktwaardering nu juist werd verlaten op het moment dat de ECB ingreep in de markt. Er is aan de verplichtingenkant geen sprake van een marktwaardering omdat de marktrente waartegen de waardering zou moeten plaatsvinden is gemanipuleerd in een richting die allesbehalve de markt representeert. Dat staat overigens los van de vraag wat dan precies de markt voor pensioenverplichtingen zou zijn. Pensioenverplichtingen worden niet dagelijks verhandeld op een open markt en als zodanig is er ook geen prijsvorming voor pensioenverplichtingen. In het FTK is alleen afgesproken dat de rente waarmee de verplichtingen contant worden gemaakt niet gerelateerd wordt aan de gerealiseerde of verwachte rendementen maar aan de risicovrije rente, de RTS. Het wetsvoorstel beoogt de RTS van een bodemrente te voorzien zolang de ECB de rente manipuleert met het opkoopbeleid. Deze bodemrente heeft zoals gezegd geen effect op de marktwaarde van de bezittingen. Deze marktwaarde hoeft dus niet te worden aangepast als gevolg van het wetsvoorstel. Er zijn goed ontwikkelde dagelijkse markten voor deze bezittingen en het is daarom niet gewenst en ook niet noodzakelijk daarvoor geconstrueerde waarderingen toe te passen. Dat geldt ook voor de waardering van derivaten. Het betreft hier immers steeds waarderingen waarvoor het pensioenfonds onmiddellijk de tegenwaarde in euro's kan verkrijgen. Aanpassing van de waardering van de verplichtingen door aanpassing van de rekenrente heeft dan ook geen enkele invloed op de waardering van de beleggingen, waaronder derivaten.

De leden van de D66-fractie vragen waarom de initiatiefnemer er niet voor heeft gekozen om de regering aan te sporen gebruik te maken van de in de pensioenwetgeving bestaande mogelijkheid om in bepaalde omstandigheden af te wijken van de berekeningen voor het vaststellen van de technische voorzieningen (Pensioenwet, artikel 126, 2e lid, onderdeel c)?

De 50PLUS-fractie heeft geen gelegenheid voorbij laten gaan om de regering te vragen in te grijpen in de waardering van de verplichtingen van pensioenfonds, naar aanleiding van

eerdere kortingen en naar aanleiding van dreigende kortingen in de komende jaren.³⁰ De regering heeft steeds geweigerd een dergelijk initiatief te nemen. Daarom bleef de 50PLUS-fractie niets anders over dan met een eigen wetsvoorstel te komen.

De leden van de SP-fractie vragen of een meer fundamentele wijziging kan worden doorgevoerd wanneer alleen de mogelijkheid wordt geschapen om de methode en grondslag aan te passen. Ziet de initiatiefnemer deze alternatieven meer als fundamentele wijziging en zo ja, kan de initiatiefnemer uitleggen waarom dit meer fundamenteel is, zo vragen zij.

De initiatiefnemer acht het ongewenst met een voorstel tot fundamentele wijziging van het pensioenstelsel te komen. De enige doelstelling van het wetsvoorstel is nu juist om kortingen te voorkomen in afwachting van eventuele wijzigingen die de komende jaren zouden kunnen worden verwacht.

Tevens vragen de leden van de fractie van de SP welke begrenzings er zitten op de aanvullende en meer uitvoerige voorwaarden ten aanzien van de berekening van technische voorzieningen op basis van de IORP-richtlijn?

Elk land is vrij om zijn rekenrente voor pensioenfondsen te bepalen en Nederland heeft de laagste rekenrente. De IORP-richtlijn schrijft wel het nodige voor over disconteringsvoeten³¹ maar een interventie zoals initiatiefnemer voorstelt, wordt niet begrensd door de IORP-richtlijn.

De leden van de fractie van de SP vragen voorts waarom niet wordt uitgegaan van verwachte rendementen op basis van behaalde rendementen van bijvoorbeeld de afgelopen tien jaar?

De vraag waarom hier niet van uit wordt gegaan, is lastig te beantwoorden. Initiatiefnemer deelt op zichzelf het genoemde uitgangspunt van de leden van de SP-fractie dat het gemiddeld rendement over de laatste 10 jaar een goed alternatief zou kunnen zijn. Belangrijke instanties en adviesorganen hebben op dit punt in het recente verleden ook zeer concrete analyses gegeven en aanbevelingen gedaan. Initiatiefnemer noemt graag de belangrijkste:

- A. De OESO heeft in landenrapport 2010 een belangrijke analyse gegeven over de te hanteren rekenrente, initiatiefnemer citeert:³² "Het probleem op dit gebied kan zijn dat de regelgevende aanpak nog steeds te veel nadruk legt op korte termijnontwikkelingen bij het beoordelen van lange termijnverplichtingen van pensioenfondsen. Zo moet de marktgerichte aanpak voor het vaststellen van de disconteringsrente behouden blijven, maar gebaseerd worden op minder volatiele rentetarieven, zoals langlopende obligaties. Deze kunnen worden verkregen uit beleggingen met hoge kredietwaardigheidscijfers, zoals bedrijfsobligaties met een AA-rating. De toezichthouder kan ook overwegen om het tarief op langlopende overheidsobligaties te gebruiken, van Nederland of van andere risicovrije obligaties uit het eurogebied. Een dergelijke keuze zou een lagere disconteringsvoet betekenen dan bij het gebruik van bedrijfsobligaties met een AA-rating, waardoor de verplichtingen hoger worden. Als dit ongerechtvaardigd is, dan is het ook mogelijk om uit te gaan van een meer stabiele disconteringsvoet die een veilige en op marktwaarden gebaseerde opbrengst

³⁰ Zie onderaan <https://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsoverzicht-en-archief/dnbulletin-2017/dnb359173.jsp>

³¹ Zie pagina 17 nr. 4 <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2341&from=EN>

³² Zie pagina 60 van de bijlage bij Kamerstuk 32 123 XIII, nr 59 (Economic Surveys; Netherlands 2010)

weerspiegelt. Dit kan door uit te gaan van het historische verschil tussen bedrijfsobligaties en staatsobligaties”. Deze OESO-analyse leidde tot de volgende concrete aanbeveling³³: “Stabiliseer de disconteringsvoet door de huidige interbancaire swap yield curve te vervangen door een meer stabiele langetermijnrente van ‘investment grade’ obligaties. Dit kan de AA-bedrijfsobligatierente zijn, maar als die markt onvoldoende liquide is, dan zijn langlopende overheidsobligaties een andere optie. Indien dit tarief te laag wordt beschouwd, dan kan het historische verschil tussen bedrijfs- en overheidsobligaties als variabele worden toegevoegd”. Deze uiterst belangrijke aanbeveling wordt ook in de executive summary van het landenrapport kort doch glashelder geformuleerd: “om abrupte herstelmaatregelen in de toekomst te vermijden, zou de regelgeving minder gevoelig moeten zijn voor korte termijnontwikkelingen, bijvoorbeeld door een meer stabiele discontovoet te hanteren”.³⁴

- B. Ook de SER heeft zich eerder op vergelijkbare wijze uitgelaten³⁵: “De stabiliserende rol van aanvullende pensioenen kan verder worden versterkt door een stabiliserender discontovoet te hanteren, waarbij deze discontovoet natuurlijk wel een afspiegeling van het pensioencontract moet zijn. Dit houdt onder meer in dat van de vormgeving van de discontovoet geen onbedoelde generatie-effecten uitgaan en dat de houdbaarheid van het pensioencontract gewaarborgd blijft. De discontovoet zou stabiliserender kunnen werken als deze rekening kan houden met inflatieverwachtingen en de risicopremie. In een laagconjunctuur met lage nominale rentes zou de inflatie-afslag laag en de risico-opslag hoog kunnen zijn, afhankelijk van de wijze waarop deze afslag en opslag wordt vastgesteld. In een hoogconjunctuur is het net andersom. Dit zou kunnen voorkomen dat er in goede tijden te veel wordt uitgekeerd aan ouderen en dat er in slechte te veel moet worden gekort op de pensioenen. Bezien moet worden of het mogelijk is bij het onderliggende nieuwe pensioencontract een macro-stabiele discontovoet vorm te geven”.
- C. Tot slot wijst initiatiefnemer ook op het artikel van Jelle Mensonides in ESB (4750) van 15 juni 2017, waaruit blijkt dat “De Amerikaanse Equity Risk Premium (ERP) sinds 1871 gemiddeld 4,5 procentpunt extra rendement heeft opgeleverd ten opzichte van risicovrije obligaties”.³⁶ Onder de kop “waardeer pensioenverplichtingen met een risico-opslag”, stelt hij het volgende: “In mijn alternatief blijft de rekenrente zijn relatie met de kapitaalmarkten behouden als rendementsindicator, maar wordt verder aangepast door risico-opslagen te introduceren op de risicovrije marktrente met verschillende looptijden. De gehanteerde rekenrente is de risicovrije rente plus een risico-opslag. Door de risicovrije rente als basis voor de rekenrente te nemen, worden de actuele ontwikkelingen op deze rentemarkt meegenomen. De opslag is afgeleid van het extra rendement op risicovollere beleggingsproducten dat structureel wordt verdiend ten opzichte van de risicovrije rente”. Zie tevens de tekst en de bijbehorende tabel in afbeelding 10 van de bijlage bij deze Nota naar aanleiding van het Verslag.

3.2 Tijdelijke buitenwerkingstelling beleidsdekkingsgraad

De leden van de VVD-fractie vragen wat de gevolgen zijn van het buiten toepassing stellen van de beleidsdekkingsgraad. De leden van de SP-fractie vragen de initiatiefnemer waarom

³³ Zie pagina 65 van de bijlage bij Kamerstuk 32 123 XIII, nr 59 (Economic Surveys: Netherlands 2010)

³⁴ Zie pagina 8 van de bijlage bij Kamerstuk 32 123 XIII, nr 59 (Economic Surveys: Netherlands 2010)

³⁵ Zie pagina 46 https://www.ser.nl/~media/files/internet/publicaties/overige/2010_2019/2013/nederlandse-economie-in-stabieler-vaarwater-nederlandse-economie-in-stabieler-vaarwater-4.ashx

³⁶ Zie <https://esb.nu/esb/20027900/waardeer-pensioenverplichtingen-met-een-risico-opslag>

de beleidsdekkingsgraad slechts tijdelijk buiten werking wordt gesteld en wat de voor- en nadelen zijn van het uitgaan van de actuele dekkingsgraad?

In het wetsvoorstel is een buitenwerkingstelling van de beleidsdekkingsgraad noodzakelijk. Immers de beleidsdekkingsgraad is een voortschrijdend gemiddelde over 12 maanden, dat zou dan betekenen dat de werking van het wetsvoorstel zich pas volledig zou voordoen na 12 maanden. In het voorstel wordt een bodem gelegd in de rente, niet in de dekkingsgraad. De actuele dekkingsgraad wordt dus in het wetsvoorstel elke maand berekend aan de hand van de RTS-curve met een bodemrente van 2%. Deze actuele dekkingsgraad wordt gebruikt voor de beantwoording van de vraag of wordt voldaan aan de minimaal vereiste dekkingsgraad (of MVEV). De beleidsdekkingsgraad blijft echter zijn betekenis behouden omdat ook elke maand deze dekkingsgraad wordt berekend, zonder bodemrente, om te bezien of gehele of gedeeltelijke indexatie mogelijk is. Daarom kan, in antwoord op de desbetreffende vraag van de SP-fractie ook niet worden gekozen voor alleen de actuele dekkingsgraad.

4. Overwogen alternatieven

De leden van de VVD-fractie vragen de initiatiefnemer om per overwogen alternatief aan te geven waarom hier niet voor gekozen is. Wat zijn de voor- en nadelen van de alternatieven ten opzichte van het voorliggende voorstel?

Zoals eerder geantwoord op de vraag van de leden van de SP-fractie, acht initiatiefnemer het ongewenst met een voorstel tot fundamentele wijziging van het pensioenstelsel te komen. De enige doelstelling van het wetsvoorstel is nu juist om kortingen te voorkomen in afwachting van de eventuele wijzigingen die de komende jaren zouden kunnen worden verwacht.

De 50PLUS-fractie zou een voorkeur hebben voor een meer definitieve wijziging van de systematiek van de discontering. Een systeem waarbij dezelfde rente wordt gehanteerd voor de berekening van de premie enerzijds en van de verplichtingen en de dekkingsgraad anderzijds, is absoluut wenselijk. Discontering op basis van verwacht reëel rendement of een vaste rekenrente voor de premie zowel als voor de verplichtingen en de dekkingsgraad, zijn goede alternatieven voor de huidige praktijk. Initiatiefnemer is echter van mening dat daarvoor op dit moment helaas onvoldoende politiek draagvlak bestaat. Op korte termijn is een tijdelijke voorziening zoals voorgesteld in het wetsvoorstel noodzakelijk om kortingen op grote schaal te voorkomen.

De leden van de D66-fractie vragen de initiatiefnemer toe te lichten waarom gekozen is voor een bodem van 2% en niet voor een bodem van 3, 4, 5 of zelfs 6%? Voorts vragen zij waarom de initiatiefnemer een gok wil nemen met de bodem tot 2% en geen grotere gok door bijvoorbeeld 3% of 4% als bodem te nemen? De leden van de D66-fractie vragen daarbij ook of de initiatiefnemer van plan is om, na dit voorstel van een bodem van 2%, in de toekomst voorstellen in te dienen om alsnog 3% of 4% als bodem te nemen en zo ja, waarom hij dit niet meteen doet via dit voorstel?

Op de keuze voor 2% als bodemrente wordt ook in paragraaf twee van deze Nota al ingegaan. In antwoord op de vraag van de leden van de fractie van D66, waarom niet voor 3%, 4%, 5% of 6% is gekozen, antwoordt initiatiefnemer dat is gekozen voor een in internationaal perspectief bescheiden percentage van 2%. De leden van de D66-fractie vragen initiatiefnemer ook naar de onderbouwing van de keuze voor 2%. Bij een inflatiedoelstelling

van 2% is diezelfde 2% een minimale, nominale rente om tenminste een reële rente van 0% te realiseren. Er is geen sprake van dat met de keuze voor een prudent percentage van 2% een gok wordt genomen met het pensioengeld van jongere deelnemers. Als het wetsvoorstel ertoe zou leiden dat er geen kortingen worden toegepast terwijl die wel zouden zijn toegepast in de oorspronkelijke situatie, dan zullen die vermeden kortingen ook gelden voor de aanspraken van jongere deelnemers. Zoals eerder geantwoord op vragen van de leden van de fractie van GroenLinks, heeft het CPB aangetoond dat de gevolgen voor jongere deelnemers beperkt zijn tot 1%, indien onverhoopt het gerealiseerde rendement lager zou liggen dan de RTS-curve in combinatie met een bodem van 2%: "Bij een tijdelijke bodem van 2% is het maximale generatie-effect zo'n +1% en -1%."³⁷

Het is daarom allesbehalve een constructieve bijdrage in de discussie om het wetsvoorstel een gok te noemen. Het is niet aan de orde om te speculeren over het antwoord op de vraag wat er na aanvaarding van dit wetsvoorstel later nog zou kunnen gebeuren, zoals dat bij alle wetgeving het geval is. Hieruit vloeit ook voort dat niet overwogen is om een hoger percentage in het voorstel op te nemen. De initiatiefnemer heeft niet het voornemen de bodemrente te verhogen. De D66-fractie vraagt zich af waarom niet. Het antwoord daarop is eenvoudig dat met de prudente bodem van 2% de doelstelling wordt bereikt om kortingen te voorkomen.

De leden van de fractie van D66 vragen of de initiatiefnemer het wenselijk acht om onzekerheid te laten bestaan over het standpunt van 50PLUS als het gaat om één van de meest fundamentele spelregels van het huidige pensioenstelsel?

Het is de initiatiefnemer onduidelijk wat bedoeld wordt met de onzekerheid waarnaar de D66-fractie verwijst. Het is nu juist de bedoeling aan de onzekerheid van mogelijke kortingen een eind te maken. Dat geeft rust en zekerheid. Aangenomen wordt dat ook de fractie van D66 het absurd vond dat begin 2017 niet behoefde te worden gekort op de pensioenuitkeringen en – aanspraken omdat de rentestanden wat omhoog gingen nadat Donald Trump werd verkozen tot president van de Verenigde Staten. Het verzoek van de Tweede Kamer aan het kabinet om te onderzoeken of de hersteltermijn zou moeten worden verlengd, was plotseling niet meer relevant. Dat toont aan hoe extreem rentegevoelig het huidige stelsel is en in dit geval van toeval afhankelijk is qua timing van deze verkiezing. Over het standpunt van 50PLUS bestaat geen onzekerheid maar het is niet in het belang van onze kiezers en ook niet in het belang van Nederland, om initiatiefwetsvoorstellen aanhangig te maken die politiek onhaalbaar zijn.

De leden van de D66-fractie vragen de initiatiefnemer ook om toe te lichten waarom hij een vaste rekenrente riskant vindt.

Zoals in de memorie van toelichting reeds is opgemerkt, kan aan een vaste rekenrente een risico verbonden zijn. Initiatiefnemer merkt op dat de omvang van dit risico afhangt van de hoogte van de te kiezen vaste rekenrente. 50PLUS heeft in dit wetsvoorstel niet gekozen voor een vaste rekenrente maar voor een tijdelijke en een in internationaal perspectief bescheiden bodem, als reactie op het eveneens tijdelijke ECB opkoopbeleid. Initiatiefnemer brengt de leden van de fractie van D66 ook graag nogmaals onder de aandacht dat een omlaag gemanipuleerde risicovrije rente leidt tot lagere uitkeringen die later, als blijkt dat de situatie veel te negatief is voorgesteld, niet meer kunnen worden gecorrigeerd. Nog daargelaten dat voor degenen die inmiddels zijn overleden überhaupt geen compensatie mogelijk is.

³⁷ Zie pagina 7 <https://www.cpb.nl/publicatie/effecten-van-bodem-in-rekenrente-voor-pensioenfondsen>

De leden van de fractie van D66 vragen voorts of de initiatiefnemer onderkent dat bij het hogere rendement dat hij schetst op aandelen, vastgoed en andere beleggingen ook een hoger risicoprofiel hoort dan bij het lagere rendement op obligaties? Kan de initiatiefnemer aangeven wat voor financieel toetsingskader hij passend vindt bij een stelsel gebaseerd op een nominale toezegging? Klopt het dat daarbij een grote mate van zekerheid hoort? De leden van de fractie van D66 stellen tevens de vraag wat het effect is als het pensioenfonds een langdurig een negatief rendement behaalt, terwijl er een bodem is gelegd van 2%. De leden van de fractie van D66 stellen dat op aandelen, onroerend goed, directe deelnemingen en andere financiële producten ook negatief rendement mogelijk is.

Er is sprake van een nominale aanspraak maar die leidt niet tot nominale zekerheid. Kortingen zijn als sturingsinstrument opgenomen, anders dan als uiterste redmiddel zoals voorheen. De nominale zekerheid is dus een schijnzekerheid en daarom is er ook geen reden om grote buffers aan te houden voor een nominale verplichting die in feite geen volledige nominale verplichting is. Dan is er ook geen reden om te werken met een risicovrije rente.

Initiatiefnemer onderkent uiteraard dat aan hogere rendementen mogelijk ook hogere risico's verbonden zijn. Omdat het werkelijke rendement dat pensioenfondsen maken aanzienlijk hoger ligt dan 2% is aanpassing van het risicoprofiel niet nodig. Zoals al eerder opgemerkt, is de RTS-curve door de ingrepen van de ECB geen weerspiegeling meer van de marktrente. De pensioenaanspraken van jongeren worden niet minder zeker. Dat zou pas waar zijn als de nettorendementen van pensioenfondsen structureel, voor langere tijd, onder 2% zouden komen te liggen. En dat is in het geheel niet de realiteit.

De leden van de fractie van D66 stellen terecht dat op aandelen, onroerend goed, directe deelnemingen en andere financiële producten ook negatief rendement mogelijk is. Initiatiefnemer merkt daarbij op dat dit in het verleden ook vaker is voorgekomen en vaker zal voorkomen maar dat dit slechts geldt voor één of enkele jaren en dat in de jaren daarna altijd een inhaaleffect is opgetreden. Een gemiddeld rendement van < 2% over een periode van 5 jaar of langer, is in de meetbare geschiedenis nooit voorgekomen. Initiatiefnemer toont hierna de ontwikkeling van het vermogen van het ABP sinds het uitbreken van de kredietcrisis in 2007. Zie ook afbeelding 15 van de bijlage voor de vermogensstijging van alle pensioenfondsen. Daarna toont initiatiefnemer de gerealiseerde rendementen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP) en het Pensioenfonds Zorg & Welzijn (PFZW) van 1993 t/m 2016, uit de jaarverslagen van het ABP³⁸ en de jaarverslagen van het PFZW.³⁹

³⁸ Zie <https://www.abp.nl/over-abp/financiele-situatie/jaarverslag.aspx>

³⁹ Zie <https://www.pfzw.nl/over-ons/dit-presieren-we/paginas/jaarverslagen.aspx>

Ontwikkeling vermogen ABP 2007 - 2016

Jaar	(in mrd. euro's)
2007	217
2008	173
2009	208
2010	237
2011	246
2012	281
2013	300
2014	344
2015	351
2016	382

Jaar	Rendement ABP	Rendement PFZW
1993	16,5%	15,8%
1994	-1,0%	0,0%
1995	16,4%	13,1%
1996	11,8%	15,9%
1997	11,9%	18,4%
1998	12,9%	15,8%
1999	10,0%	22,7%
2000	3,2%	3,4%
2001	-0,7%	-6,0%
2002	-7,2%	-7,3%
2003	11,0%	15,0%
2004	11,2%	10,9%
2005	12,8%	16,4%
2006	9,5%	10,2%
2007	3,8%	7,1%
2008	-20,2%	-20,5%
2009	20,2%	17,6%
2010	13,5%	12,6%
2011	3,3%	8,4%
2012	13,7%	13,4%
2013	6,2%	3,7%
2014	14,5%	15,5%
2015	2,7%	-0,1%
2016	9,5%	12,0%

Voorts toont initiatiefnemer ook het gemiddelde meerjarige rendement van het ABP.⁴⁰

⁴⁰ Zie <https://www.abp.nl/over-abp/financiele-situatie/jaarverslag.aspx>

Totaal rendement 3-jaarsgemiddelde in %	8,8%
Totaal rendement 5-jaarsgemiddelde in %	9,2%
Totaal rendement 10-jaarsgemiddelde in %	6,1%
Totaal rendement 15-jaarsgemiddelde in %	6,5%

De leden van de D66-fractie lezen terecht dat de initiatiefnemer nadruk legt op consistentie tussen de rente aan de debetzijde en de rente aan de creditzijde. De leden van de fractie van D66 vragen daarbij of de initiatiefnemer kan aangeven welke andere factoren of variabelen een rol spelen bij het bepalen welke rente adequaat is voor het afleiden van de verplichtingen aan de ene kant, en de premieberekening aan de andere kant?

Het is initiatiefnemer niet geheel duidelijk wat de leden van de fractie van D66 bedoelen als het gaat om de vraag over de factoren of variabelen die een rol spelen bij het bepalen van de verplichtingen en de premieberekening. De premie wordt berekend aan de hand van een verwacht reëel rendement dat specifiek per pensioenfonds wordt vastgesteld. De premiebetaling over een gegeven jaar is de prijs die wordt betaald voor de inkoop van nieuwe verplichtingen over dat jaar. Pensioenfondsen maken een verlies op deze inkoop als het rentepercentage waarmee de premie wordt berekend (het verwachte rendement) hoger is dan de rente waarmee de nieuwe verplichtingen op de balans moeten worden gewaardeerd. Dat verlies wordt aangezuiverd vanuit het bestaande vermogen. Dat is niet alleen inconsistent, dat is een sluipende overheveling vanuit pensioenvermogen opgebouwd door gepensioneerden en slapers naar pensioenvermogen bestemd voor jongere deelnemers. Initiatiefnemer is van mening, in lijn met DNB, dat bij de berekening van de premies respectievelijk de verplichtingen sprake is van een grote inconsistentie.

De Nederlandsche Bank stelt in haar ‘Toezichtstoets’ aan de staatssecretaris van SZW van 21 november 2013 het volgende:⁴¹

“Kostendeckende premie. Het is belangrijk dat er aansluiting is tussen enerzijds de financiering en het beleggingsbeleid, en anderzijds het beoogde pensioen inclusief de vastgestelde risicohouding. Uitgangspunt bij een uitkeringsovereenkomst – anders dan bij een premieovereenkomst – is immers dat de premie voldoende moet zijn om die belofte te kunnen waarmaken. Vanuit het oogpunt van macro-economische stabiliteit is een stabiele premie wenselijk. Hierbij moet dan wel een balans worden gevonden tussen stabiliteit en het voorkomen van eventueel langdurig te laag vastgestelde premies. In de evaluatie van het FTK in 2010 is geconstateerd dat pensioenfondsen onder het bestaande FTK de hoogte van de premie kunnen beperken door te rekenen met het verwachte rendement en tegelijkertijd een hoge mate van zekerheid kunnen uitstralen voor de deelnemers. Dit is geen evenwichtige combinatie. Door te anticiperen op onzekere rendementen worden structureel te lage premies geheven en dekkingsgraden uitgehouden. Vanuit deze gedachte vindt DNB de keuze om het dempen van de premie op basis van verwacht overrendement te laten vervallen verstandig”.

In de daaropvolgende brief van 1 april 2014, met aanvullende opmerkingen van DNB en AFM over het wetsvoorstel herziening FTK, stellen zij nogmaals: “Het aangepaste voorstel biedt pensioenfondsen de mogelijkheid om een financiële opzet te hanteren die niet consistent is met de belofte om een uitkeringsovereenkomst uit te voeren. Bij het rekenen met een verwacht rendement bij het vaststellen van de premie wordt op voorhand een premiekorting

⁴¹ Zie bijlage bij Kamerstuk 33972, nr. 3, pagina 4 (DNB toets m.b.t. wetsvoorstel aanpassing financieel toetsingskader)

verstrekt. In feite wordt daarmee al aangenomen dat het rendement met zekerheid wordt gehaald. Het is echter onzeker of deze rendementsverwachting wordt gerealiseerd. Dit manifesteert zich in een grotere onzekerheid in de uitkeringen die de deelnemer kan verwachten”.

Volgens de initiatiefnemer blijkt hier impliciet uit dat DNB het handhaven van het dempen van de premie op basis van verwacht overrendement niet verstandig acht. Tijdens het openbare gesprek met DNB en CPB over macro-economische risico's voor het financiële stelsel op 14 juni 2017, heeft initiatiefnemer gesteld⁴²:

“In de eerste plaats wordt voor de premieberekening namelijk een veel hoger verwacht rendement gebruikt dan de rente voor de verplichtingen. Dat is een inconsistente waarvan De Nederlandsche Bank ook altijd heeft gezegd dat die fout is. Ik heb het woord «weeffout» weleens horen vallen. Misschien wil de heer Knot daar nog eens op reageren”.

De President van DNB, Klaas Knot, reageerde als volgt:

“Ja, het klopt dat wij het al jarenlang een fout vinden dat in de premieberekening gerekend mag worden met het verwachte rendement, om de simpele reden dat je dan een kostendekkende premie definieert die stelselmatig de dekkingsgraad uitholt. Als je een andere rente gebruikt voor de kostendekkende premie dan voor de dekkingsgraad, dan weet je van tevoren dat je dekkingsgraadverzwakking hebt ingebouwd in het stelsel”.

Initiatiefnemer constateert dat ook DNB van mening is dat voor beide berekeningen consistent dezelfde maatstaf dient te worden gebruikt. Inmiddels is het praktijk dat de pensioenpremies meer dan 30% te laag zijn ten opzichte van de in te boeken aanspraken, die ermee gemoeid zijn. Zo wordt elk jaar opnieuw € 10 miljard onttrokken aan het vermogen bestemd voor gepensioneerden en slapers, zie afbeelding 9 van de bijlage voor het cumulatieve effect van deze praktijk voor de jaren 2015 – 2021. Zie tevens het “Onderzoek gevolgen van de lage rente en UFR voor de financiële positie van pensioenfondsen” uit oktober 2015 voor een uitgebreide toelichting op deze cijfers.⁴³

Hoogleraar Lans Bovenberg van de Universiteit van Tilburg formuleerde het als volgt⁴⁴:

“Niemand heeft kunnen bevroeden dat de rente zo belachelijk laag zou worden. Maar het veranderen van de rekenrente leidt tot allerlei ruzies omdat het tot intergenerationele herverdeling leidt. Als we de rekenrente nu gaan verhogen, gaat er geld van de jongeren naar de ouderen. Dan staan de jongeren natuurlijk op hun achterste poten.” “In ons systeem is sprake van een dodelijke combinatie van complexiteit en belangentegenstelling. Iedereen voelt zich tekort gedaan, niemand begrijpt het meer en iedereen wantrouwt elkaar. Zo denken de meeste mensen dat de ouderen de jongeren aan het bestelen zijn. Dat wil de journalistiek ook telkens van mij horen. Het verhaal is al klaar en ik hoef het alleen maar te beamen. Maar het verhaal is op dit moment net andersom. Door de lage rente zijn de langjarige verplichtingen aan jongeren geëxplodeerd. Tegelijkertijd betalen de werkenden te weinig

⁴² Zie https://www.tweede-kamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2017A00723

⁴³ Zie <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/09/onderzoek-gevolgen-lage-rente-en-ufr-voor-de-financiële-positie-van-pensioenfondsen>

⁴⁴ Zie

<https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwiTsd27udnVAhVEKIAKHRYbDpkQFggnMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ag-ai.nl%2Fdownload%2F30126-23-5-opinie.pdf&usq=AFQjCNF7K00evYLla5DtmIxRUyHl4BKDeQ>

premie voor hun rechten omdat voor nieuw op te bouwen verplichtingen hogere rentes worden gehanteerd. Dat verschil is door de lage rente enorm geworden, zo'n 2% bij sommige fondsen. En dat met een gemiddelde duration van 30 jaar. Werkenden worden nu fors gesubsidieerd door de gepensioneerden. Niemand heeft er belang bij om dit wereldkundig te maken. En dan moet die arme staatssecretaris Klijnsma gaan uitleggen in de Kamer dat we de pensioenen gaan korten omdat we nu eenmaal rekenen met een risicovrije rente omdat we een stelsel hebben met garanties. Begrijpt u het nog?"

Waarbij de heer Bovenberg hier vervolgens in een artikel van Martin Visser in de Telegraaf nog aan toevoegt:

“Vroeger was het nog zo dat werkenden een extra herstellpremie moesten betalen als het slecht ging met het pensioenfonds. Nu is het precies andersom. Ouderen subsidiëren de pensioenopbouw van werkenden. En fors ook. Aan de premiekant mogen pensioenfondsen optimistischer rekenen dan aan de kant van de pensioenuitkering. Maar zodra een fonds vaststelt of de pensioenen kunnen meegroeien met de prijzen en lonen moeten ze een veel conservatievere calculatie maken”.⁴⁵

De gezamenlijke ouderenorganisaties hebben op 2 maart 2016 in een 'bijdrage aan de opstelling van verkiezingsprogramma's'⁴⁶ op dit punt het volgende geconstateerd:

“Schrap de mogelijkheid tot ‘demping’ van de kostendekkende premie uit de Pensioenwet. De huidige systematiek van premiedemping is generatie-onevenwichtig en leidt tot en met het jaar 2021, volgens berekeningen van het Ministerie SZW (zie bijlage, afbeelding 9), tot een geschat vermogensverlies van ruim 70 miljard euro bij pensioenfondsen, hetgeen ongeveer gelijk staat aan een verlaging van de dekkingsgraad met zo'n 6%. Er is eigenlijk maar één werkelijk kostendekkende premie en dat is de niet-gedempte kostendekkende premie zoals beschreven in de Pensioenwet onder art. 128, lid 1. Iedere euro die de feitelijke premie lager is dan de niet-gedempte kostendekkende premie gaat ten koste van het vermogen van het pensioenfonds en beperkt dus de noodzakelijke vermogensopbouw en indexatiecapaciteit van een pensioenfonds. Doordat de feitelijke premies voor inkoop van nieuwe pensioenrechten onvoldoende zijn om de toename van de balansverplichtingen van diezelfde pensioenrechten te financieren, wordt de dekkingsgraad verder uitgehold, neemt de indexatiecapaciteit van fondsen verder af en neemt de kans op korting van pensioenrechten substantieel toe. De methodiek van premiedemping is gebaseerd op de veronderstelling dat jaren met hoge rente en een lage rente elkaar afwisselen en dat er zo door de tijd heen gemiddeld een adequate premie wordt betaald. Deze veronderstelling is gegeven de aanhoudende lage rente echter niet meer vol te houden. Het afdragen van de echte kostendekkende premie lost dit alles op. Het vermogensverlies van ruim 70 miljard euro als gevolg van te lage premies, zal in de toekomst op geen enkele wijze meer door hogere premies kunnen worden terugverdiend. Het dempen van de premie staat niet in verhouding tot de noodzakelijk geachte opbouw van buffers en staat ook niet in verhouding tot de wijze waarop de verplichtingen worden berekend, zodat de dekkingsgraad, die essentieel is voor verder beleid, onjuist wordt berekend, ten gevolge waarvan in de komende jaren bij velen moet worden gekort en bij vrijwel iedereen niet kan worden geïndexeerd. Samenloop van structureel te weinig premie en gelijktijdig de onvermijdelijkheid van korten en non-indexatie is onaanvaardbaar. Door niet in te grijpen

⁴⁵ Zie <http://www.pressreader.com/netherlands/de-telegraaf/20160604/281595239792098>

⁴⁶ Zie https://www.gepensioneerden.nl/uploads/files/Werkgroepen/Werkgroep_Communicatie/Aanbiedingsbrief_20160302.pdf

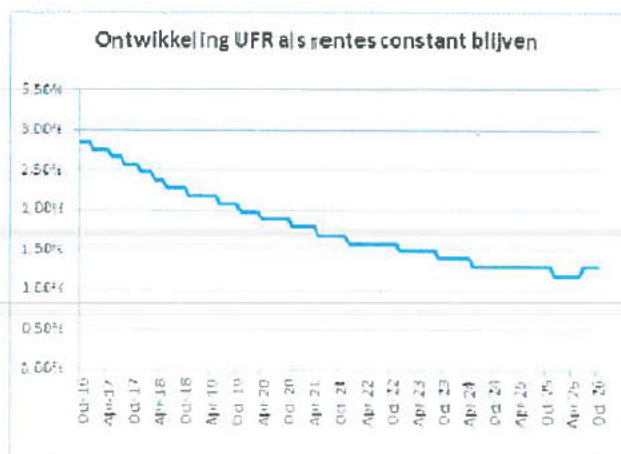
verzaakt de overheid op dit punt als wetgever op ernstige wijze haar zorgplicht. Per saldo betekent dit dat de wetgever toestaat dat de wet systematisch wordt overtreden, aangezien er over een langere periode geen kostendekkende premie wordt betaald. Dus moet de wetgever per direct ingrijpen. Gevraagde maatregelen: A) De gezamenlijke ouderenorganisaties vragen de overheid dringend om met onmiddellijke ingang de mogelijkheid tot demping van de kostendekkende premie, zoals geregeld in de Pensioenwet onder Art. 128 lid 2, volledig te schrappen. B) Als een niet-gedempte kostendekkende premie in economische of politieke zin onhaalbaar wordt geacht, is de enig juiste weg om indien de feitelijke premie lager is dan de zuiver kostendekkende premie, de opbouw van toekomstige pensioenrechten pro rata te verminderen. C) Een ander, maar minder te prefereren, alternatief is om de verplichtingen voor de berekening van de dekkingsgraad te berekenen op basis van hetzelfde rendement als dat bij de demping van de premie wordt gebruikt". Initiatiefnemer merkt hierbij op dat dit wettelijk zo is geregeld en dat het dempen van de premie geen overtreding is. Zie ook afbeelding 9 van de bijlage en ook het "Onderzoek gevolgen lage rente en UFR voor de financiële positie van pensioenfondsen" voor een toelichting op de cijfers over de gedempte premie.⁴⁷ Uit het voorgaande blijkt dat het effect van de gedempte premie snel oploopt tot 70 miljard, wat gelijk staat aan ongeveer 6% lagere dekkingsgraad. Initiatiefnemer wijst er tevens op, dat als achteraf blijkt dat het verwachte rendement, dat voor de berekening van de premie is gebruikt, niet is gehaald, er geen correctie achteraf plaatsvindt. Er wordt dan slechts voor de toekomst een lager verwacht reëel rendement vastgesteld.

Initiatiefnemer wil ook wijzen op een andere regeling in het FTK, die grote gevolgen heeft voor de dekkingsgraad, te weten; de gewijzigde systematiek voor de bepaling van de Ultimate Forward Rate (UFR) voor de pensioenfondsen. Zie de onderstaande tekst en de bijbehorende grafieken uit het hoofdstuk 'Ultimate Forward Rate voor pensioenfondsen en verzekeraars' in het Overzicht Financiële Stabiliteit van DNB juni 2017⁴⁸: "De verplichtingen van pensioenfondsen en verzekeraars worden gewaardeerd op basis van een rentecurve. Dit betekent dat de verwachte toekomstige kasstromen worden verdisconteerd tegen actuele marktrentes. Voor de langlopende verplichtingen mag echter gebruik worden gemaakt van de Ultimate Forward Rate (UFR). Dit is een op basis van berekeningen vastgestelde rente, waar de rentecurve voor de verplichtingen langer dan 20 jaar geleidelijk naartoe groeit. Voor deze aanpak is gekozen omdat de markt voor financiële producten met zeer lange looptijden onvoldoende diep, liquide en transparant is. De UFR voor verzekeraars wordt in Europees verband vastgesteld en bedraagt op dit moment 4,2 procent. Dit betekent dat de verplichtingen langer dan 20 jaar contant worden gemaakt met een fors hogere rente dan de marktrente. Onlangs heeft EIOPA, de Europese autoriteit voor verzekeraars, een nieuwe methode vastgesteld om het niveau van de UFR te bepalen. Deze methode laat het niveau van de UFR de komende jaren geleidelijk dalen naar 3,65 procent, wat nog steeds boven de huidige marktrentes ligt. De UFR voor pensioenfondsen wordt door DNB vastgesteld, op basis van een methode die meer marktinformatie meeneemt dan de Europese UFR-systematiek voor verzekeraars. Deze alternatieve benadering voor pensioenfondsen wordt sinds 2015 toegepast en leidt tot een UFR die veel minder afwijkt van de marktrente dan de UFR voor verzekeraars. De UFR voor pensioenfondsen is gebaseerd op een tienjaars voortschrijdend gemiddelde van de 20-jarige rente en bedroeg eind maart 2017 2,8 procent. Omdat de rente de afgelopen jaren zeer laag was, zal de UFR voor pensioenfondsen naar verwachting binnen enkele jaren naar een niveau onder de 2 procent dalen". De RTS voor lange looptijden wordt

⁴⁷ Zie pagina 3 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/09/onderzoek-gevolgen-lage-rente-en-ufr-voor-de-financiële-positie-van-pensioenfondsen>

⁴⁸ Zie pagina 36/38 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

bepaald door de UFR. De UFR matigt op korte termijn het effect van RTS op de dekkingsgraad. Een rente mutatie die lang aanhoudt werkt ook door in de UFR. In onderstaande afbeelding is te zien dat wanneer de rente onveranderd blijft, de UFR steeds verder zal dalen. Zie ook afbeelding 16 van de bijlage.

De UFR is nu vastgesteld op het 10-jaars gemiddelde van de 20-jaars forward rate. Doordat de forward rente dalend is, is het relevante gemiddelde ook dalend. Hiermee is de UFR nu onder de 3% gekomen. Zie afbeelding 17 van de bijlage.

Door toepassing van de UFR is de gemiddelde dekkingsgraad van pensioenfondsen momenteel ruim 4 procentpunt hoger dan wanneer deze zou worden berekend op basis van de marktrente. Hoewel de recente verlaging van de UFR voor verzekeraars een stap in de goede richting is, is DNB voorstander van verdergaande aanpassingen in de richting van een meer marktgerichte aanpak, in lijn met de benadering die wordt gevolgd voor pensioenfondsen. Dit is belangrijk om een realistischer beeld te krijgen van de solvabiliteit, met name in een situatie van aanhoudend lage rentevoeten.” Hieruit blijkt dat de UFR voor pensioenfondsen aanzienlijk lager is dan die van Verzekeraars. Het effect van de lagere UFR voor pensioenfondsen komt neer op een lagere dekkingsgraad van 4%. Zie afbeelding 11 van de bijlage.⁴⁹

Initiatiefnemer wijst in dit verband ook wederom op de motie Van Haersma Buma uit september 2014⁵⁰, waaruit blijkt dat CDA-fractie vindt dat ‘pensioenfondsen dezelfde Ultimate Forward Rate (UFR) moeten kunnen gebruiken als verzekeraars voor hun lange verplichtingen’.

De Nederlandsche Bank vervolgt op pagina 37 van het Overzicht Financiële Stabiliteit:

“Voor pensioenfondsen en verzekeraars heeft de rentedaling negatief uitgewerkt. Deze instellingen hebben door de rentedaling hun vastrentende portefeuilles in waarde zien stijgen. Maar tegelijkertijd zijn de verplichtingen fors toegenomen, aangezien deze worden gewaardeerd op basis van de rentecurve. De toename van de verplichtingen is veel sterker dan die van de vastrentende beleggingen, omdat de verplichtingen gemiddeld een langere looptijd hebben. Bovendien zijn verplichtingen qua omvang veel groter dan vastrentende beleggingen,

⁴⁹ Zie pagina 36 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

⁵⁰ Zie Kamerstuk 34000, nr. 9

die slechts een deel van de activa vormen. Het verschil in rentegevoeligheid tussen vorderingen en verplichtingen wordt met name door pensioenfondsen slechts in beperkte mate afgedekt. Pensioenfondsen dekken gemiddeld iets minder dan de helft van hun renterisico af, waarbij tussen de fondsen grote verschillen bestaan. Per saldo heeft de rentedaling een negatief effect gehad op de financiële positie, wat blijkt uit de verslechtering van de dekkingsgraad in korte tijd. De meeste fondsen waren de afgelopen jaren genoodzaakt maatregelen te nemen om hun financiële positie te verbeteren, waaronder opschorting van indexatie, korting op pensioentoezeggingen of verhoging van premies”.⁵¹ Zie afbeelding 12 van de bijlage.

De Nederlandsche Bank vervolgt op pagina 46 van het Overzicht Financiële Stabiliteit:

“Bovendien wordt de rentegevoeligheid van langlopende beleggingen en verplichtingen groter bij een lage rente. Beleggingen en verplichtingen kunnen bij een aanhoudend lage rente sterker gaan schommelen dan in het verleden. ‘Grafiek 24 toont dit convexe verband tussen het niveau van de rente en totale verplichtingen voor Nederlandse pensioenfondsen. De rentegevoeligheid van de verplichtingen wordt voor een deel gecompenseerd door de vastrentende beleggingen, die eveneens sterker reageren bij een lage rente. Maar deze compensatie is onvolledig, doordat vastrentende beleggingen slechts een deel van de uitzettingen vormen en sowieso minder rentegevoelig zijn dan de verplichtingen”.⁵² Zie afbeelding 13 van de bijlage.

Initiatiefnemer wijst er ter illustratie op dat uit afbeelding 13 van de bijlage (grafiek 24 van DNB) ook blijkt dat bij een rekenrente van slechts 3%, een pensioenvermogen van omstreeks 900 miljard al zou volstaan om aan alle verplichtingen te voldoen.

De leden van de fractie van D66 vragen vervolgens of het klopt dat als onderdekking op basis van de UFR geconstateerd wordt, kortingen nog niet gelijk aan de orde zijn?

Er zijn twee wettelijke maatregelen die ervoor moeten zorgen dat pensioenfondsen uit een tekort komen. Ten eerste moeten fondsen met een dekkingsgraad lager dan hun wettelijk vereiste dekkingsgraad een herstelplan maken waarin ze laten zien hoe ze verwachten de tekorten te kunnen aanvullen. Die vereiste dekkingsgraad ligt voor pensioenfondsen gemiddeld op 123,9%. DNB beoordeelt jaarlijks of de herstelplannen voldoen aan de wettelijke eisen. De tweede wettelijke maatregel om een tekort van pensioenfondsen aan te vullen geldt als pensioenfondsen gedurende vijf jaar onder hun minimale dekkingsgraad zitten. Die ondergrens – het minimaal vereist eigen vermogen – ligt op een dekkingsgraad van rond 104,2%. De wet schrijft voor dat pensioenfondsen dan na vijf jaar een zodanige korting van de pensioenen moeten doorvoeren dat de dekkingsgraad weer op 104,2% komt. Dit kan voor het eerst spelen in 2020. Initiatiefnemer verwijst in dit verband naar de Pensioenwet⁵³ alsmede naar de Wet verplichte beroepspensioenregeling.⁵⁴

Het is juist die tweede mogelijkheid die de 50PLUS-fractie heeft aangezet tot dit initiatief. Verschillende grotere fondsen zoals ABP, PMT en PME zitten al enige jaren onder hun minimale dekkingsgraad. Als dat zo blijft dreigen onvoorwaardelijke kortingen voor miljoenen gepensioneerden, deelnemers en gewezen deelnemers. In 2020 gaat het over 11

⁵¹ Zie pagina 34 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

⁵² Zie pagina 46 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

⁵³ Zie <http://wetten.overheid.nl/BWBR0020809/2017-04-01>

⁵⁴ Zie <http://wetten.overheid.nl/BWBR0018831/2017-09-01>

fondsen voor maximaal 2 miljoen pensioenen en in 2021 zou het al gaan om 45 pensioenfondsen en 8 miljoen pensioenen.⁵⁵

De leden van de SP-fractie stellen de vraag of de initiatiefnemer kan toelichten welk alternatief zijn voorkeur heeft na het huidige voorstel? Daarnaast vragen de leden van de SP-fractie of de initiatiefnemer het met hen eens is dat een meer fundamentele wijziging beter zou zijn voor de geschetste problematiek en of er, naast snelheid, nog andere redenen zijn om niet voor een van de overwogen alternatieven te gaan?

Zoals eerder in deze paragraaf is geantwoord op vragen van de VVD-fractie, zou 50PLUS inderdaad een voorkeur hebben voor een meer definitieve wijziging van de systematiek van de discontering. Een systeem waarbij dezelfde rente wordt gehanteerd voor zowel de premie als voor de verplichtingen en de dekkingsgraad is absoluut wenselijk. Discontering op basis van verwacht reëel rendement of een vaste rekenrente voor premie zowel als dekkingsgraad zijn goede alternatieven voor de huidige praktijk. Initiatiefnemer constateert dat daarvoor op dit moment helaas onvoldoende politiek draagvlak bestaat. Echter, op korte termijn is een tijdelijke voorziening als voorgesteld in het wetsvoorstel noodzakelijk om kortingen op grote schaal te voorkomen.

De leden van de fractie van D66 vragen op welke manier de initiatiefnemer voorstelt naar jongere deelnemers te communiceren dat hun pensioenaanspraak door een wetswijziging minder zeker wordt?

Volgens initiatiefnemer leidt dit initiatief tot méér zekerheid omdat de kans op kortingen afneemt omdat kortingen zowel gelden voor gepensioneerden als voor premiebetalers. Door een korting worden ook de opgebouwde pensioen van werkenden verlaagd. Het voorliggende initiatief lost dat op. Volgens het CPB zijn de generatie effecten van dit wetsvoorstel verwaarloosbaar.

5. Gevolgen van het wetsvoorstel

De leden van de VVD-fractie vragen wat de gevolgen zijn voor de deelnemers en de gepensioneerden bij het gebruik van de speciale maatregel? Tevens vragen zij of de initiatiefnemer de conclusies van het CPB deelt, dat het effect van rentewijzigingen op de pensioenuitkeringen op korte termijn veelal beperkt is van omvang, en zo ja, wat de meerwaarde dan is van dit wetsvoorstel?

In antwoord op de vraag van de leden van de VVD-fractie kan worden bevestigd dat de conclusies van het CPB-rapport worden gedeeld. De meerwaarde van het wetsvoorstel is dat kortingen worden voorkomen zolang de ECB zijn beleid van monetaire verruiming voert. Initiatiefnemer wijst er bovendien op dat dit wetsvoorstel goed is voor het vertrouwen en het draagvlak voor het pensioenstelsel en het is ook positief voor de economie.

De leden van de fractie van de VVD vragen voorts of de initiatiefnemer nader kan ingaan op de conclusie van het CPB dat "bij invoering van een bodem in de rekenrente minder inzichtelijk is hoe een pensioenfonds er financieel voorstaat" en hoe de transparantie van de financiële situatie van pensioenfondsen geborgd wordt in dit initiatiefvoorstel? De leden van de VVD-fractie vragen tevens of de initiatiefnemer nader kan toelichten waarom hij verwacht

⁵⁵ Zie <https://www.dnb.nl/nieuws/nieuwsopverzicht-en-archief/dnbulletin-2017/dnb359173.jsp>

dat dit wetsvoorstel bijdraagt in een hoger vertrouwen in ons pensioenstelsel en hoe zich dit verhoudt tot de verminderde inzichtelijkheid in de financiële situatie van pensioenfondsen?

Met een tijdelijke bodem in de rekenrente wordt niet minder inzichtelijk hoe een pensioenfonds ervoor staat. Pensioenfondsen realiseren immers veel hogere rendementen dan de RTS-curve suggereert. Zo bezien is het juist de toepassing van de huidige regels van het FTK die ervoor zorgt dat er onvoldoende zicht is op de toestand van pensioenfondsen. Pensioenfondsen staan er juist beter voor dan nu door de dekkingsgraad wordt gesuggereerd, een dekkingsgraad die berekend wordt aan de hand van een veel te lage, gemanipuleerde rente. Dit voorstel heeft dan ook geen invloed op de transparantie van de financiële situatie bij pensioenfondsen. Het vermogen van pensioenfondsen is gestegen van € 700 miljard vóór de crisis tot meer dan € 1.400 miljard op dit moment, terwijl de nominale verplichtingen nauwelijks zijn gestegen, zie afbeelding 15 van de bijlage. Alleen de contante waarde van de verplichtingen is fors gestegen, zelfs veel forser dan de waardeinstijging van de bezittingen. Het gebrek aan vertrouwen valt nu juist te wijten aan het feit dat ondanks deze gezonde situatie pensioenfondsen een te conservatieve benadering moeten toepassen om hun financiële gezondheid te meten. De dreigende kortingen worden veroorzaakt door de ECB, het wetsvoorstel voorkomt die kortingen en vergroot dus het vertrouwen. 50PLUS zorgt ervoor dat geen kortingen plaatsvinden die het gevolg zijn van het beleid van de ECB. 50PLUS zorgt voor een groter vertrouwen in het pensioenstelsel en in de politiek.

De leden van de fractie van de VVD vragen of de initiatiefnemer verwacht dat het verhoogde vertrouwen in het pensioenstelsel een blijvend effect heeft, ondanks het feit dat de voorgestelde maatregel van tijdelijke aard is?

Mag initiatiefnemer de vraag van de leden van de fractie van de VVD zo begrijpen dat het vertrouwen in het pensioenstelsel inderdaad in elk geval tijdelijk toeneemt, zoals initiatiefnemer verwacht? Initiatiefnemer is ook van mening dat als het vertrouwen op korte termijn toeneemt dit ook op langere termijn een positief effect heeft. Immers, uit alle onderzoeken blijkt dat dreigende kortingen het vertrouwen in het stelsel zwaar ondermijnen, ook bij degenen die enkel nog pensioen opbouwen. Het zal geen verrassing zijn dat initiatiefnemer meent dat de methodiek van de RTS de oorzaak is van het gedaalde vertrouwen want de kortingen zijn daar het gevolg van.

De leden van de D66-fractie lezen in het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State en in de berekeningen van het CPB dat het effect van het initiatiefvoorstel óf geen soelaas biedt (als een bodem van 2% tijdelijk is) óf potentieel enorm nadelige gevolgen heeft voor jongeren. Kan de initiatiefnemer aangeven waarom een klein positief effect van ongeveer 1% op de pensioenen van gepensioneerden significant is, terwijl een ongeveer even groot nadelig effect van 1% op de pensioenen van deelnemers onder de 60 jaar door hem in PensioenPro van 31 januari 2017 werd bestempeld als "praktisch nul"?

In antwoord op de vraag van de D66-fractie over de effecten van het wetsvoorstel kan de initiatiefnemer mededelen dat het wetsvoorstel niet tot doel heeft uitkeringen of aanspraken te verhogen of te verlagen. Het soelaas van het wetsvoorstel zit hem in het voorkomen van kortingen die het gevolg zouden zijn van een gemanipuleerde rente. In dit verband wil de initiatiefnemer graag een opvallende casus onder de aandacht brengen uit het officiële jaarverslag van de Stichting Pensioenfonds Hoogovens en het publieksjaarverslag⁵⁶: Onder

⁵⁶ Zie <https://www.pfhoogovens.nl/nieuws/publieksjaarverslag-2016-verstuurd/?newsDomain=general>

het kopje “Opgebouwde pensioenen” wordt op pagina 16 weergegeven wat de totale verplichtingen van het fonds zijn over de komende zestig jaar, keurig verantwoord per jaar. Zo zullen ergens in 2033 de jaarlijks uit te keren pensioenen een top bereiken van € 275 miljoen om daarna geleidelijk te dalen tot nul in 2087. Als je al die jaarlijkse uitgaven bij elkaar optelt kom je tot een totaalbedrag aan toekomstige verplichtingen van € 9.810 miljoen, bijna € 10 miljard. Die opgebouwde toekomstige verplichtingen worden gedekt door het belegd vermogen dat nu zo’n € 8.155 miljoen bedraagt, ruim € 8 miljard. In de woorden van initiatiefnemer: van alles wat het pensioenfonds in kas moet hebben om aan alle verplichtingen te voldoen over de komende zestig jaar is nu al 80% aanwezig. Daar komen in de komende tientallen jaren natuurlijk wel weer nieuwe verplichtingen bij, maar daar wordt ook premie voor afgedragen. Eind 2016 zijn de totale verplichtingen in de toekomst beperkt tot € 10 miljard. Initiatiefnemer citeert het jaarverslag:

“Gedurende de looptijd van de pensioenkasstromen dient een bedrag van € 1.655 miljoen aan beleggingsresultaten te worden gerealiseerd om de toegezegde nominale uitkeringen te kunnen betalen. Uitgedrukt in een beleggingsrendement moet 0,94% per jaar worden verdiend. Dit is aanzienlijk lager dan de verwachte rendementen waar het pensioenfonds van uitgaat bij de beleidsontwikkeling. Voor de komende 15 jaar bedraagt het verwachte rendement op basis van het strategisch beleggingsbeleid bijna 5% per jaar”.

Voor initiatiefnemer is dit een cruciale passage uit het jaarverslag. Hier staat met andere woorden dat wij ons over ons pensioen geen zorgen hoeven te maken want het pensioenfonds kan eenvoudig aan zijn verplichtingen voldoen. Sterker nog, als het strategisch beleggingsbeleid (goedgekeurd door De Nederlandsche Bank!) correct wordt uitgevoerd maakt dit pensioenfonds een overrendement van 4% per jaar. Daarmee kan de jaarlijkse indexatie van 1,5% voor gepensioneerden en 2% voor actieve deelnemers worden betaald en bovendien kan daarmee een toename van de levensverwachting van 0,5% per jaar worden gefinancierd. En dan blijft er nog 1,5% over voor de kosten van het pensioenfonds en voor de toekomstige inhaal van achterstallige indexatie.

En dan het Publieksjaarverslag. Daarin staat op de eerste pagina’s een interview met de voorzitter van SPH. Initiatiefnemer citeert: “Hoewel het beleggingsrendement in 2016 goed was, is de financiële situatie toch verslechterd. Hoe komt dit?”. “Ons beleggingsrendement was 8,0% in 2016. Dit is inderdaad een mooi resultaat. Maar de pensioenverplichtingen (het geld dat nodig is om de pensioenen nu en in de toekomst te kunnen betalen) stegen vorig jaar met 8,4%. Dit betekent dat de verplichtingen met 0,4% meer zijn gestegen dan de beleggingsopbrengsten. Dat de verplichtingen zo gestegen zijn, komt met name door de daling van de rente.”

Hier ziet u in een notendop het probleem van het Nederlandse pensioenstelsel. We zijn zo rijk dat we niets te vrezen hebben voor de toekomst. Maar we rekenen onszelf arm, waardoor we veel te veel geld in kas houden en gepensioneerden niet krijgen waar ze recht op hebben. De verplichtingen zijn niet gestegen met 8,4%, dat is gewoon niet waar. Jammer genoeg werden de cijfers over de verplichtingen niet in de jaarverslagen van 2014 en 2015 gepubliceerd maar wel in 2013 en toen waren de verplichtingen in totaal € 9.521 miljoen. Dat wil zeggen dat tussen 2013 en 2016 de verplichtingen zijn toegenomen met € 289 miljoen ofwel met 3%. Dat is 1% per jaar. En voor die toename is bovendien extra premie betaald.

Niet de verplichtingen zijn toegenomen maar de berekende contante waarde van de

verplichtingen is toegenomen. En dat is iets heel anders. De oorzaak van deze discrepantie is de discontovoet die voor het berekenen van de contante waarde moet worden gebruikt; de fameuze rekenrente. Die rekenrente is opgelegd door de politiek en is veel lager dan het gerealiseerde of verwachte rendement.

Hoe je het ook wendt of keert: de Stichting Pensioenfonds Hoogovens staat er goed voor. In juni 2017 had men een dekkingsgraad van 113,6%, dat wil zeggen dat als het fonds de komende tientallen jaren een rendement zou maken van gemiddeld 1,4% (de huidige gemiddelde rekenrente) men € 1 miljard te veel in kas heeft voor de nominale verplichtingen. Terwijl het pensioenfonds zelf een rendement van bijna 5% voorspelt.

5.1 Algemeen

De leden van de fractie van het CDA vragen wat de verklaring is voor de conclusie van de initiatiefnemer dat het wetsvoorstel gunstig is voor actieve en voor niet-actieve deelnemers en dat het wetsvoorstel bovendien bijdraagt aan een hoger vertrouwen in het pensioenstelsel.

De dekkingsgraadberekeningen worden op dit moment in ernstige mate “vervuild” door de gemanipuleerde lage rente. Die “vervuiling” vindt zijn oorzaak in de monetaire verruimingspolitiek van de ECB. Na beëindiging van deze politiek en na beëindiging van de maatregelen van dit wetsvoorstel zijn alle deelnemers, gepensioneerden en slapers even rijk als daarvoor. Het is juist bij gepensioneerden dat het vertrouwen wordt vergroot. Bij hen immers zal een korting onmiddellijk worden vertaald in minder maandelijkse inkomsten.

De leden van de fractie van GroenLinks vragen initiatiefnemer of hij kan aangeven hoe groot het voordeel is voor de schatkist, vanwege het feit dat hogere pensioenen een doorwerking kennen naar toeslagen. Tevens vragen deze leden in hoeverre de verhogingen van de pensioenuitkeringen worden gecompenseerd door een lagere zorg- en/of huurtoeslag, en in hoeverre heeft het hogere pensioen dan een positief koopkrachteffect voor oudere deelnemers?

Initiatiefnemer wil er in de eerste plaats op wijzen dat het niet de bedoeling is van dit wetsvoorstel om te komen tot hogere pensioenen. Kortingen zouden leiden tot hogere toeslagen (en lagere belastingopbrengsten) en het niet korten, hetgeen wordt beoogd met het wetsvoorstel, leidt tot lagere toeslagen (en hogere belastingopbrengsten). De effecten van het wetsvoorstel op de mate van indexatie en het voorkomen van kortingen hangt af van de actuele rente op het moment van invoering en de dekkingsgraden van de pensioenfondsen op dat moment. Zolang de rentetermijnstructuur waarmee fondsen hun verplichtingen moeten verdisconteren lager ligt dan de ingevoerde bodem in de rekenrente, zal het wetsvoorstel er toe leiden dat de omvang van de verplichtingen daalt. Dit heeft tot gevolg dat de dekkingsgraden van de fondsen zullen stijgen. Een deel van de fondsen zal daardoor eerder partieel kunnen indexeren. Gemiddeld voor alle fondsen zal het effect op de indexatie door dit wetsvoorstel beperkt blijven. Dat komt omdat fondsen pas gedeeltelijk mogen indexeren vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110% en pas volledig bij circa 130-135%.⁵⁷ Op basis van ruwe schattingen verstrekt door het Ministerie van Sociale Zaken & Werkgelegenheid gaat een alleenstaande, afhankelijk van de hoogte van het aanvullend pensioen, er circa 15 tot 95 euro op vooruit bij 100 euro extra aanvullend pensioen. Voor partners is dat circa 30 tot 80 euro. Dit komt doordat een hogere pensioenuitkering doorwerkt in een lagere huur- en zorgtoeslag en extra belastingen en premies.

⁵⁷ Zie kamerstuk 32043, nr. 374, pagina 2

5.2 FTK en het daarmee beoogde evenwicht tussen verschillende groepen deelnemers

De leden van de fractie van het CDA vragen de initiatiefnemer of bij de vergelijking tussen de te hanteren rentepercentages bij verplichtingen van pensioenfondsen en de fiscale waardering van het pensioen in eigen beheer ook is meegenomen dat het pensioen in eigen beheer door de rente van 4% zo onhoudbaar is geworden dat deze met de Wet van 8 maart 2017 tot wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten tot uitfasering van het pensioen in eigen beheer en het treffen van enkele fiscale maatregelen inzake oudedagsvoorzieningen (Wet uitfasering pensioen in eigen beheer en overige fiscale pensioenmaatregelen) is uitgefaseerd.

Initiatiefnemer heeft er slechts op willen wijzen dat er decennialang voor de berekening van de pensioenverplichtingen in eigen beheer een vast percentage van 4% gold en dat in dat licht vragen gesteld kunnen worden over de variabele risicovrije rente +/- 1,5% die nu geldt. Het is de initiatiefnemer uiteraard bekend dat het pensioen in eigen beheer is uitgefaseerd.

De leden van de D66-fractie lezen dat de initiatiefnemer wijst op de gestegen waarde van obligaties als gevolg van de gedaalde rente en zij vragen of de initiatiefnemer kan aangeven wat de langetermijneffecten zijn van een dalende rente voor de opbrengst van obligaties voor pensioenfondsen?

Een dalende rente zorgt voor lagere opbrengsten uit obligaties voor pensioenfondsen.

De leden van de SP-fractie willen graag van de initiatiefnemer weten hoe het wetsvoorstel precies aan een hoger vertrouwen in ons pensioenstelsel bijdraagt. Daarnaast vragen de leden van de SP-fractie welke cijfers dan wel bronnen ten grondslag liggen aan de bewering dat elke procentpunt verhoging van de rekenrente volgens de RTS een negatieve invloed heeft op de dekkingsgraad van gemiddeld 15 procentpunt. De leden van de VVD-fractie vragen of initiatiefnemer een rekenkundige uitleg kan geven over de effecten van het QE-beleid in relatie tot de pensioenopbouw zoals geschetst in de memorie van toelichting?

Pensioenuitkeringen en –aanspraken die nominaal niet worden gekort leiden tot een groter vertrouwen dan in de huidige situatie met dreigende kortingen en een grote afhankelijkheid van incidentele gebeurtenissen buiten de invloedssfeer van pensioenfondsen. Voor het antwoord op de vraag hoe het verklaard moet worden dat een procentpunt stijging van de rente leidt tot 15 procentpunt stijging van de dekkingsgraad verwijst initiatiefnemer naar pagina 2 van de eerdergenoemde CPB-publicatie over de effecten van een bodem in de rekenrente van pensioenfondsen.⁵⁸ “Een daling van de rente met 1%-punt leidt tot een stijging van de verplichtingen van pensioenfondsen met gemiddeld zo’n 20%. De beoogde toekomstige uitbetalingen worden teruggerekend naar euro’s van nu met behulp van rentes voor verschillende looptijden, de rentetermijnstructuur. De gemiddelde looptijd van de verplichtingen van Nederlandse pensioenfondsen bedraagt ongeveer 20 jaar. Een daling van de rente met 1%-punt leidt ook tot een stijging van het vermogen van pensioenfondsen van gemiddeld zo’n 8%. Een daling van de rente leidt immers tot hogere koersen voor vastrentende waarden, zoals obligaties. Daarnaast dekken veel fondsen een deel van hun verplichtingen af met renteswaps, die bij een rentedaling in waarde toenemen. De gemiddelde afdekking van renterisico via langlopende obligaties en renteswaps ligt in de orde van 40%. Een daling van de rente met 1%-punt leidt voor een gemiddeld fonds per saldo tot een daling

⁵⁸ Zie <https://www.cpb.nl/publicatie/effecten-van-bodem-in-rekenrente-voor-pensioenfondsen>

van de dekkingsgraad met ongeveer 12%-punt". Initiatiefnemer wijst er ten overvloede op, dat zowel de looptijd van de verplichtingen als de mate van afdekking van renterisico verschilt tussen fondsen. Fondsen met een hogere duration en een lagere renterisico-afdekking zullen een effect ondervinden dat kan oplopen tot méér dan 15 procentpunten.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen de initiatiefnemer om aan te geven wat de gevolgen van dit wetsvoorstel zijn voor het vermogen in de pensioenpotten. Kan de initiatiefnemer ook aangeven welke onderbouwing daaraan ten grondslag ligt?

Bij korten blijft het vermogen gelijk maar de dekkingsgraad stijgt omdat de verplichtingen dalen. De onderbouwing is dat 50PLUS kortingen wil voorkomen.

Tevens vragen de leden van de fractie van GroenLinks of de initiatiefnemer kan aangeven wat de gevolgen zijn van dit wetsvoorstel voor de hoogte van de uitkeringen van toekomstige generaties.

Voor het antwoord op deze vraag van de leden van de fractie van GroenLinks verwijst initiatiefnemer naar het antwoord op vergelijkbare vragen in paragraaf 1.

De leden van de fractie van GroenLinks wijzen erop dat het CPB aangeeft dat als de werkelijke rente echter niet op korte termijn stijgt tot boven de gekozen rekenrente, er een tekort voor toekomstige gepensioneerden resulteert. De leden van de fractie van GroenLinks vragen naar het oordeel van de initiatiefnemer over deze conclusie van het CPB? Ook vragen zij of de initiatiefnemer het met de leden van de fractie van GroenLinks eens is dat de initiatiefnemer speculeert op de toekomst met het verhogen van de rekenrente via deze lijn? De leden van de fractie van D66 vragen de initiatiefnemer of hij kan kwantificeren wat er gebeurt als het rendement van pensioenfondsen langdurig lager ligt dan de bodem in de UFR van 2% die hij voorstelt?

Initiatiefnemer wijst erop dat het CPB op pagina 7 van de publicatie "Effecten van bodem in rekenrente voor pensioenfondsen" heeft aangegeven dat "bij een tijdelijke bodem van 2% het maximale generatie-effect zo'n +1% en -1% is".⁵⁹ Daarbij stelt het CPB ook dat de generatie-effecten van een bodem in de rekenrente nog kleiner uitvallen, als de toekomstige rentes hoger zijn dan nu. Gemiddeld ligt de rente nu iets boven de 1%. Dit is de rente waarmee de nominale verplichtingen van pensioenfondsen contant worden gemaakt voor berekening van de dekkingsgraad. Dat wil zeggen dat in deze berekening ervan wordt uitgegaan dat over het gehele vermogen van pensioenfondsen gemiddeld iets meer dan 1% rendement wordt gemaakt gedurende 60 jaar. Naar de mening van initiatiefnemer wordt hiermee gespeculeerd op een rendementsontwikkeling die nooit eerder is voorgekomen, op basis van gemanipuleerde waarden. Dit is uiteraard een essentieel punt, hetgeen ook wordt bevestigd door de bevindingen van bijvoorbeeld de Franse econoom Thomas Piketty, die in zijn boek "Kapitaal in de 21ste eeuw" uitgaat van een gemiddeld reëel rendement op kapitaal van 4 à 5 procent en een economische groei van 1 tot 2 procent".⁶⁰ Uit datzelfde boek haalt initiatiefnemer ook een interessant overzicht van het gemiddelde reële rendement van Amerikaanse pensioenfondsen tussen 1980 en 2010.⁶¹

⁵⁹ Zie pagina 7 <https://www.cpb.nl/publicatie/effecten-van-bodem-in-rekenrente-voor-pensioenfondsen>

⁶⁰ Zie <http://www.nu.nl/economie/3919898/moet-u-weten-theorie-van-econoom-thomas-piketty.html>

⁶¹ Zie <http://piketty.pse.ens.fr/files/capital21c/en.pdf/T12.2.pdf>

Daarnaast wijst initiatiefnemer ook op de brief van de gezamenlijke ouderenorganisaties van 7 juni 2017⁶², gericht aan de vaste commissie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. In deze brief merken de ouderenorganisaties volkomen terecht op dat de staatssecretaris de conclusies van het CPB ernstig tekort doet. Initiatiefnemer citeert de staatssecretaris: “Zoals het CPB laat zien, leidt het verhogen van de rekenrente ertoe dat een deel van het pensioenvermogen dat nu is gereserveerd voor de financiering van het toekomstig pensioen van jongeren, op de korte termijn gebruikt kan worden voor de indexatie van het pensioen.”

Initiatiefnemer deelt de conclusie van de gezamenlijke ouderenorganisaties dat deze samenvatting van de staatssecretaris zowel onvolledig als onjuist is, omdat het CPB al op pagina 1 concludeert dat: “Invoering van een bodem van 2 procent gedurende vijf jaar beperkte generatie-effecten heeft.” (!)

De leden van de fractie van GroenLinks vragen of de initiatiefnemer heeft gesproken met (vertegenwoordigers van) jongeren? Zo ja, wat vonden zij van dit voorstel? Wat heeft de initiatiefnemer met hun inbreng gedaan?

Initiatiefnemer heeft in relatie tot dit initiatiefwetsvoorstel niet gesproken met vertegenwoordigers van jongeren en evenmin met vertegenwoordigers van ouderenorganisaties. Initiatiefnemer is uiteraard bekend met de bestaande opvattingen en argumenten van die organisaties over de rekenrente en het FTK in bredere zin.

6. Uitvoerings- en handhavingsaspecten

De leden van de fractie van de VVD vragen wie verantwoordelijk is voor een ordentelijke communicatie naar de deelnemers, de gepensioneerden en de slapers om mensen te informeren over de tijdelijke aanpassing? Wie monitort de ontwikkelingen op basis waarvan de tijdelijke maatregelen van kracht zijn?

Pensioenfondsen zijn en blijven verantwoordelijk voor de communicatie naar gepensioneerden, deelnemers en slapers. DNB monitort de ontwikkelingen op basis waarvan de tijdelijke maatregelen van kracht zijn.

7. Overig

De leden van de VVD-fractie vragen waarom de initiatiefnemer niet uitgebreid is ingegaan op het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State waarbij zij constateren dat er onvoldoende waarborgen zijn om te voorkomen dat het met het FTK beoogde evenwicht wordt ondermijnd.

Naar de mening van de initiatiefnemer is er voldoende waarborg. Het FTK wordt niet in zijn essentie geraakt. Wat gecorrigeerd wordt is de manipulatie van de ECB als het gaat om de marktrente. Er is op dit moment geen sprake van een marktrente die in alle vrijheid tot stand komt op grond van vraag en aanbod op de financiële markten. Die markten worden nu al geruime tijd overspoeld met maandelijks bedragen van aanvankelijk € 80 miljard en nu € 60 miljard. Dat is een uitzonderlijke situatie. Juist die situatie ondergraaft de principes van het FTK. Werkelijke rendementen en de gebruikte RTS-curve lopen steeds verder uit elkaar. We mogen onze ogen niet sluiten voor het feit dat de vermogens van pensioenfondsen zich

⁶² Zie <https://www.kbo-pcob.nl/wp-content/uploads/2017/06/2017-06-14-Brief-Pensioenonderwerpen.pdf>

verdubbeld hebben terwijl de crediteuren van die pensioenfondsen (gepensioneerden, deelnemers en slapers) gekort dreigen te worden op hun vorderingen. Dat is een volledig onterechte, onnodige en onrechtvaardige onteigening.

De leden van de VVD-fractie constateren dat het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State om het initiatief te heroverwegen niet is overgenomen en zij vragen of de initiatiefnemer kan ingaan op het nut van dit initiatiefwetsvoorstel.

Het nut van het wetsvoorstel is dat er een einde komt aan de dreiging van grote pensioenkortingen, zolang er sprake is van marktmanipulatie door de ECB.

II ARTIKELSGEWIJS

De leden van de VVD-fractie vragen of de wet louter gekoppeld is aan het QE-programma en zo nee, waarom wordt er dan gekozen voor een periode van maximaal vijf jaar? Volgens de leden van de fractie van de VVD lijkt de wijziging in de voorgestelde wettekst niet gekoppeld te zijn aan het QE programma en zij vragen initiatiefnemer hierop een toelichting te geven.

In de wettekst moet de wijziging gekoppeld zijn aan het opkoopprogramma. Nergens anders aan. Dat heeft te maken met de marktmanipulatie waardoor geen rente tot stand komt op dezelfde evenwichtige wijze als voordat de ECB een aanvang nam met de politiek van monetaire verruiming. Een beperking tot vijf jaar brengt tot uitdrukking dat alleen wordt ingegrepen in een tijdelijke situatie.

De leden van de fractie van het CDA concluderen dat onderhavig wetsvoorstel regelt dat bij AMvB geregeld wordt bij welke omstandigheden er een minimumrente geldt en hoe hoog die minimumrente is. De leden van de CDA-fractie vragen in dit verband aan de initiatiefnemer of hij niet bevreesd is dat de AMvB onbedoeld gebruik van de minimumrente in de hand zou kunnen werken? De AMvB kan immers vrij gemakkelijk gewijzigd worden. Hoe verhoudt dat zich tot de zorgvuldige afwegingen over het FTK en het FTK? Ziet initiatiefnemer het gevaar dat er veelvuldig politieke of maatschappelijke druk kan ontstaan om een minimumtarief van toepassing te verklaren of om het minimumtarief te verhogen?

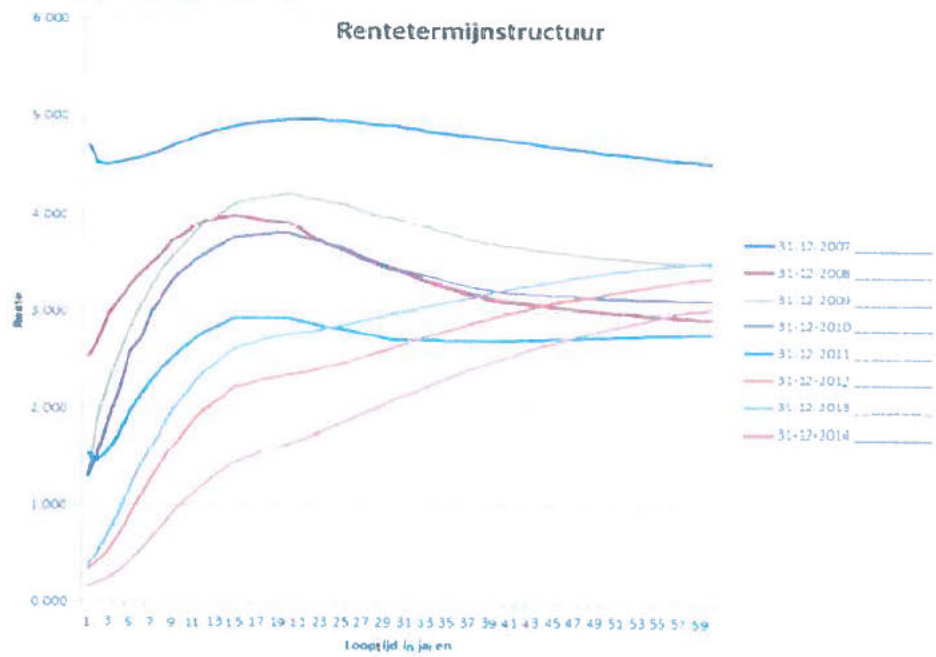
Het ware beter de normen in de wet op te nemen. De politieke druk om steeds een minimumtarief toe te passen doet zich niet voor als het wetsvoorstel zich beperkt tot de duur van het opkoopprogramma en bovendien een beperking kent tot vijf jaar.

Van Rooijen

BIJLAGE BIJ DE NOTA NAAR AANLEIDING VAN HET VERSLAG

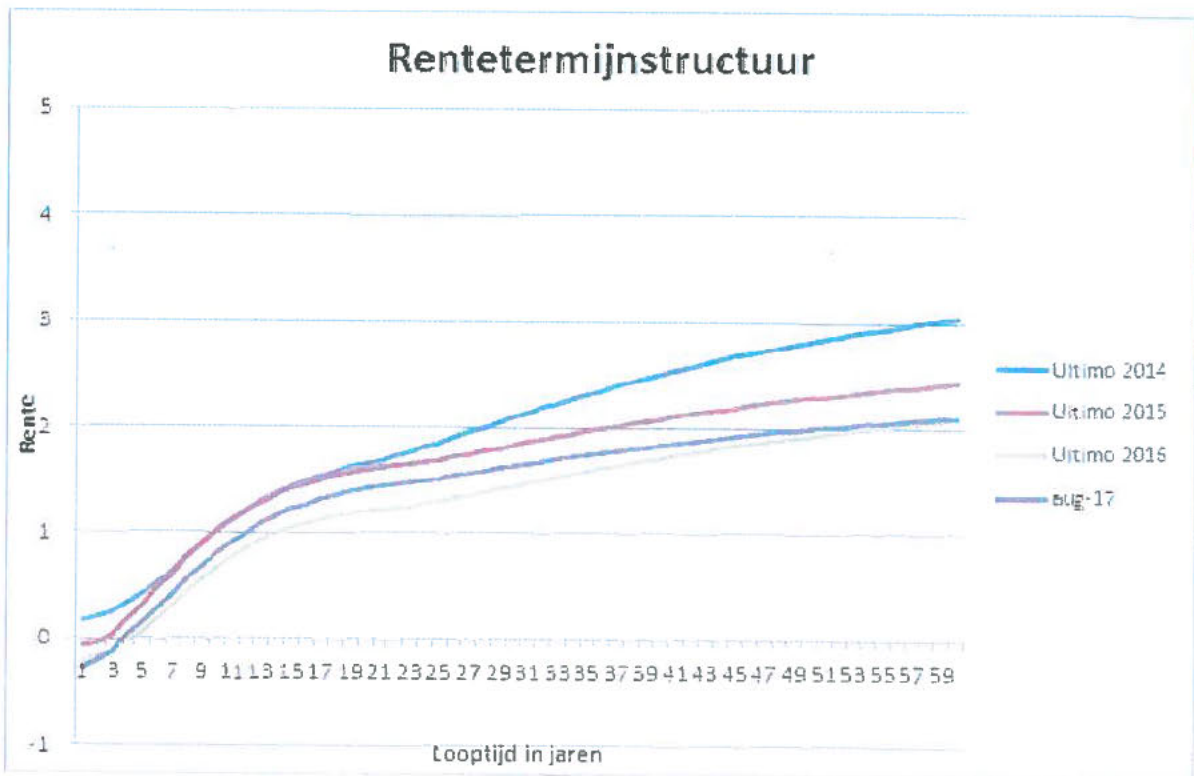
Afbeelding 1

Rentetermijnstructuur 2007-2014

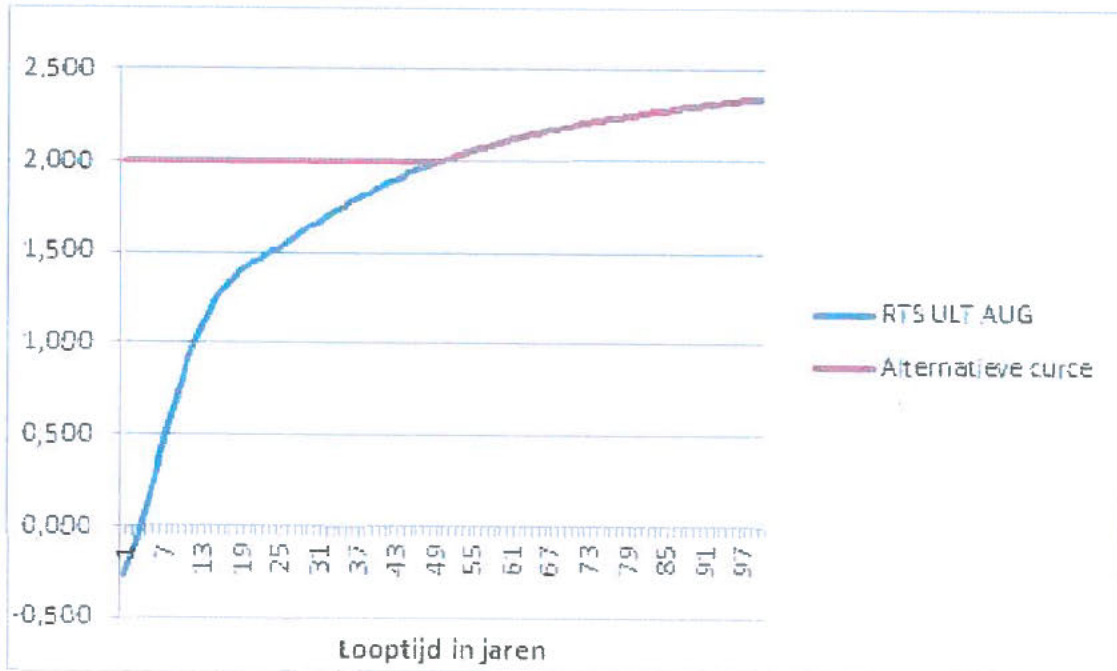

Bron: DNB

Afbeelding 2

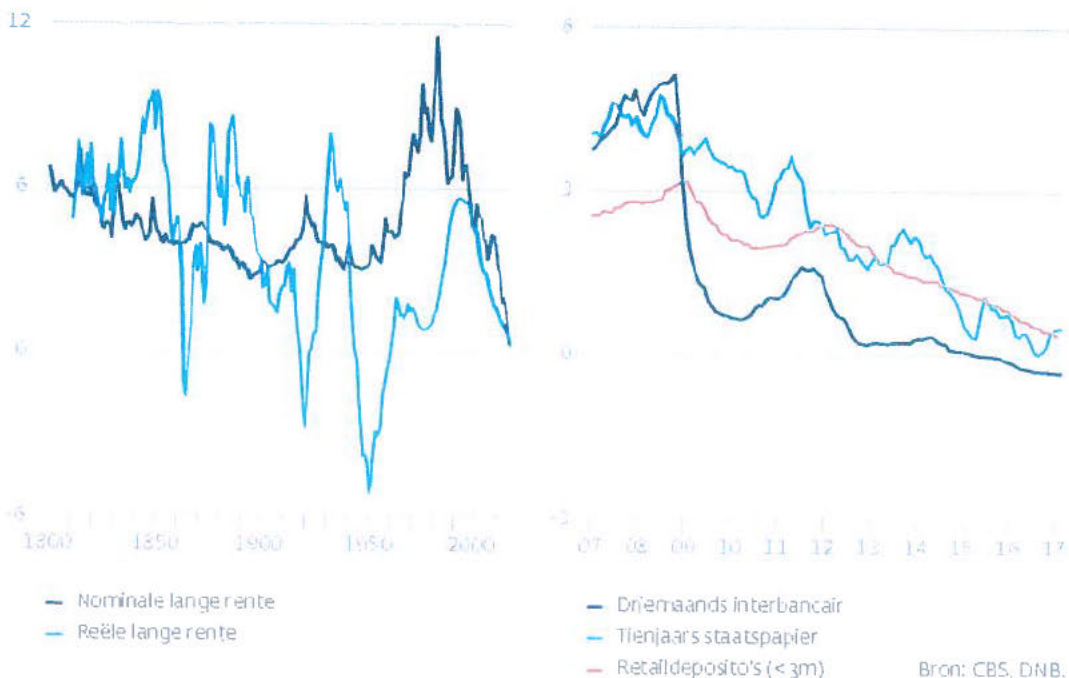
Afbeelding 3

Afbeelding 4¹

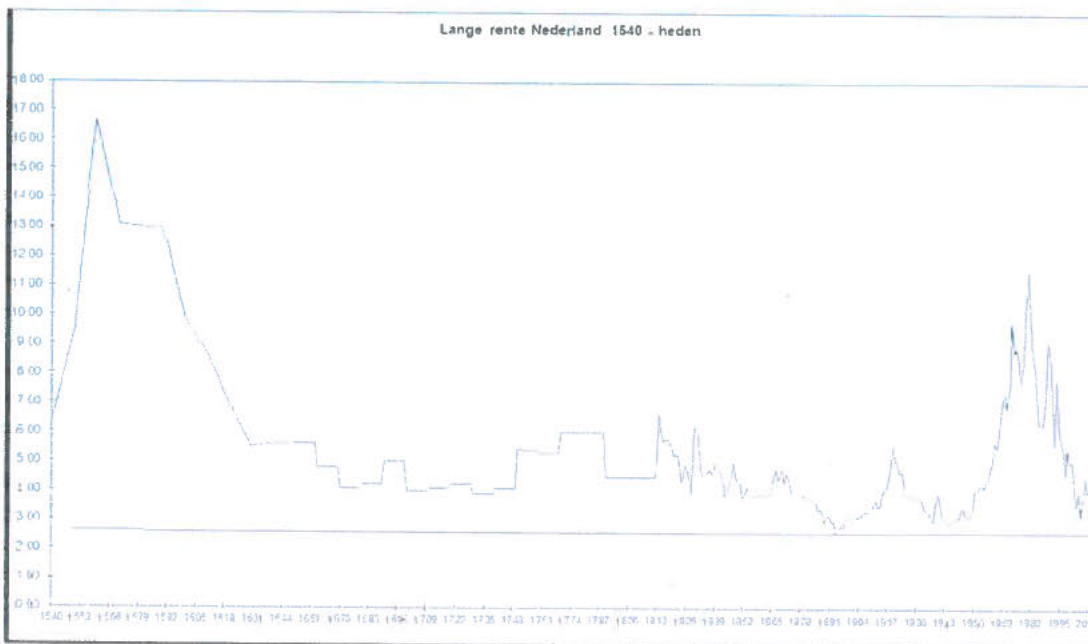
Grafiek 13 De Nederlandse rente in historisch perspectief

Procenten per jaar.

Toelichting: De reële lange rente is een tienjaars voortschrijdend gemiddelde, op basis van consumentenprijzen (vanaf 1900) en verschillende bronnen (voor 1900, bron: Reinhart/Rogoff-database).

Afbeelding 5²

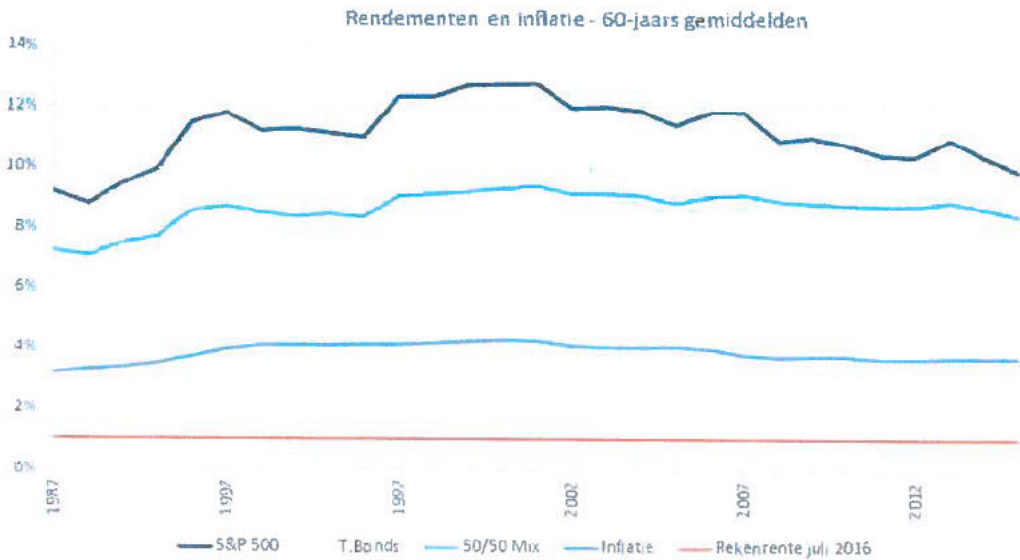

¹ Zie pagina 28 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

² Zie <http://www.hoofbosch.nl/rente-vanaf-1540>

Afbeelding 6³

Figuur 1: Rendementen S&P 500, 10-Yr T.Bonds en 50/50 mix; nominale 60-jaars gemiddelden (Huidige niveau rekenrente ingetekend)

Afbeelding 7⁴

€ mil 1.670.956

Date 4 August 2017

* End of week, at amortised cost

Breakdown of debt securities under the PSPP

As at 31 July 2017	Monthly net purchases*	Cumulative monthly net purchases*	Remaining Weighted Average Maturity (WAM) in years
Austria	1.524	45.087	9.17
Belgium	1.925	56.755	19.22
Cyprus	0	215	4.60
Germany	12.160	404.064	7.00
Estonia	0	65	0.95
Spain	6.312	201.103	8.50
Finland	654	26.133	7.27
France	10.054	325.298	7.75
Ireland	599	22.385	8.66
Italy	2.623	283.709	8.55
Lithuania	50	2.679	6.81
Luxembourg	61	2.141	5.69
Latvia	29	1.608	7.85
Malta	11	967	10.97
The Netherlands	2.698	99.506	7.79
Portugal	517	28.662	8.73
Slovenia	166	5.952	9.56
Slovakia	220	2.285	8.22
Supranationals	5.257	183.184	7.46
Total	51.575	1.690.493	7.91

* Book value in euro million

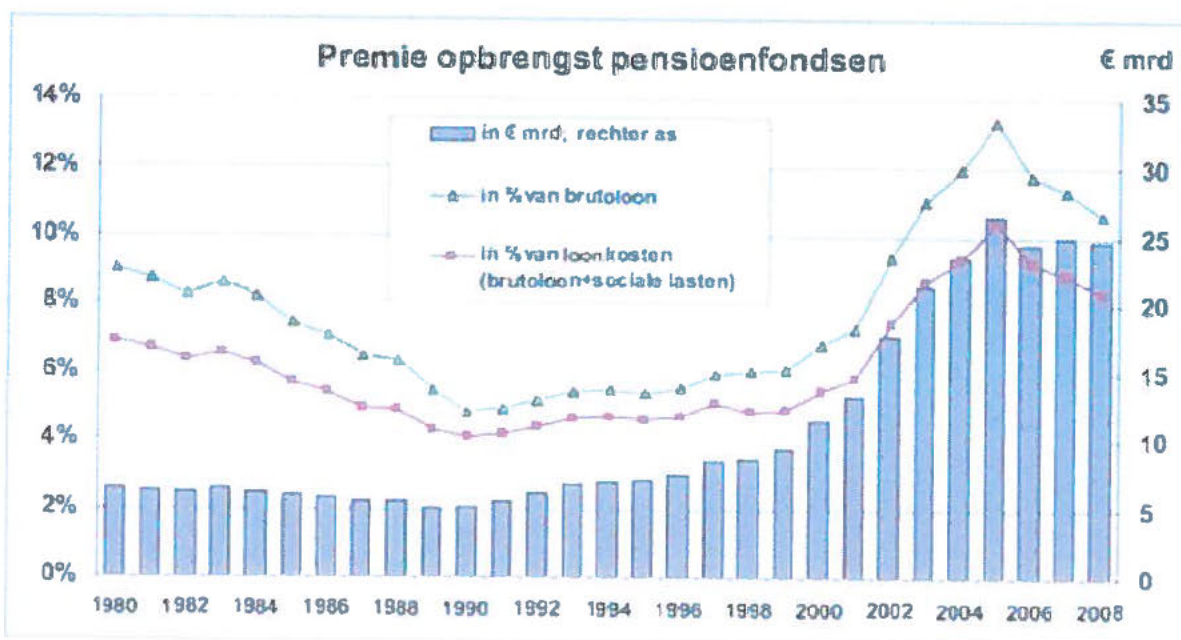
Notes: Figures may not add up due to rounding. Figures are preliminary and may be subject to revision. The monthly purchase volumes are reported net of redemptions. Principal payments on securities purchased under the PSPP are received by the Eurosystem in a flexible and timely manner in the month they fall due or in the following months if needed. Therefore, net purchases may fluctuate owing to the timing of these redemptions. The first principal payments occurred in March 2017.

When assessing the volume of WAM of Eurosystem holdings relative to a market measure, deviations could reflect other sizeable maturity range of purchases (the issue there limits taking into account holdings in other Eurosystem portfolios as well as the availability and liquidity conditions of the market during the implementation period).

³ Zie <http://www.mejudice.nl/artikelen/detail/nederlandse-pensioentoezichthouder-is-te-voorzichtig-in-berekening-dekkinggraad>

⁴ Zie <https://www.ecb.europa.eu/monop/implementation/html/index.en.html>

Afbeelding 8⁵

Bron: DNB

Afbeelding 9⁶

Basis Tabel 2 onderzoek SZW inzake lage rente UFR dd 9-10-15		Jaar						Totaal	
Jaar		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2015 t/m 2021
(1)	RTS = Kostendekkende Premie (RTS)	31,2	35,0	35,1	35,2	35,3	35,4	35,5	242,7
(2)	Gedempt = Kostendekkende Premie Inclusief Demping	20,4	22,8	23,0	23,2	23,4	23,6	23,8	160,2
(3)=(1)-(2)	RTS - Gedempt	10,8	12,2	12,1	12,0	11,9	11,8	11,7	82,5
(4)	Feitelijk = Feitelijke premie (2016 t/m 2021 geschat door SZW)	24,9	25,3	25,5	25,7	25,9	26,1	26,2	179,6
(5)=(1)-(4)	Tekort = RTS - Feitelijk (geschat door SZW)	6,3	9,7	9,6	9,5	9,4	9,3	9,3	63,1
(6)	Feitelijk* = Feitelijke premie inclusief gedragseffect	24,9	24,9	24,7	24,5	24,2	24,0	23,8	171,0
(7)=(1)-(6)	Tekort* = RTS - Feitelijk*	6,3	10,1	10,4	10,8	11,1	11,4	11,7	71,8

Bedragen: Alle bedragen x € 1 miljard per jaar

1

Aannames

1. Premies ontwikkelen zich in het tijdvak 2017 t/m 2021 gelijkmatig
2. Feitelijk* = Feitelijk premie rekeninghoudend met het te verwachten gedragseffect dat de feitelijke premie vanaf 2016 lineair wordt afgebouwd naar de gedempte premie
2. Tekort* = Tekort op basis van premie Feitelijk*

⁵ Zie http://daskapital.nl/2016/06/factcheck_werkenden_betalen_st.html

⁶ Zie pagina 3 en verder <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/09/onderzoek-gevolgen-lage-rente-en-ufr-voor-de-financiële-positie-van-pensioenfondsen>

Afbeelding 10⁷

Kader 1: Aandelenrisicopremie (ERP) en dividend

Het aandelenrendement bestaat uit twee componenten, het dividendrendement en de koersstijging. Ondernemingen streven naar een structureel dividendbeleid. De koersontwikkeling van aandelen preludeert veeleer op de toekomstige winsten en kent daardoor veel meer volatiliteit.

De Amerikaanse ERP levert sinds 1871 gemiddeld 4,5 procentpunt extra rendement ten opzichte van risicovrije obligaties (tabel 1). De ERP fluctueert echter nogal: in 35 procent van de 144 jaren is het extra rendement op aandelen negatief. Voor een langere-termijnbelegger hoeft dit geen bezwaar te zijn.

De daling van het dividendrendement hangt mede samen met een relatieve verandering van de aandelensectoren. Sinds 1990 is het gemiddelde jaarlijkse dividendrendement rond twee procent en is de volatiliteit van het dividendrendement over alle deelperiodes geringer dan van de Amerikaanse tienjaarsrente. Dividendrendement wordt jaarlijks uitgekeerd, ook als de koersen dalen. Deze 'zekere' cashflow kan een rol spelen bij de hoogte van de parameters van kader 2.

De nominale rente op de tienjaars Treasury, hier maatstaf voor een risicovrije rente, is sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw door lagere inflatieverwachtingen en de daling van de reële rente gestaag gedaald.

Gemiddeld rendement en rente

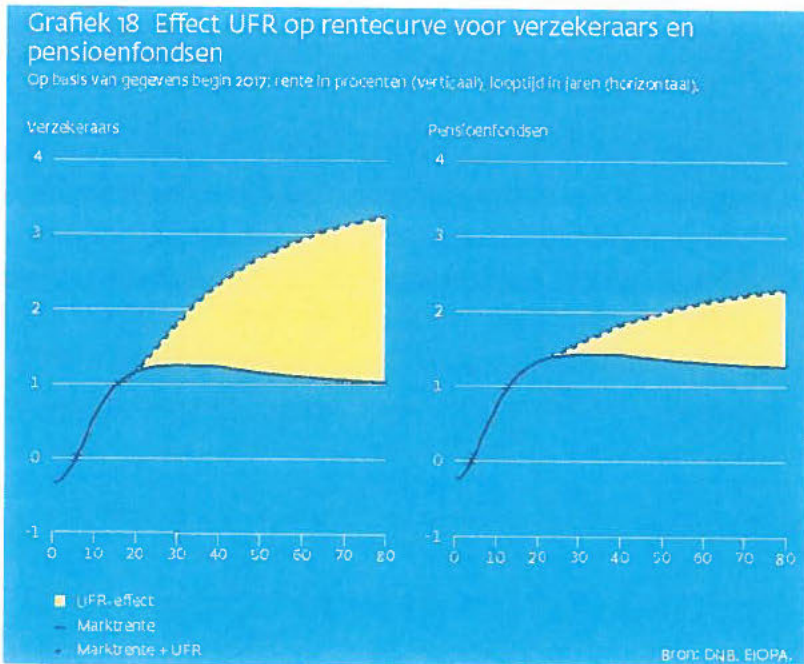
TABEL 1

	1871-2016	1950-2016	1990-2016	2000-2016	2010-2016
ERP	4,5 (14,8)	5,4 (12,9)	4,8 (12,8)	1,6 (14,1)	11,3 (6,1)
Dividend	4,4 (1,6)	3,3(1,3)	2,1(0,6)	1,9 (0,4)	2,0 (0,1)
Tienjaars rente	4,4 (2,2)	5,6 (2,7)	4,6 (1,8)	3,5 (1,1)	2,4 (0,5)
Tienjaars reële rente	2,3 (5,2)	2,0 (2,2)	2,1 (1,4)	1,4 (1,1)	0,7 (0,9)

Noot: geometrische jaarlijkse gemiddelden, met standaarddeviatie tussen haakjes.

Bron: Database van Shiller (www.econ.yale.edu/~shiller/data.htm)

Afbeelding 11⁸

⁷ Zie <https://esb.nu/esb/20027900/waardeer-pensioenverplichtingen-met-een-risico-opslag>

⁸ Zie pagina 36 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tcm46-359766.pdf

Afbeelding 12⁹

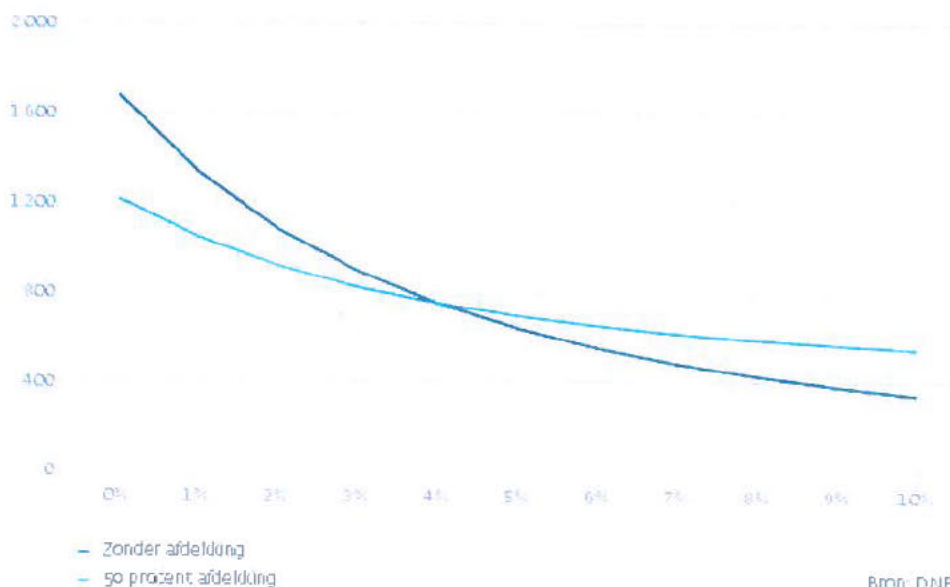
Bron: DNB

Toelichting: Vastrentende beleggingen stijgen in waarde bij een rentedaling. Hier is weergegeven de gecumuleerde waardestijging beleggingen, inclusief indirecte uitzettingen via beleggingsfondsen.

Afbeelding 13¹⁰

Grafiek 24 Pensioenverplichtingen bij lage rente extra rentegevoelig

Pensioenverplichtingen (verticaal, EUR mrd.) versus rekenrente (horizontaal).

Bron: DNB

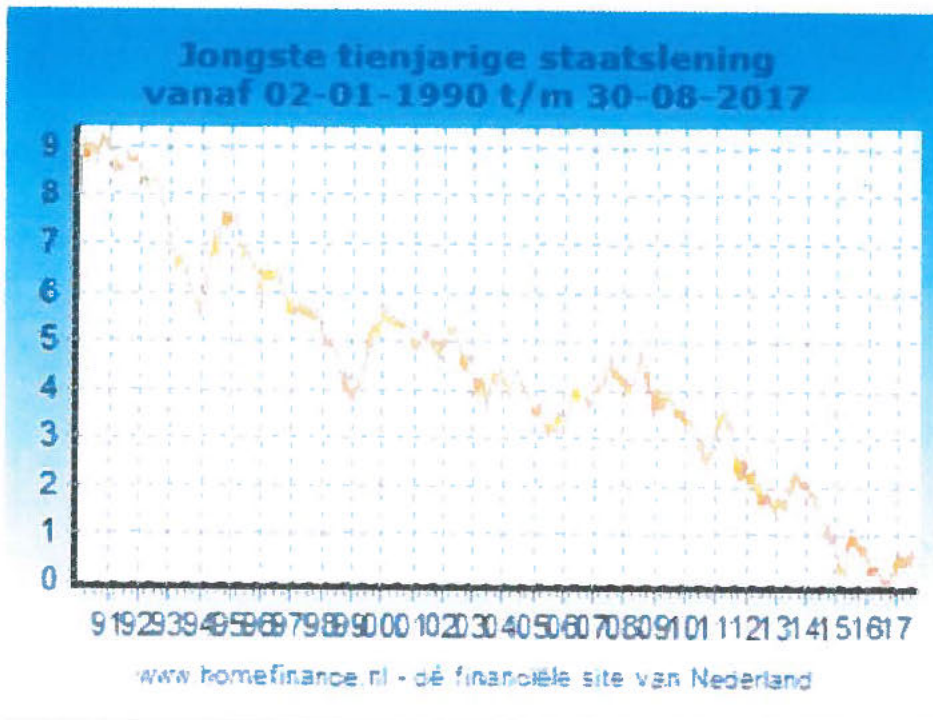
Toelichting: Pensioenverplichtingen eind 2015 bij verschillende rentecenten, die voor alle looptijden constant zijn gehouden (i.e. vlakke rentecurve). Vertrekpunt bij 50 procent afdeling is 4 procent rente, wat ongeveer de situatie was in 2008.

⁹ Zie pagina 38 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tem46-359766.pdf

¹⁰ Zie pagina 46 https://www.dnb.nl/binaries/OFS_VOORJAAR_2017_tem46-359766.pdf

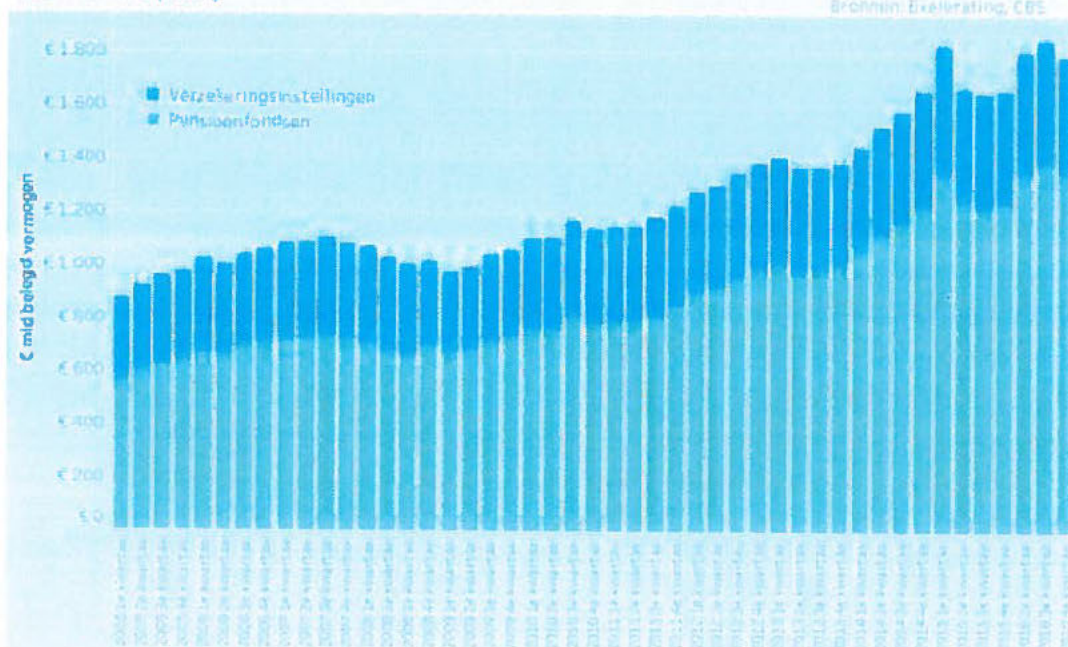
Afbeelding 14¹¹

10 jaars staatslening - lang termijn rente-ontwikkeling:

Afbeelding 15¹²

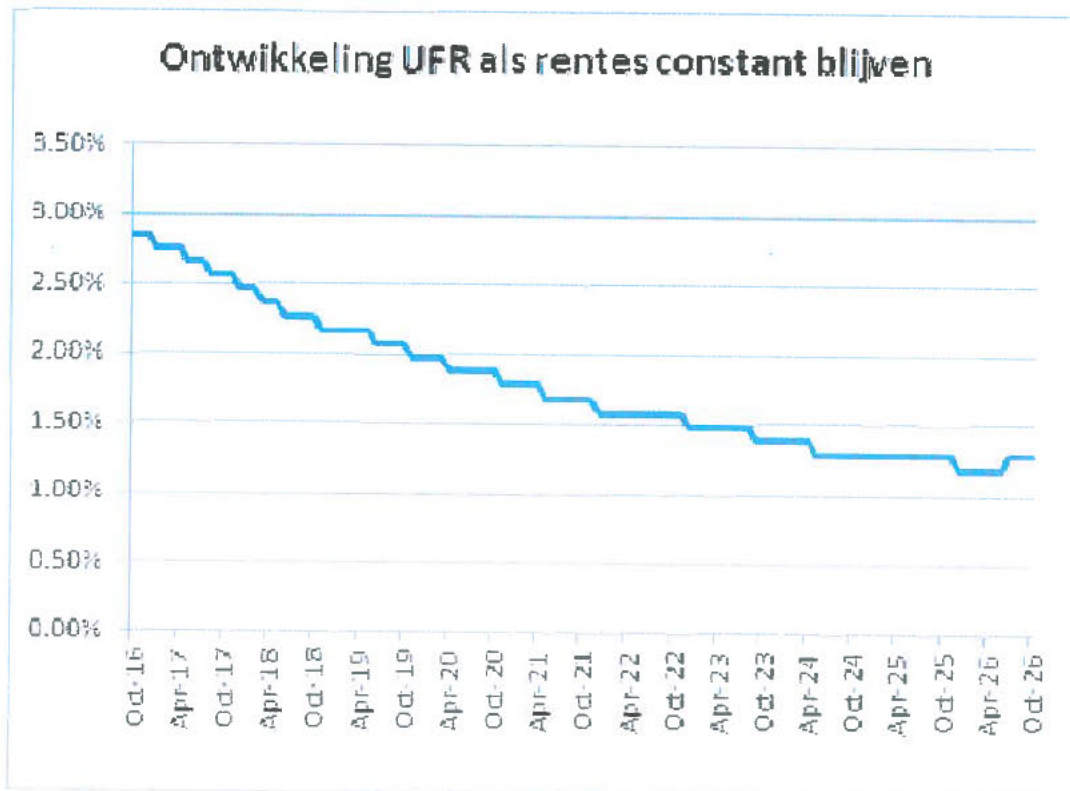
Institutioneel belegd vermogen per type
2005K1-2016K4 (€ mld)

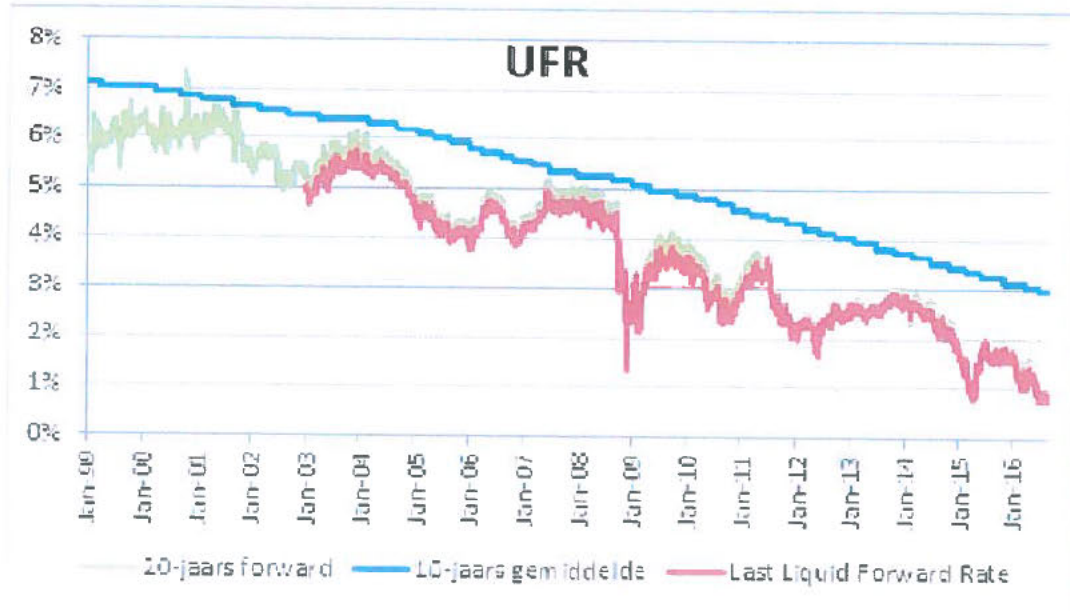
¹¹ Zie <https://www.homefinance.nl/algemeen/informatie/kapitaalmarktrente.asp>

¹² Zie <http://www.dufas.nl/statistieken/alle-statistieken/institutioneel-belegd-vermogen-per-type/>

Afbeelding 16

Afbeelding 17

Kabinetsinformatuur G. Zalm
p/a Tweede Kamer der Statengeneraal
Postbus 20018
DEN HAAG

datum 30 augustus 2017
onderwerp Schuldenproblematiek
bijlagen
uw brief van
referentie
behandeld door J.W. Haase - Baan
doorkiesnummer (0548) 854 738
documentnummer D2017040562
verzonden 30 augustus 2017

Geachte informatie G. Zalm,

De gemeente Rijssen-Holten wil aandacht vragen voor de schuldenproblematiek. De afgelopen jaren komen telkens meer mensen in de schuldhelpverlening terecht. Dit is helaas vaak een gevolg van regels van de overheid. Veel regelingen zijn ingewikkeld geworden waardoor mensen onbewust makkelijk in de schulden komen.

Toeslagensysteem

Zo is het toeslagensysteem in Nederland ingewikkeld. Voorlopige toekenningen, die achteraf te hoog blijken te zijn, kunnen zorgen voor schulden omdat mensen met een laag inkomen niet de mogelijkheid hebben dit geld terug te betalen omdat ze het geld al aan andere zaken hebben besteed. De Raad voor de Volksgezondheid en Samenleving (RVS) heeft in de publicatie 'Eenvoud loont' aangegeven dat de hoeveelheid aan verschillende toeslagen ook voor problemen kunnen zorgen. Mensen kunnen niet meer het onderscheid maken tussen de verschillende toeslagen waardoor het geld van de toeslag niet wordt uitgegeven aan datgene waar het voor bedoeld is.

Verzoek

Wij verzoeken u het probleem veroorzaakt door de overheid onder de aandacht van de nieuw te vormen regering te brengen.

Vragen?

Heeft u vragen, dan kunt u contact opnemen met mevrouw J.W. (Jolande) Haase-Baan. Zij is te bereiken via j.haase@rijssen-holten.nl of op telefoonnummer (0548) 854 738.

Wilt u het documentnummer vermelden als u op deze brief reageert?

Met vriendelijke groet,
Team Sociaal | Strategie en Ondersteuning

J.W. (Jolande) Haase - Baan

Gemeente Rijssen-Holten
Mevrouw J.W. Haase-Baan
Postbus 244
7460 AE RIJSSEN

Kenmerk: 201701403

Den Haag, 11 september 2017

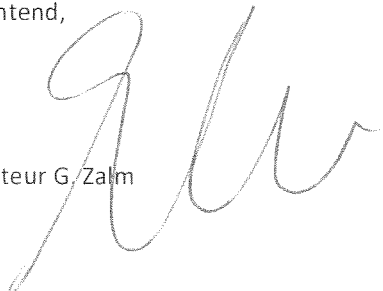
Geachte mevrouw Haase-Baan,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Geachte heren Zalm(VVD), Rutte(VVD), Buma(CDA), Pechtold(D66) en Segers(CU),

Ik heb begrepen, dat de heren Zalm en Pechtold onderstaande bijlage in goede orde hebben ontvangen.

Ik heb de gang van zaken bij de pensioenen onderzocht en ben erachter gekomen hoe de vork in de steel zit. Het pensioenstelsel moet niet worden veranderd, want dat zit m.i. waterdicht in elkaar.

Alle pensioen fondsen moeten hun beleggingsbeleid veranderen en moeten drastisch worden gereorganiseerd! Dat is heel andere koek dan directeur Beuken en bestuurvoorzitter Woortman van het ABP voorstellen. Zij stellen voor het pensioenstelsel te veranderen ten koste van de deelnemers die daarvoor 10% van hun pensioen moeten inleveren. Beide dames hebben totaal geen verstand van Financiën, want eerstgenoemde is socioloog en de ander is politicoloog. Zij willen op de sociale toer het pensioenfonds beheren, omdat zij in de veronderstelling zijn dat een pensioenfonds een sociale aangelegenheid is. Dat is de kardinale fout, die alle voorgaande regeringen hebben gemaakt. Aan de top van een pensioenfonds hoort een academisch gevormd financieel deskundige - een econoom, een register accountant, een meester in de rechten die fiscaal recht heeft gestudeerd, etc.

Doordat de pensioenfondsen worden gezien als een bedrijf is de vereiste dekkingsgraad 128%. Voor een bank geldt een solvabiliteitseis van 110%. Als de pensioenfondsen worden gezien als een bank is een vereiste dekkingsgraad van 105% voldoende, omdat pensioenfondsen geen onderlinge concurrentie kennen.

De pensioenfondsen zijn veel te duur (te veel personeel, te hoge salarissen, te dure huisvesting, te veel entiteiten, ABP en APG, overbodige functies, veel te dure overbodige externe managers, bestuur moet bestaan uit deskundige deelnemers) en het beleggingbeleid is gericht op een hoog rendement, waarbij het hogere weerstandsvermogen wordt vergeten, en het beleggingsbeleid moet worden gericht op een hoge dekkingsgraad. Dan kunnen de pensioenen gewoon weer geïndexeerd worden uitbetaald.

Over dat weerstandsvermogen heb ik in 2013 het volgende boekje geschreven:

ISBN	978-3-99048-102-8
Boektitel	Blunders van Regering en Parlement & Mismanagement bij het ABP in de periode 2008 - 2014
internetuitgave	http://www.novumpublishing.nl • w.lievens@novumpublishing.nl

Gaarne zal ik één en ander mondeling willen toelichten aan de hand van de jaarverslagen van het ABP en Zorg en Welzijn, waarmee ik het voorgaande zwart op wit kan onderbouwen.

Kenmerk: 201701405

Den Haag, 11 september 2017

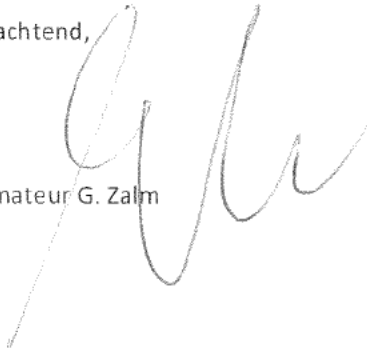
Geachte heer

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

201701406

Informateur
Drs G. Zalm
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

's-Gravenhage, 8 september 2017

Beste Gerrit,

Mag ik je met het onderwerp dat je in bijgaande aantekening vindt lastig vallen? Dat onderwerp heeft naar mijn mening directe relevantie voor wat er rondom het mediabeleid van de volgende regering speelt en zal spelen. Vandaar mijn verzoek om je persoonlijke aandacht.

Je weet, denk ik, dat ik mij, naast andere zaken, ook bezig heb gehouden (en kennelijk nog houd) met de publieke omroep in ons land. Daartoe heb ik in 2004 een werkgroep Andere Publieke Omroep APO opgericht.

Die werkgroep heeft zich - in licht veranderde samenstelling - de laatste 13 jaar gericht op het regelmatig in de openbaarheid commentaar en voorstellen leveren, gericht op een betere invulling van de publieke taak zoals die door de organisatie, nu geheten Nederlandse Publieke Omroep NPO, moet worden uitgevoerd.

Aanleiding tot deze brief + bijlage is het bericht in de Telegraaf dat de huidige NPO voorzitter zich tot de informateur gericht zou hebben met het verzoek de NPO in de komende regeringsperiode € 50 m meer toe te kennen dan de lopende toezeggingen en deze te gebruiken voor, naar ik meen, nieuwe programmering via de zgn. sociale media.

Wat daar ook van zij, de wens - als die er al is - dat Rutte III de komende vier jaar meer publiek geld naar de NPO of de Nederlandse omroep in zijn algemeenheid ter beschikking zou moeten stellen, moet in de ogen van APO carrément als onzin van de hand gewezen worden. In bijgaande notitie is de argumentatie achter deze stelling van APO te vinden.

Kort gezegd: het komt er op neer dat - door manipulatie met programmacategorieën - de publieke omroep nauwelijks iets aan 'amusement' toerekent en daardoor een volstrekt verkeerd beeld geeft van de al jaren lang gehanteerde tv-zender-profielen.

Als het tot uitvoering van de gewijzigde Mediawet gaat komen - iets dat zo te zien toch zou moeten gebeuren - en de indeling in nieuwe kerntaken: nieuws, kunst, cultuur en educatie verwerkt is, zal het programmabeeld er nog weer anders uitzien. Sport - behalve als nieuws - en amusement moeten dan immers geheel komen te vervallen. De drastische invloed van die operatie is terug te vinden in genoemde bijlage.

Mocht het zo zijn dat deze brief en de bijlage nadere vragen oproepen bijvoorbeeld bij degene of degenen die zich direct met de mediaparagraaf in het komende regeerakkoord of in de regeringsverklaring bezig houden, dan zijn de leden van APO, of wie ook daarvan, vanzelfsprekend bereid nader ter beschikking te staan voor informatie.

Al begrijp ik vanzelfsprekend hoezeer je tijd nu in beslag genomen wordt door de grote thema's van Rutte III, het zou mij zeer welkom zijn een enkele reactie van jouw kant of namens jou te mogen ontvangen.

Je succes wensend met je huidige, weer nieuwe missie, en met hartelijke groet,

Bijlage: 1

Aantekening t.a.v. de heer Informatieur en terzake van het Mediabeleid van Rutte-III.

1. Vanaf 2004 heeft de onafhankelijke werkgroep Andere Publieke Omroep APO *) het Nederlandse omroepbeleid kritisch gevolgd. En in dat kader wil APO thans de aandacht vestigen op enkele van zijn bevindingen, die van actueel belang zijn voor het mediabeleid van het komende kabinet (Rutte III).
2. Het gaat dan allereerst om de bestedingen van de NPO in het nu lopende jaar 2017 zoals die zijn opgetekend door APO uit open en niet-open bronnen:

▪ voor nieuws is beschikbaar	€ 154 m = 19.5%
▪ voor kunst, cultuur en educatie	€ 70 m = 8.9%
▪ voor amusement en sport	€ 243 m = 30.7%
▪ voor overhead	€ <u>323 m</u> = <u>40.9%</u>
▪ in totaal	€ 790 m = 100.0%

3. Nu amusement en sport niet meer tot de kerntaken van de publieke omroep worden gerekend zouden - in een overgangsfase naar definitieve hervormingen - de desbetreffende kosten ad E 243 miljoen aan de kerntaken kunnen worden toebedeeld, bijvoorbeeld met het volgende resultaat:

▪ voor nieuws en achtergronden	€ 154 m + € 167 m = € 321 m = 40.6 %
▪ voor kunst, cultuur en educatie	€ 70 m + € 76 m = € 146 m = 18.5 %
▪ voor overhead	€ <u>323 m</u> = <u>40.9 %</u>
▪ in totaal	€ 790 m = 100.0 %

4. Aan de hier gepresenteerde cijfers ligt uitvoerig en deskundig onderzoek van APO ten grondslag en de strekking ervan is ronduit dramatisch te noemen:
  - a. als het jaar 2017 als maatstaf genomen had kunnen worden, zou aan de nieuwe kerntaken als (1) nieuws en (2) kunst, cultuur en educatie uitzonderlijk veel extra miljoenen euro's ten goede gekomen zijn
  - b. deze herverdeling van omroepmiddelen, gepaard gaande met een passende reorganisatie, moet dan ook zo snel mogelijk geëffectueerd worden door het bestuur van NPO
  - c. trouwens, de onder punt 3 gepresenteerde cijfers zouden er nog weer anders uitgezien hebben, als deze herverdeling van de besteding van NPO gelden ook losgelaten zou worden op de kosten van overhead, die dan waarschijnlijk lager zouden uitvallen
  - d. tenslotte: als er al één conclusie uit het voorgaande te trekken valt dan is het wel dat een verzoek van de kant van NPO aan Rutte III om verhoging van het budget voor het NPO omroepbeleid tamelijk hilarisch is.

*) Leden van de werkgroep APO:

Kenmerk: 201701407

Den Haag, 15 september 2017

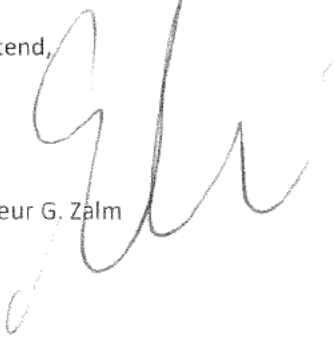
Geachte heer

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

8 september 2017

Aan de informateur van het nieuwe kabinet
dr. G. Zalm
en de onderhandelaars van de formerende partijen:
drs. M. Rutte, mr. S. Van Haersma Buma,
drs. A. Pechtold en drs. G.J.M Segers

Beter Onderwijs Nederland
P/a Rembrandtlaan 51
2661 SJ Bergschenhoek

Geachte heer Zalm,

Nu de formatie van het nieuwe kabinet in een vergevorderd stadium lijkt te verkeren, wil ik namens de vereniging Beter Onderwijs Nederland (BON) nog graag enkele aanbevelingen doen met betrekking tot het onderwijsbeleid van het nieuwe kabinet. Onze vereniging zet zich al meer dan tien jaar in ter verbetering van het onderwijs in ons land en is nog steeds een van de meest actieve en invloedrijke onderwijsverenigingen in Nederland. Regelmatig hebben wij in relevante kwesties aan de orde gesteld en voorstellen tot verbeteringen van ons onderwijs gedaan die later door beleidsmakers en bestuurders zijn overgenomen.

In deze brief zal ik me tot drie prangende kwesties beperken die in het bijzonder de aandacht verdienen van een nieuw kabinet, namelijk: 1) de doorgeslagen verengelsing en internationalisering van het hoger onderwijs, 2) de perverse prikkels in de huidige bekostigingssystematiek en 3) de falende representatie van de leraar/docent in de ontwikkeling van onderwijsbeleid. Voor de komende kabinetsperiode acht BON het zeer wenselijk dat de overheid met betrekking tot deze kwesties de volgende beleidsmaatregelen treft:

- 1) **Roep een halt toe aan de financieel gemotiveerde internationalisering en doorgeslagen verengelsing van het hoger onderwijs (op kosten van de Nederlandse belastingbetaler).** Als gevolg van de huidige bekostigingssystematiek in het hoger onderwijs zijn onze universiteiten met elkaar aan het wedijveren op de 'internationale onderwijsmarkt' om zoveel studenten binnen te halen; veelal ten koste van hun maatschappelijke en culturele taak én de kwaliteit van het onderwijs. De hogescholen volgen in rap tempo. Om buitenlandse studenten te werven, worden momenteel steeds meer onderwijsprogramma's in het Engels aangeboden. Of dit vanuit een onderwijskundig, maatschappelijk en cultureel perspectief wenselijk is, doet niet meer ter

zake. Een fundamentele discussie over de voor- en nadelen van deze ontwikkeling blijft achterwege en legt het binnen de instellingen zelf meestal af tegen de logica van het geld. Inmiddels vindt daardoor zo'n 80% van de Nederlandse masteropleidingen plaats in het Engels en gaat men er op veel universiteiten toe over om ook de bacheloropleidingen te verengelsen. In het buitenland wordt vervolgens actief geworven om zoveel mogelijk studenten binnen te halen. In plaats van deze buitenlandse studenten kennis te laten maken met de Nederlandse taal en cultuur worden zij in veel gevallen volledig in het Engels opgeleid en bejegend.

Voor de duidelijkheid: BON is een groot voorstander van internationale samenwerking tussen universiteiten, maar vindt wel dat dit gepaard dient te gaan met een zeker respect voor elkaars taal en cultuur. Evenmin is BON tegen het gebruik van Engels aan de universiteit – dat zou onzinnig zijn, maar wij zijn wel van mening dat momenteel het evenwicht zoek is. Universiteiten houden onvoldoende rekening met de maatschappelijke en culturele belangen die in het geding zijn. Dit staat haaks op het ideaal van academisch burgerschap. De verengelsing waarmee de huidige vorm van internationalisering gepaard gaat, druist ook in tegen Europese idealen waarin juist meertaligheid dient te worden gestimuleerd (minstens twee vreemde talen naast de eigen taal). Het oorspronkelijke Erasmus-programma voor Europese studenten was immers bij uitstek gericht op de bevordering van de kennis van elkaars taal en cultuur.

Mede door de enorme stijging van het aantal buitenlandse studenten is de studentenpopulatie aan onze universiteiten sinds 2000 met zo'n 40% gegroeid terwijl het geld dat gemiddeld per student wordt uitgegeven in dezelfde periode van zo'n 20.000 euro naar 14.000 euro is gedaald. De laatste jaren is ook de buitenlandse markt ontdekt en vindt er een immense stijging plaats van buitenlandse aanmeldingen. Mondiaal gesproken kent Nederland verhoudingsgewijs al de meeste buitenlandse studenten (in 2016 ruim 120.000) en dat aantal zal de komende jaren alleen maar toenemen. Omdat de beschikbare middelen niet navenant stijgen betekent dit er steeds minder geld per student beschikbaar komt: universiteiten zitten in een race naar de bodem.

Het aantal studenten uit Nederland dat in het buitenland een studie volgt is inmiddels een veelvoud lager dan de instroom van buitenlandse studenten in ons land (zo'n 1 op 6). Aan de Universiteit van Maastricht is inmiddels 56% van de studenten afkomstig uit het

buitenland. In het geval van normale marktomstandigheden zou een dergelijke score natuurlijk prachtig zijn, maar hier is sprake een publiek bekostigde instelling – die in de eerste plaats de Nederlandse samenleving en student ten goede dient te komen. EU-studenten kunnen nu tegen een relatief laag tarief studeren aan onze universiteiten (veelal zonder Nederlands te hoeven leren), omdat hun studie fors gesubsidieerd wordt met het geld van de Nederlandse belastingbetaler. Onze universiteiten hebben daardoor een oneigenlijk marktvoordeel ten opzichte van veel andere aanbieders: *er is gezegd geen gelijk speelveld*. Vooral Nederlandse studenten betalen hiervoor de rekening: terwijl de basisbeurs is afgeschaft, is er per student aanzienlijk minder geld beschikbaar binnen een opleiding en wordt de huurprijs voor studentkamers omhooggedreven door de sterk toegenomen vraag daarnaar. Niet verrassend is dat tegelijkertijd de huisvesting van die buitenlandse studenten ook een groot probleem is.

Zoals ook in het recente rapport van de KNAW naar voren wordt gebracht, is de huidige verengelsing van het hoger onderwijs in meerdere opzichten onwenselijk. De negatieve gevolgen ervan werken door in het gehele Nederlandse onderwijsgebouw (van basisonderwijs tot de universiteit). Het ondermijnt de ontwikkeling en het behoud van het Nederlands als een volwaardige onderwijstaal en het leidt tot een algehele taalverschraling. Het belemmert bovendien de integratie van minderheden in Nederland en zet mensen met een migratie achtergrond op een extra achterstand. Verder is het een miskennis van onze eigen nationale cultuur en identiteit en werkt het de maatschappelijke tweedeling in de hand. De huidige vorm van verengelsing van ons hoger onderwijs versterkt bij een segment van de samenleving dat niet in staat is om met deze verengelsing mee te gaan het ressentiment jegens ‘de elite’ die nu letterlijk niet meer hun taal spreekt.

Engels is een prachtige taal en BON juicht het toe dat studenten in het kader van de globalisering en hun eigen persoonlijke ontwikkeling daarin goed geschoold worden. Ook buitenlandse studenten zijn wat ons betreft welkom. Daar gaat het ook niet om. We keren ons tegen de doorgeslagen verengelsing van ons hoger onderwijs en achten het noodzakelijk dat de overheid snel ingrijpt. Weliswaar delen wij de opvatting van de KNAW dat er per opleiding gekeken zou moeten worden naar de manier waarop Engels daarin het best een plaats kan krijgen, maar tegelijkertijd zijn we ook van mening dat de tijd van *zelfregulering* op dit punt voorbij is. De overheid dient nu een grens te stellen. Gezien de dramatische ontwikkelingen van de afgelopen jaren is het niet langer

verantwoord om de taalkwestie aan onderwijsinstellingen en opleidingen zelf over te laten. Sinds het begin van het publieke debat dat BON met het Taalcollectief heeft aangezwengeld (ruim twee jaar geleden), is het tempo van de verengelsing van onze universiteiten alleen maar toegenomen. En hoewel minister Bussemaker mede naar aanleiding van dit debat de KNAW heeft benaderd om een rapport over de taalkwestie te schrijven, hebben de universiteiten de uitkomst daarvan niet afgewacht. Zij zijn in een versneld tempo overgegaan tot verengelsing. De overheid moet daarom een veel dwingender standpunt innemen ten aanzien van deze ontwikkeling én toezicht houden op de naleving van de wet (onder andere artikelen 1.3.5, 7.2 en 7.28.2). Die leert ons helder en duidelijk dat aan onze universiteiten Nederlands in beginsel de taal is waarin onderwijs wordt aangeboden, tenzij er een evidente noodzaak is om daarvan af te wijken.

Het is onzinnig te stellen dat universitaire instellingen vanwege het proces van globalisering geen andere keus hebben dan Engels te gebruiken - een belangrijk element van de huidige argumentatie. Elders op de wereld worden namelijk wel degelijk andere keuzes gemaakt, onder andere in ons buurland Vlaanderen waar de overheid ook een grens heeft gesteld aan de verengelsing. De laatste jaren is steeds duidelijker aan het worden dat het proces van globalisering allerlei tegenkrachten oproept en dat het verstandig is om zorg te dragen voor de lokale en nationale dimensie van de samenleving. Dat zouden we ons ter harte moeten nemen. Het is helaas een normale zaak geworden dat Nederlandse universiteiten zich nauwelijks afvragen wat de gevolgen zijn van hun huidige internationaliseringsbeleid voor de Nederlandse samenleving en het onderwijs als geheel. Wat we nodig hebben aan onze publiek bekostigde vaderlandse universiteiten is een gezonde mix van internationale en nationale oriëntatie; het evenwicht is momenteel zoek. Daarom is nu de politiek aan zet.

Er waren en er zijn nog steeds goede redenen om de wet op hoger en wetenschappelijk onderwijs te handhaven (onder andere artikelen 1.3.5, 7.2 en 7.28.2). Natuurlijk is het ook mogelijk om nieuw taalbeleid te ontwikkelen; en daar zijn wellicht ook goede redenen voor. Maar nu wordt er geen beleid ontwikkeld én wordt de wet niet gehandhaafd. Dit leidt tot een wildgroei van het Engels (of beter *globish*) aan onze universiteiten, met alle negatieve consequenties van dien. Als de Nederlandse overheid niets doet en de huidige bekostigingssystematiek van het hoger onderwijs handhaaft, dan is het onvermijdelijk dat onze universiteiten binnen enkele jaren vrijwel geheel zijn overgegaan tot Engels als de

voertaal van onderwijs, onderzoek en bestuur. Vervolgens wordt dan op termijn ook de vraag reëel waarom we ons voortgezet onderwijs nog in het Nederlands zouden aanbieden. Beheersing van het Nederlands is immers ook geen voorwaarde meer voor een universitaire opleiding. Daarmee is meteen ook duidelijk dat uiteindelijk onze nationale cultuur en identiteit in het geding is.

BON heeft ruim twee jaar geleden een oproep gedaan aan de politiek en de kamer om ernst te maken met de handhaving van de wet op het wetenschappelijk en hoger onderwijs. Omdat het huidige kabinet de afgelopen twee jaar geen beleid hieromtrent heeft ontwikkeld en de universiteiten in een rap tempo omschakelen naar Engels als voertaal, hebben wij dit voorjaar aangekondigd de gang naar de rechter te maken als het nieuwe kabinet deze ontwikkeling geen halt toe roept. Afgelopen zomer hebben vele duizenden mensen onze petitie daartoe ondertekend en is de kritische discussie over de verengelsing op gang gekomen. Wij hopen dan ook dat het nieuwe kabinet de ernst van de situatie onderkent en, evenals de Vlaamse regering, maatregelen neemt om de huidige *linguicide* van het Nederlands aan onze universiteiten te stoppen.

- 2) **Maak ernst met de invoering van een nieuwe bekostigingssystematiek voor het gehele Nederlandse onderwijs.** Zoals Beter Onderwijs Nederland de afgelopen jaren meerdere malen heeft laten zien, draagt de huidige bekostigingssystematiek binnen het onderwijs verscheidene perverse prikkels in zich en leidt het tot allerlei negatieve consequenties. Dat is zeker niet alleen het geval in het hoger onderwijs. Mede naar aanleiding van het debacle rond ROC Leiden is BON geraadpleegd door de vaste Kamercommissie onderwijs die deze kwestie in kaart wilde brengen en de mogelijkheden van nieuwe financieringsvormen wilde verkennen. De huidige *lumpsum*-financiering in combinatie met sterk kwantitatieve prikkels hebben tot gevolg dat het primaire onderwijsproces op veel plaatsen onder druk is komen te staan en te veel geld aan verkeerde zaken wordt besteed. Geld is momenteel niet het grootste probleem in ons onderwijs, de doelmatige besteding ervan wel. Een private onderwijsinstelling als het IVA (BON-vriend van het eerste uur) toont aan dat het mogelijk is om kwalitatief top-onderwijs door hoogopgeleide docenten aan te bieden – met meer dan 30 onderwijscontacturen per week – tegen eenzelfde tarief dat de overheid momenteel uitgeeft per student in het mbo en hbo waarbij alle docenten ook nog eens hoger zijn ingeschaald dan gemiddeld in het reguliere hoger onderwijs...

BON heeft al eerder verscheidene alternatieve modellen voorgelegd voor de huidige *lumpsum*-financiering (die niet meer van deze tijd is), waarbij een einde wordt gemaakt aan de vrijwel onbeperkte vrijheid die onderwijsinstellingen momenteel hebben om publiek geld naar eigen inzicht te besteden. Er wordt bovendien geen toezicht gehouden op de besteding daarvan; wat naar onze mening indruist tegen het principe van democratische verantwoording. Mede als gevolg van de huidige financiële en bestuurlijke zelfstandigheid van onderwijsinstellingen – waarin zij ook personele risico's moeten afdekken en nieuwe gebouwen dienen te bekostigen – hebben vele onderwijsinstellingen grote reserves aangelegd die inmiddels oplopen tot vele miljarden en hebben zij dure vastgoed- en financieel deskundigen in dienst moeten nemen.

Het lijkt ons verstandig dat de overheid opnieuw enkele taken voor haar rekening neemt die nu een te groot beslag leggen op de middelen van deze instellingen. Bovendien ontbreekt ook vaak de expertise om dergelijke taken op verantwoorde wijze uit te voeren (zoals grote bouwprojecten). De huidige reserves (voor het vo alleen is deze in 2015 liefst 16% van de totale begroting van OCW) van de onderwijsinstellingen kunnen via schatkistbankieren terugvloeiën op de balans van overheid. Dit vergemakkelijkt bovendien het toezicht op de besteding van de middelen en het aangaan van bepaalde risico's. Ook maakt dit kleinschaliger onderwijsinstellingen mogelijk. Het zijn vaak de kleinere scholen die door ouders, leerlingen en leraren het best worden gewaardeerd.

We achten het noodzakelijk dat de overheid de huidige bekostigingssystematiek van het onderwijs herzielt en het toezicht op de besteding van de middelen verscherpt. Daarbij moet de kwaliteit van het primaire proces centraal staan. Gebruik de komende regeerperiode om zo'n nieuwe systematiek te ontwikkelen en door te voeren! BON voorziet de nieuwe regering ook op dit punt graag van advies.

- 3) **Bedenk in samenspraak met het onderwijsveld een nieuwe structuur om de inspraak van leraren en docenten in het onderwijsbeleid te vergroten en ga daarbij uit van de samenhang van het gehele onderwijsgebouw.** De afgelopen jaren is er de nodige aandacht geweest voor het belang van goede leraren en docenten voor deugdelijk onderwijs. Dat geldt voor alle sectoren: van basisschool tot universiteit. Wij achten dat een goede zaak. Tegelijkertijd is het de vraag op welke wijze de leraar en docent

gerepresenteerd worden bij de ontwikkeling van onderwijsbeleid door de overheid en bij de invoering van maatregelen die diepgaand hun beroep en werkomgeving betreffen. De heftige discussies rond het zogenoemde lerarenregister en *Onderwijs2032* hebben laten zien dat de huidige structuur – waarin de *Onderwijscoöperatie* een centrale rol vervult – in veel opzichten tekort schiet. Een andere structuur van representatie is daarom geboden; daarbij dienen de natuurlijke relaties binnen bepaalde vakdisciplines (geschiedenis, biologie, natuurkunde enzovoorts) in de verschillende onderwijssectoren meer met elkaar verbonden te worden dan nu het geval is.

Ook het ministerie van OCW dient in onze ogen haar eigen functioneren onder de loep te nemen om tot nieuwe uitgangspunten te komen voor de omgang met het veld. Een gebrek aan legitimiteit rond nieuw onderwijsbeleid heeft demotivatie en cynisme binnen de sector tot gevolg gehad. Een nieuw kabinet dient zich ook rekenschap te geven van hetgeen de afgelopen niet goed is gegaan. Zo maakt Beter Onderwijs Nederland zich grote zorgen over de manier waarop momenteel de nieuwe curriculumontwikkeling lijkt vorm te krijgen. Hoewel de Kamer dit voorjaar uitdrukkelijk op de rem heeft getrapt, wijst alles erop dat de plannen van de commissie Schnabel (*Onderwijs2032*) er toch door worden gedrukt. Dat heeft alles te maken met de structuren die de afgelopen jaren mede door OCW zijn ontwikkeld en de financiële belangen die daarbij in het spel zijn waarin redelijke argumenten en tegenspraak gemakkelijk terzijde kunnen worden geschoven. Ook binnen OCW zelf lijken er de nodige schotten te bestaan tussen de verschillende afdelingen (gerelateerd aan de verschillende onderwijssectoren) die een vruchtbare gedachtewisseling en eenheid van beleid in de weg staan.

We hebben er dit voorjaar met klem op gewezen dat curriculumontwikkeling altijd in relatie tot het vervolgonderwijs dient plaats te vinden. Vakgenoten uit de verschillende onderwijssectoren dienen het gesprek met elkaar aan te gaan over wat een wenselijke curriculumopbouw is (van basisschool tot beroepsopleiding of universiteit). Mede om die reden achten wij de huidige organisatie van de curriculumherziening onprofessioneel en onverantwoord. Dit is mede het gevolg van de verbrokkeling van het onderwijsgebouw die weer wordt versterkt, omdat er naar onze mening onvoldoende eenheid van beleid aanwezig is bij OCW zelf. De neiging tot de vorming van afzonderlijke clusters is ook in het onderwijs zeer groot, maar het is schadelijk voor de samenhang van het onderwijsgebouw en de deugdelijke ontwikkeling van leerlingen. De enige mogelijkheid

om orde te scheppen in de onderlinge samenhang van de verschillende sectoren (van basisschool tot universiteit) is de herwaardering van vakkennis of vakkundigheid als organisatorisch principe. Daarop is trouwens ook de oorspronkelijke register-systematiek gebaseerd. We roepen het nieuwe kabinet daarom op om de gang van zaken rond een paar dossiers kritisch te evalueren (o.a. register en curriculumherziening) en maatregelen te treffen om te voorkomen dat leraren en docenten komende jaren voor onaangename verrassingen komen te staan en leerlingen de dupe worden van falend onderwijsbeleid.

Beter Onderwijs Nederland hoopt dat het nieuwe kabinet de moed heeft om die maatregelen te nemen die het onderwijs momenteel nodig heeft om de toekomst van onze kinderen en kleinkinderen veilig te stellen. Wij zijn natuurlijk ook te allen tijde bereid om daarover in gesprek te treden met de nieuwe bewindslieden van OCW.

Daarmee besluit ik deze brief en wens ik u en de onderhandelaars veel succes met de formering van een nieuw kabinet.

Hoogachtend,

Ad Verbrugge - voorzitter *Beter Onderwijs Nederland*

Beter Onderwijs Nederland
De heer A. Verbrugge
p/a Rembrandtlaan 51
2661 SJ BERGSCHENHOEK

Kenmerk: 201701409

Den Haag, 15 september 2017

Geachte heer Verbrugge,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

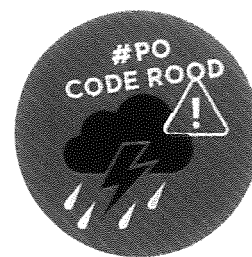
Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

Aan de informateur en de fractievoorzitters van de formerende partijen, VVD, CDA, D66 en CU

Aan de fractievoorzitters van alle partijen in de Tweede Kamer

Aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Utrecht, 12 september 2017

Geachte dames en heren,

Het PO-front heeft al eerder aandacht gevraagd voor de dreigende situatie in het basis- en speciaal onderwijs.

Op 16 juni heeft PO-Front reeds een ultimatumbrief gestuurd aan de fracties in de Tweede Kamer met een verzoek om toe te zeggen dat er structureel extra geld wordt geïnvesteerd in het primair onderwijs voor salarisverbetering en verlaging van de werkdruk. Helaas zijn de fracties niet tegemoet gekomen aan ons verzoek.

Daarom hebben wij op dinsdag 27 juni jl. een actiedag georganiseerd waar de vakbonden aangesloten bij het PO-front hun leden hebben opgeroepen om gedurende het eerste uur geen les te geven. Bovendien is er die dag een manifestatie in Den Haag gehouden. Aan de oproep van de vakbonden is breed gehoor gegeven door de leden.

Helaas is het nog steeds nodig dat wij aandacht vragen voor de dreigende situatie in het basis- en speciaal onderwijs: we waarschuwen ouders, leerlingen, politici en iedereen die de toekomst van ons land belangrijk vindt dat het 'Code Rood' is in het primair onderwijs.

PO in Actie heeft samen met de vakbonden, AOb, CNV-onderwijs, FVOv, AVS, FNV en de werkgeversorganisatie PO-Raad een PO-front gevormd. De partijen zien het 'noodweer' aankomen en geven daarom een Code Rood voor het basis- en speciaal onderwijs. Willen we kinderen goed onderwijs blijven kunnen bieden, dan moet er NU geïnvesteerd worden in het primair onderwijs.

Een te hoge werkdruk gecombineerd met een oneerlijk salaris zorgen voor hoog ziekteverzuim, veel uitval van leraren en een onaantrekkelijk perspectief voor studenten. Een fiks lerarentekort dient zich aan en zal voor flinke problemen gaan zorgen als we nu niets doen.

In de media horen we verhalen dat de formerende partijen van plan zijn om een substantieel extra bedrag te reserveren voor onze sector, maar vooralsnog weten we niet of er geld bij komt, of dit voldoende is en of we dit aan de juiste dingen kunnen besteden, laat staan dat er een concrete toezegging ligt aan de organisaties in het PO-front. De werknemers en werkgevers in het primair onderwijs maken zich daar grote zorgen over.

Wij vragen u daarom om vóór vrijdag 29 september a.s. om 10.00 uur een schriftelijke toezegging te doen op de volgende punten:

1. Snel een betekenisvolle eerste stap zetten door de bekostiging van het personeelsbudget van scholen te verhogen om zo de salarissen voor leerkrachten in het primair onderwijs te verhogen.

De gezamenlijke partijen eisen geld voor een eerlijk en rechtvaardig salaris dat vergelijkbaar is met het salaris van leerkrachten in het VO. Dit budget moet onderdeel uitmaken van het regeerakkoord en zijn beslag krijgen in de voorjaarsnota 2018, zodat het na cao-overleg tussen sociale partners in 2018 in de salarissen voor leerkrachten geïnvesteerd kan worden. Hiervoor is in de onderwijsbegroting € 900 miljoen euro nodig. Dit bedrag staat los van de financiële ruimte voor salarismaatregelen voor OP, OOP en schoolleiders in de sector primair onderwijs.

2. De aankondiging van vervolgstappen in de verhoging van het personeelsbudget om daarmee verdere salarisverbetering en vergroting van de doorstroommogelijkheden in het basis- en (voortgezet) speciaal onderwijs mogelijk te maken.

3. Extra financiële maatregelen nemen voor het beteugelen van werkdruk voor leerkrachten, zodat teams in scholen samen de werkdruk kunnen aanpakken. Bijvoorbeeld door te zorgen voor: meer handen in de school, meer onderwijsondersteunend personeel, meer tijd om lessen voor te bereiden, minder administratieve lasten en kleinere klassen. Hiervoor is € 500 miljoen nodig.

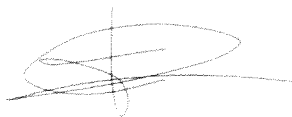
Indien het PO-front voor 29 september a.s. om 10.00 uur geen schriftelijke toezeggingen van u heeft ontvangen, zien de Algemene Onderwijsbond, CNV Onderwijs, de Federatie van Onderwijsvakorganisaties en de FNV zich genoodzaakt om hun collectieve acties voort te zetten. Deze acties zullen weer worden opgestart met de oproep tot een landelijke staking. Deze staking zal separaat worden aangekondigd. De andere partijen in het PO-front zullen deze staking ondersteunen. U kunt uw reactie sturen aan L. Verheggen, voorzitter van de Algemene Onderwijsbond, St. Jacobsstraat 22, 3511 BS Utrecht.

Graag zien wij uw schriftelijke toezegging tegemoet.

Hoogachtend,

Namens PO-Front,

Thijs Roovers – PO in Actie

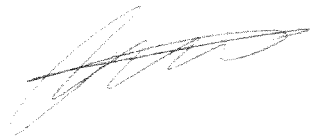

Jan van de Ven – PO in Actie

Liesbeth Verheggen - Algemene Onderwijsbond

Petra van Haren - Algemene Vereniging Schoolleiders

Loek Schueler - CNV Onderwijs

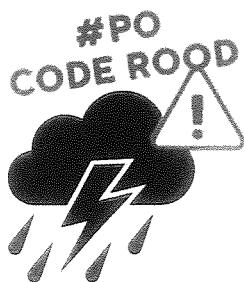
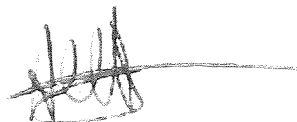
Jilles Veenstra - Federatie van Onderwijsvakorganisaties

Han Busker - FNV

Rinda den Besten - PO-Raad

Algemeen Onderwijsbond
Mevrouw L. Verheggen
St. Jacobsstraat 22
3511 BS UTRECHT

Kenmerk: 201701411

Den Haag, 15 september 2017

Geachte mevrouw Verheggen,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

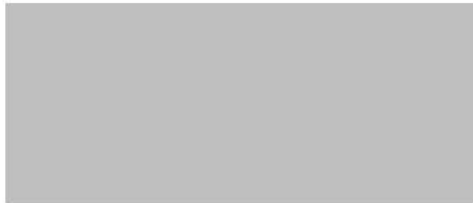
Informateur G. Zalm

Aan:

Van:

Informateur
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA – Den Haag

Geachte informateur Zalm,

1) Toekomstige verdeling van de jaarlijkse loonruimte

Uit mediaberichten is mij gebleken dat er in het z.g. polderoverleg onenigheid bestaat op welke wijze toekomstige loonsverhogingen zullen moeten worden uitbetaald. Door enkel verhoging van de brutolonen, zodat dan het netto besteedbaar inkomen hoger zal worden of door de lasten (belasting + premies) op arbeid door werkgevers te verlagen. De totale loonruimte bestaat m.i. uit een vergoeding van de gestegen prijzen (inflatie) + ruimte uit de economische groei c.q. winstmarges.

Mijn idee is om in de toekomst de totale loonruimte 50/50 op te splitsen in een deel bruto loonsverhoging door de werkgever en voor het andere deel een verdere belastingverlaging op arbeid. Er is sprake zijn van een mogelijke invoering van een vlaktaks van 35% en 45%. Bij een totale loonruimte van bijvoorbeeld 3% zouden de brutolonen dan met 1 1/2 % kunnen worden verhoogd en het vlaktaks tarief verlaagd kunnen worden naar 33 1/2 % en 43 1/2 %. Het 35% en 45% tarief is in principe bedoeld voor een economisch 0-loonruimte groei alsook voor een negatieve economische loonruimte groei. Het lijkt mij het beste uit te gaan van een gemiddelde loonruimte (van alle sectoren). Het overheids personeel volgt dan het ontstane loonruimte gemiddelde. Het kan voorkomen dat het oeverloze polderoverleg gaat ontaarden in een kolderoverleg. Dan is een compromis als hierboven geschetst eerder te verkiezen.

2) Deal met pensioenfondsen inzake noodzakelijke investeringen en als ondersteuning van een 2-dimensionale democratie.

Deze deal tussen de sociale partners en de pensioenfondse houdt in dat ter hoogte van 50% van de jaarlijkse opbrengsten van afgedragen pensioenpremies uit de reserves van de pensioenfondsen (thans meer dan € 1200 miljard) zal worden uitbetaald/aangewend aan:

Overheid	30% (in principe kan/mag de overheid dit vrijelijk besteden)
Onderwijs	20%, waarvan 10% via de overheid en 10% via de lokale overheden
Zorg	20%, waarvan 10% via de overheid en 10% via de lokale overheden
Klimaat	20%, waarvan 10% via de overheid en 10% via de lokale overheden
Veigheid	10%, waarvan 5% via de overheid en 5% via de lokale overheden.

De boosheid en wrevel bij een aanzienlijk deel van de bevolking betreft m.i. geen kritiek of afwijzing van de democratie op zich, doch wel het feit dat het hoofdzakelijk te 1-dimensionaal gericht is, dus teveel van boven naar beneden gericht is. Wil participatie als onderdeel van de totale democratische besluitvorming meer vertrouwen van de bevolking gaan genieten zal er een extra dimensionale hulplijn moeten worden opgetuigd. Niet alleen in toedeling van verantwoordelijkheden doch ook in financiële toedeling en beheersrechten. Natuurlijk zal dit het beste in nauw overleg met de centrale (1-dimensionale) overheid tot stand dienen te worden volbracht. De wisselwerking van deze 2-dimensionale democratische vormgeving zal m.i. een positieve bijdrage aan het herwinnen van het vertrouwen in de politiek kunnen opleveren.

[REDACTED]

Kenmerk: 201701413

Den Haag, 15 september 2017

Geachte heer [REDACTED]

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Forum Benelux

Aan Dr G. Zalm
De Heer M. Rutte
De Heer A. Pechtold
De Heer S. van Haersma Buma
De Heer G.J.M. Segers
Binnenhof 2
Den Haag

Den Haag: 12 september 2019

Betreft: De Benelux Unie als hoeksteen binnen de Europese Unie

Geachte Heren,

Namens mijn organisatie "Forum Benelux" vraag ik uw aandacht voor de positie van de Benelux Unie en voor het belang voor Nederland om de Benelux goed inhoud te geven. De drie Beneluxlanden lopen in tal van zaken op de Europese integratie vooruit:

- in economisch opzicht als 4^e economische macht binnen de EU en qua in- en export-volume mondiaal eveneens op de 4^e plaats, en elkaars belangrijkste handelspartners,
- in sociaal en cultureel opzicht met sterk toenemende landsgrensoverschrijdende verplaatsingen,
- als geïntegreerd veiligheidsgebied waar politie, brandweer en ambulancediensten grensoverschrijdend werken,
- als kerngebied van het pentalateraal energiebeleid,
- als kraamkamer en experimenteergebied van beleidsontwikkelingen (o.a. bakermat van Schengen),
- als bestuurlijke mede-grondlegger en hoeksteen van de Europese Unie.

Gegeven dit complex zal de Nederlandse regering er verstandig aan doen om bij afwegingen van buitenlands beleid eerst aan Brussel en Luxemburg te denken en vervolgens aan andere hoofdsteden. Als hoeksteen in de EU kunnen de Benelux-landen met 28 miljoen inwoners en de 4^e economische positie na consultatie in Beneluxverband zich beter met Berlijn en Parijs en andere Europese hoofdsteden onderhouden dan wanneer elk der Beneluxlanden dit afzonderlijk doet.

Met instemming verwijzen wij naar Jean-Luc Sauron, auteur van het boek *Faites l'Europe, pas la Guerre*. In een artikel in de krant *Libération* stelde hij: "Als we de Europese machine niet weer aan de gang krijgen, worden we het speelveld waarop de rest van de wereld zijn tegenstrijdige belangen uitvecht." In die zin blijft Europa het centrum van de wereld: grootmachten roeren van oudsher in de Europese pot. De vraag is dus wie hier de baas wordt: zij, of de Europeanen zelf? Nu enerzijds de meeste EU-landen uit het economische dal kruipen, maar anderzijds de nieuwe administratie van de Verenigde Staten geen wenkende perspectieven voor de Trans-

Opgericht in 2016 als opvolger van het Comité Nieuwe Benelux
Doel van het Forum Benelux is het ondersteunen van publieke aandacht voor de Benelux Unie

www.benelux2010.eu

Contactadres:

Dhr Bert van der Stoel: ondervoorzitter
Faurestraat 37
4611 DG Bergen op Zoom
e: bert.vandersstoel@live.nl

Fondé en 2016 en tant que successeur du Comité Nouveau Benelux
Le Forum vise à soutenir l'attention du public pour l'Union Benelux Benelux en organisant des réunions sur les questions de fond.

www.benelux2010.eu

adresse de contact – contactadres:

M. Herman Schurmans: vice-président
Avenue Jeanne 10/2 – Johannastraat 10/2
1050 Bruxelles - Brussel
e: herman.schurmans@belgacom.net

Gegründet im Jahr 2016 als Nachfolger des Komitees Neue Benelux
Zweck des Forums ist es, öffentlichen Aufmerksamkeit für die Benelux-Union zu unterstützen, durch die Organisation von Treffen zu inhaltlichen Themen.

www.benelux2010.eu

Kontaktadresse:

Atlantische samenwerking biedt lijkt ook de bereidheid toe te nemen om de Europese Unie van een nieuwe betekenis te voorzien.

Een benadering vanuit abstracte idealen zal niet direct bij een breed publiek aanslaan. Rubricering van de kernwaarden maakt het bestaansrecht al helderder: *vrijheid, veiligheid en bestaanszekerheid*. Centraal stellen van concrete onderwerpen op Europese schaal – 12 sterren – werkt waarschijnlijk het beste:

- ★ De economische binnenmarkt en EU-overschrijdende handelsverdragen (1)
- ★ Rechten van de mens en waarborgen van bestaansminima (2)
- ★ Technologische innovatie en werkgelegenheid (3)
- ★ Uitvoeren van de klimaatverdragen (4)
- ★ Transportinfrastructuur (5)
- ★ Energiebeleid (6)
- ★ Monetair beleid en schuldsanering (7)
- ★ Migratie (8)
- ★ Investeren in de Afrikaanse economische ontwikkeling (9)
- ★ Aanpak en preventie van terrorisme (10)
- ★ Defensie (11)
- ★ Bestrijding cybercriminaliteit (12).

Duits Bondskanselier Merkel spreekt over een harde kern die Europa uit de modder moet halen. De vraag is of die harde kern uit een vast stel lidstaten moet bestaan. Ook landengroepen als de Benelux kunnen zich als staatkundige entiteit opstellen, als confederatie binnen de EU-zelf. De relaties met de grote buurlanden, Duitsland en Frankrijk voorop, maar ook met Ierland, de Scandinavische landen, de Baltische groep en de Visegradgroep variëren tussen zeer goed en uitstekend. Het is dus van belang dat het wisselend Beneluxvoorzitterschap de staatkundige entiteit “Benelux Unie” goed laat functioneren en verlangens van burgers en bedrijfsleven weet te vertalen in passend beleid. Wij verzoeken U de onderhandelende partijen het belang van verankering van de Benelux-samenwerking mee te geven, uit oogpunt van zowel de Nederlandse als van de Europese samenleving.

Niet uit het oog mag worden verloren dat de lijst van communautaire onderwerpen nogal groot is. Er zou voor gekozen kunnen worden dat lidstaten, c.q. groepen van lidstaten zoals de Benelux Unie trekkers worden voor communautaire onderwerpen ter voorbereiding op plenaire Europees-parlementaire behandeling. Daarover moeten goede afspraken in Europees verband worden gemaakt.

Hoogachtend,

H.J.Th. Wilmer,
Voorzitter Forum Benelux
Koningin Emmakade 143
2518 JK Den Haag.

Opgericht in 2016 als opvolger van het Comité Nieuwe Benelux Doel van het Forum Benelux is het ondersteunen van publieke aandacht voor de Benelux Unie	Fondé en 2016 en tant que successeur du Comité Nouveau Benelux Le Forum vise à soutenir l'attention du public pour l'Union Benelux Benelux en organisant des réunions sur les questions de fond.	Gegründet im Jahr 2016 als Nachfolger des Komitees Neue Benelux Zweck des Forums ist es, öffentlichen Aufmerksamkeit für die Benelux-Union zu unterstützen, durch die Organisation von Treffen zu inhaltlichen Themen.
www.benelux2010.eu	www.benelux2010.eu	www.benelux2010.eu
Contactadres: Dhr Bert van der Stoel: ondervoorzitter Faurestraat 37 4611 DG Bergen op Zoom e: bert.vanderstoel@live.nl	adresse de contact – contactadres: M. Marc Smout: vice-président Anjelierenlaan 24, 1820 Steenokkerzeel e: marc.smout@skynet.be	Kontaktadresse :

Forum Benelux
De heer H.J.Th. Wilmer
Koningin Emmakade 143
2518 JK DEN HAAG

Kenmerk: 201701415

Den Haag, 15 september 2017

Geachte heer Wilmer,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

201701416

AAN DE INFORMATEUR G. ZALM
Tweede Kamer Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Den Haag 4,5, 6 & 7 september 2017

Tevens aan de vier onderhandelaars S. Buma, A. Pechtold, M. Rutte en C. Segers
En aan Voorzitter Tweede Kamer drs K. Arib
Rector Magnificus TU-Delft prof Ir Karel Luyben
Voorzitter VSNO prof. Karl Dittrich
President KNAW: prof. dr. José van Dijck
Voorzitters van de Historische Verenigingen 's-Gravendeel,
De Brielse Maasmond, Oud Puttershoek en Oud Rozenburg

Inzake: GEVALSTUDIES Brielse Maasdam, Rozenburg Stavenisse & s'-Gravendeel
(Zalen 4, 5, 6 en 7 Plesmanweg 1)

Geachte heer Zalm,

Dank voor uw reactie op mijn brief over twee paradigma-verschuivingen, waar van de eerste, het CPB-gat van €132 miljard verklaart met de Vergeten grondwater Effecten, VggwE-1,2 en 3 t.g.v. het STAATS-GEHEIM houden van werk en archief van de Deltacommissie sinds 1953 En waarvan het tweede dat gat kan dichten wanneer een minister voor verdamningsmanagement de spraakverwarring voorkomt tussen ministers van Klimaatverandering, van Infrastructuur & Milieu en van Duurzame Landbouw.

Een ding hoop ik u wel duidelijk te hebben gemaakt in de afgelopen vijf jaar: Nederland stevent met uw informatie-poging voor de zoveelste keer sinds het kabinet Drees af op collectieve zelfmoord. Want alle politici, niet één uitgezonderd, volgen het rolmodel van Drees door ieder gesprek daarover angstvallig te mijden na het '1953-trauma'. En van zijn opdracht om boodschapper te zijn van:

1.. als zou de Brielse Maasdam hebben voldaan aan moderne ontwerp-eisen,.

Die modernste dam ter wereld uit 1953 is dank zij 300 vrijwilligers gered heb ik die zelfde avond van mijn broer Jaap gehoord. Zijn naam mag worden geëerd als een van de redders van die dam en verdient daartoe een prominente plaats in de "Brielse Maasdam zaal" op de Plesmanweg. Net als die van andere ooggetuigen die hebben gereageerd op mijn oproep van 2012 in de 'Brielse Mare' van de HVG 'De Brielse Maasmond'.

Minstens zo belangrijk was de informatie dat op de vroege ochtend van 1 februari 1953 de wethouder van Oostvoorne was gaan kijken hoe de dam er bij stond en prompt de kruin van deze hoogste dijk van Nederland in zag zakken. Een kruin die 1 meter hoger is dan de NAP+7.5m van de Afsluitdijk laat geen druppel wateroverslag toe. Bovendien is het 100m brede zandlichaam te breed om bij een waterstand van +2m "piping" of 'watergevaar van onderen' (wgvo of kwel) te veroorzaken. **De dam was dus een duidelijke prooi van watergevaar van ONDEREN, wgvo.** Dat is het éérste van drie "Vergeten grondwater Effecten", VggwE-1 die nader moet worden geïllustreerd in Zaal 4 van Plesmanweg 1.

2.. als zouden de dijken op Rozenburg te laag zijn geweest..

Er was één laag gedeelte in de God-zij-dank-polder **maar de doorbraken vonden al plaats vóórdát er wateroverslag over heen ging, nog vóór het einde van de Laagwaterperiode.** Want de watermassa die vanuit die polder naar andere polders stroomde, voordat het vallend water verdere vulling onmogelijk maakte. Mijn broer Wim heeft zich om 12 AM (direct na de kerkdienst) samen met mijn Vader boven op de toren verbaasd over de vele beschadigingen die gatenkaas hebben gemaakt van de binnenkanten van de dijken. Dat moet al voor die inundaties zijn gebeurd, en dus ook lang voordat er van wateroverslag sprake kon zijn. Bovendien waren de betrokken dijken te hoog en de strijklente van de golven over de Nieuwe Waterweg te kort om significante schade door golf overslag te veroorzaken. Ook mijn broer Wim en mijn vader verdienen een eervolle vermelding vanwege hun scherpe waarnemingen als ooggetuigen op een moment dat er nog geef vliegtuig de lucht in kon en hun doel was na te gaan waar de boel was overstroomd, om daar de mensen van de BB naar toe te sturen. Als huisarts was mijn vader ook BB-hoofd. Zaal 5 van Plesmanweg 1 zal dus voor de Rozenburgse dijken moeten worden bestemd. Vooral de berekening van de tijdstippen van doorbraak, en van de debieten vloedwater die naar binnen stroomden vergen uitleg.

3.. als braken de dijken van 's-Gravendeel Noord pas na middernacht...

Er is één krantenbericht dat de eerste slachtoffers in s'-Gravendeel al vóór middernacht rapporteert. **Dus moet de zeedijk bij Laagwater zijn doorgebroken** nadat er 5 uur lang buitenwater tegen de dijk was opgebouwd. Dat moet vanaf het middag hoogwater van 16 a 17u zijn gebeurd, bij een waterstand van NAP+2.5 a 2.6 en tot "bresgroei" hebben geleid in de 2.5m hoge dijk van de buitenpolder Klein Koninkrijk. Terwijl 't inundatiewater over de 1m hoge kade de tweeling-buitenpolder Groot Koninkrijk binnenstroomde. Het is dan onmogelijk de dat dijk daarvan doorbreekt ongeacht de waterstand. Dus ook niet bij de kruinshoogte NAP+3.5, zoals is aangetekend op de door Rijkswaterstaat zelf geheim gehouden automatisch geschreven peilgrafiek.

Ik ben vijf keer naar het dorp en Puttershoek teruggeweest nadat mw Zandstra mij het ooggetuigenverslag van Leen Roos overhandigde op 26 september 2011. De grootste verrassing was dat ik de stem herkende van

mijn telefonische opdrachtgever uit 2003; "schrijf een artikel:

Oorzaak watersnoodramp
1953 nog altijd onderschat

Hij was na leen Roos, de man die door hem als belangrijkste ooggetuige van de 'vroege dijkval' in de Mijlpolderdijk (de zeedijk dus) mag worden beschouwd omdat hij de 'lantaarnpaal van 's-Gravendeel' werd genoemd; waar ik hen – bij toeval – tegen het lijf fietste. Waarom die vreemde naam? A.. omdat hij de doorbraak op 10.10 PM dateerde,.. omdat het transformator huisje van zijn oom toen ontplofte; tegenover zijn eigen woning. B,C.. omdat hij ook ooggetuige was van het drama, dat zich tussen 1AM en 3 AM moet hebben afgespeeld op de Molendijk, wat tot 1953 altijd een veilig toevluchtsoord was geweest en (C) daarna opnieuw rond 6.30 AM, toen het opkomende wgvO een huis met 20 mensen onderspoelde en deed vergaan

...zoals de 4000 woningen langs de uitlaat van de waterberging bij Houston overkwam een paar dagen geleden, kort nadat de sluizen werden opengezet,.. uit voorzorg nog wel want er zouden hoogstens 200 woningen waterschade krijgen,.. i.p.v. 'wgvO-schade'

(D) omdat hij de symptomen van een modderstroom schetste die al vóór middernacht de boerderij van de familie Tak moet hebben bedolven, ook al stroomden de lijken van de beide echtelieden, uren later door één van de vele gaten de Bonaventura polder in en ver van elkaar teruggevonden. Er lag een huizenhoog brok veen uit de fundering van de doorgebroken dijk bij de Molen en de stenen van de voorkant van de zeedijk waren boven over de modderstroom heen gevoerd en vóór middernacht dus netjes onder aan de Molendijk neergelegd, terwijl even verderop een tweede branche van de modderstroom het huis met het enige "oneven nummer" langs de Molendijk bedolf.

(E) omdat hij bevestigde dat alle huizen met schade of verwoesting aan de binnenkant van de Molendijk lagen en dus door wgvO zijn 'opgetild'. het de "lantaarnpaal van 's-Gravendeel" werd genoemd omdat hij de KORTOM de enorme dip van 7.30u in de peilgrafiek van 's-Gravendeel moet het gevolg zijn geweest van de massale breuk van de buitenpolderdijken door het 'wgvO' van na 6.30 AM. Niet alleen in 's-Gravendeel Noord maar ook in 's-Gravendeel West en Zuid en op het eiland van Dordrecht. Het is opvallend dat alle vijf dijklinies die moesten worden doorbroken vanaf de Dordtse Kil om 's-Gravendeel-Zuid-Oost onder water te zetten, 's middags om 3 PM; allemaal in dezelfde zondagochtend laagwaterperiode zijn 'opgetild' door het 'wgvO', als dominostenen die elkaar omstootten.

4.. als zouden de dijken op Stavenisse zijn ondermijnd door Duitse bunkers

Vielen de 37 slachtoffers van 's-Gravendeel in drie perioden, kort voor middernacht:..2 door de modderstroom, na een aanvankelijke schatting van 5, ...15 op de Molendijk tussen 1 en 3AM, meegesleurd bij het oversteken van bressen in deze binnendijk,.. en 20 rond 6.30u. De enige overlevende heeft nooit meer zijn mond opengedaan tot vlak voor zijn overlijden tegen over zijn huisarts. Die is – naar verluid - daarna op pensioen gegaan naar Spanje en nooit meer teruggekeerd.

Maar wat heeft dat te maken met Stavenisse? Ik geloofde het verhaal van de modderstroom in s-Gravendeel pas nadat ik 't eerste STAATSGEHEIM gehouden document inzag van het archief van de Deltacommissie.

Een afgrijselijke modderstroom als gevolg van een 'zettingsvloeiing' van één langerekt dijkvak van 1.6 km dat, zij het in stukjes, als een rij domino stenen ineens zakt ('zetting' laat zien),.. vervolgens uit zijn vel barst (de kleilaag + grasmat),.. de polder in 'vloeit' (als een modderstroom),.. daarbij Vernauwt, terwijl het vloedeteer alle kanten opgaat, en als een bulldozer recht op de 1 km verderop gelegen huizenrij van de Kerkstraat afstevent, ze met de grond gelijk maakt en 72 mensen levend begraaft of meesleurt richting St Maartensdijk. De modderstroom kan worden beschreven met twee artikelen van Einstein uit april en mei 1905, maar niet zonder de details van het STAATSGEHEIM opgeborgen ooggetuigen verslag

OVERDENKING

Wanneer ik het in 1963 had kunnen inzien toen ik geronseld werd door prof dr ir G de Josselin de Jong om zijn assistent grondmechanica te worden,.. en op 'zettingsvloeiingen' te promoveren,.. voordat ik bij de Deltadienst het grondmechanisch onderzoek voor de Deltawerken zou gaan coördineren dat was ik in de zomer van 1968 gepromoveerd geweest. Ik had net de "MIT-classes" achter de rug waarin werd verteld over de structuur van modderstromen, en was een zomer terug omdat ik mijn MIT-Masters-project, een computerprogramma dat waterspanningen in grond als 'wgvO' kan berekenen, met succes rekenklaar had gekregen.

Wanneer mijn collega ir P.Santema, die dit verslag opnam, mij in de stafvergadering van de Deltadienst hierover had verteld, was mijn carrière anders verlopen. Maar hij was slechts een symptoom van alle anderen die – kennelijk op bevel van Drees – en een Gestapo achtige bevelsstructuur hun mond hebben gehouden over de waarheids-vinding van de ergste ramp die Nederland ooit trof. Een openbaring, die met name de baggerindustrie, dijkenbouw-industrie en ruimte voor de rivier- of ont-polderingsindustrie een flinke dreun zou hebben gegeven zo niet overbodig gemaakt

Oud premier Drees is dus het rolmodel voor politici geworden, die gewoon zijn doorgestaan met het STAATSGEHEIM houden van overheidsinformatie die bij de burgers thuis hoort. Dit gebeurt nog steeds in een publieke taak waarin ondoordacht menselijk handelen sinds de eerste symptomen van VggwE-1, door De Telegraaf 'water- en drijfzand-gevaar van ONDEREN', zijn genoemd op 7 september 2010, uitgebreid besproken met de senatoren Rosenthal, VVD, Hillen, CDA, Schuurman, CU en de topambtenaar van V&W, later IenM, al vóór 14 okt. 2010 aan premier Balkenende uitgelegd en daarna ook aan premier Rutte en – hopelijk – aan de Kamer, die er medio september van op de hoogte was.

Drees heeft van zijn partijvoorzitter de naam "mr Stiekem" gekregen omdat hij De Commissie Stiekem voor dit doel heeft gebruikt en, toen het ergste voorbij in 1961, misbruikt, net als het staatsgeheim.

Het is onbegrijpelijk dat mensen als Tinbergen en u als directeur van het CPB daar geen eind aan hebben gemaakt ,maar jarenlang CPB-balansen hebben voorgehouden aan regering en Nederlands volk waarin het CPB-gat van de te nemen maatregelen tegen dijkdoorbraak steeds groter werd, tot €132 mld Vanuit dit oogpunt gezien kunt u beter een eind maken aan uw periode als informateur en mw^a Arib en de Koning adviseren mij tot formateur te benoemen

Met vriendelijke groet

deel 2 van deze brief... "suggestie" van een door premier Rutte te nemen actie

INLEIDING TOT EEN OPLOSSING VAN HET AARDBEVINGS- EN GASWINNIGS PROBLEEM IN GRONINGEN

=====

Geachte heer Zalm en uw onderhandelaars Buma, Pechtold Rutte en Segers,..
Geachte dames en heren voorzitters, rector en president van de Tweede Kamer, TU-Delft, andere universiteiten, wetenschappers & onderzoekers van Historische Verenigingen

Willem van Oranje, civiel ingenieur met specialiteit vestingbouw, kwam eens in de 3 maanden de verwaarloosde vesting van Den Briel inspecteren totdat Lumeij het op 1 april 1972 innam. Dat was 444 jaar geleden, makkelijk te onthouden.

Dat Willem als vesting ingenieur Den Briel heeft bezocht wordt bevestig door de combinatie van het Coppelstockraam, met o.a. de vice-vlootvoogd Willem Blois van Treslong in de torenvleugel van de domkerk van Den Briel, het Willem van Oranje & Charlotte de Bourbonraam achter de preekstoel en 't Rochus Meeuwiszoonraam, prominent tegenover de preekstoel. Vaderlandse geschiedenis van de bovenste plank. Geschiedenisleraar Mark Rutte zal er ongetwijfeld van smullen. Want Cees Fasseur heeft mij verzekerd dat er niets tegen in is te brengen. Het archief van het Koninklijk Huis begint pas in 1575.

Maar er is nog iets merkwaardigs aan de hand heb ik mij laten vertellen door het historisch onderzoek van het streekarchief Voorne Putten en Rozeburg. Zoals we kunnen lezen in het historisch document Lumeij, een terrorist volgens de huidige maatstaven, heeft Lumeij na de inname, als waarnemend burgemeester van Den Briel de belangrijkste waterbouwkundige innovatie uit die tijd getest: de waterlinie die m.b.v. een sluis wordt ingesteld, en later gecontroleerd. Mijn collega's beweren dat de beroemde Simon Stevin de uitvinder daarvan is. Maar de realiteit van dat raam in de St Catharijne Kerk is dat het trio Rochus M+Willen vO+ Jaques BlvT, de vader van Willem BlvT en Jan BlvT, de beste vriend van Willen vO,... kunt u het nog volgen?.. de uitvinders zijn. Het was de ultieme list van de tachtig

jarige oorlog

De Spanjaarden onder Bossu waren natuurlijk woedend dat ze naar Schiedam waren gelokt om Willem van Oranje op te pakken. Bovendien zagen hun zeiltocht terug naar Den Briel geblokkeerd. Sommigen zeggen omdat de wind draaide. Waarschijnlijker is dat de rede van Den Briel onneembaar was gemaakt door Lumeij cs. Dus moesten ze over land naar Den Briel. Via Zwartewaal (arm en kaal, centen genoeg voor de kroeg,.. een oud Briels rijmpje). Daarbij zouden ze met hun kanonnen via de jonge polder Nieuwland Den Briel naderen, om zo de verwaarloosde muren aan flarden te kunnen schieten en Lumeij te dwingen de aftocht te kiezen.

Er zijn verhalen in omloop dat de Spaanse soldaten het hazenpad richting hun garnizoen in Dordrecht kozen omdat ze in de polder Nieuwland werden overvallen door een overstroming. Ze zouden daarbij herinnerd zijn aan de vreselijke stormvloed van 1570. Naar men zegt, vergelijkbaar met die van 1953. Maar dat is een thema voor een andere zaal op de Plesmanweg 1. De werkelijkheid is dat de polderbodem, als vers ingedijkt schor nog te hoog lag om onder water te kunnen worden gezet.

Dat wist Bossu ook. Anders had hij zijn soldaten niet die polder ingestuurd. De innovatie was dat zo'n doorgehakte sluis net genoeg water kan laten terugstromen dat de polderbodemas dras wordt de kanonnen vastlopen en de soldaten uit lijfsbehoud moeten vluchten voor het vuurgeweld dat Lumeij in de vijf dagen van zijn burgemeesterschap had geïnstalleerd..

De polder Nieuwland ligt anno 2005 op NAP-0.4m. Ter vergelijking: de meer naar binnen gelegen polders liggen dieper; zoals p. Zwartewaal op -1.8 a -1.4 a -1.0-1.3 en Veckhoek op -1.4m. Terwijl de polders ten Z&ZW van Den Briel: Zuurland op -0.4 a +0.4 en Oude Gote op -0.6m liggen. Ten Noorden van de Strypse Watering (westwaarts vanuit Rockanje/min. -0.4, langs Tinte/min. -0.9 max -0.1) liggen de opgeslibde kleipolders veel hoger; p. Lodderland op +4m, en dichterbij de Bielse Maas p. Oostvoorne tussen max. +0.4 en min -0.4m). Want daar is het lang onder water gelaten door de Cisterciënzer monniken, 6 eeuwen geleden, nadat het veen was ingeklonken of weggegraven en de polder overstroomd, na 'n vroege overstroming waarin het resterende veen wegspoelde (na moertering) Als er nu een meter klei op de oude grond ligt is zijn de dijken destijds bezweken bij een polderbodem meer dan 1m beneden NAP.

Het geniale van het genoemde trio was dat ze wisten dat je met het doorhakken van dat uitwateringssluisje, dat iedere polder nodig heeft om het overtollige regenwater te lozen, toch voldoende zout water van de Brielse Maasmond kon binnen laten om de polder dras te maken. Vervolgens was het "prijsschieten" voor Lumeij. Want hij had al zijn kanonnen van de schepen afgehaald, rondom Den Briel de bomen die het uitzicht belemmerd
Hoe dan ook er kon voldoende water via het doorgehakte sluisje de polder Nieuwland "dras" te zetten zodat het duurzaam gemeenschappelijke beraamde plan kon worden uitgevoerd zonder de aanwezigheid van Willem van Oranje zelf. De Historische Vereniging de Brielse Maasmond heeft er vanuit eigen perspectief

uitgebreid over geschreven en kan zo een zaal in de Plesmanweg inrichten met hun historische kennis en ervaring.

De oude veenlaag is nog wel onder de Brielse Toren aangetroffen en heeft hem kennelijk scheef doen zakken, mede als gevolg van watergevaar van ONDEREN. De ingenieur van de Deltadienst die de slimme betonconstructie van de Haringvlietsluizen ontwierp (de nabla-ligger als u dat iets zegt, een echte innovatie!) heeft mijn vader in zijn tijd als president kerkvoogd geholpen een corset om die toren te spannen. Deze briljante innovatie is 50 jaar later in Pisa toegepast, na vele mislukte adviezen (ook Hollandse) het anders te doen.

Ik heb de Italianen in 2010 daar aan herinnerd door met een grote viltstift de naam van mijn vader, zijn ingenieur en de Deltadienst op het bord te zetten dat de Italiaanse architect alle credit gaf er bij te zetten. Mijn telefoon nr. stond erbij. Nooit meer iets gehoord.

en .

DOEL VAN DIT VERHAAL

Ik heb inmiddels Rene Paas van de Provincie Groningen en Annemarie Heite geschreven om de ervaring die gebruikt is bij het voorkomen van het verder scheefzakken van die toren, samen met mijn wvgO kennis in te zetten voor de preventieve stabilisatie van de - voor aardbevingen kwetsbare - woningen in Groningen..

Wordt vervolgd

Kenmerk: 201701417

Den Haag, 15 september 2017

Geachte ,

Ik heb uw brief wederom in goede orde ontvangen.

Zoals bij eerder brieven van 9 augustus en 6 september jl. aan u is toegelicht, verwijs ik u naar voornoemde reacties. Ik stel vast dat ik u verder niet behulpzaam kan zijn. Voortzetting van deze correspondentie acht ik weinig zinvol. Uw eventuele toekomstige correspondentie wordt ter kennisgeving aangenomen en niet meer beantwoord.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Tweede Kamer

DER STATEN-GENERAAL

Voorzitter

201701410

Binnenhof 1a
2513 AA Den Haag
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

070 318 20 00

voorzitter@tweedekamer.nl
www.tweedekamer.nl

Den Haag, 12 september 2017

Geachte

In uw brief van 21 augustus jl. vraagt u mij om de informateur, de heer Zalm, te bevragen over zijn inspanningen om te achterhalen wie er onlangs "gelekt" heeft uit de onderhandelingen over de kabinetsformatie.

Ik begrijp uw verontrusting, maar als Voorzitter zie ik geen rol hierin voor mij weggelegd.

Uw brief en een afschrift van mijn antwoord heb ik doorgeleid naar de informateur, de heer Zalm.

Met vriendelijke groet,

Khadija Arib
Voorzitter Tweede Kamer der Staten-Generaal

nr 19216 (197) 21 februari 1977.

Bestuurder: Lokale afdeling van de Dienst voor de Arbeid.

Gedachte mevrouw de Voorzitter,

Aangaande het voor de gewone kiezer niet duidelijk is of de informateur wel of niet moeite heeft gedaan om te achterhalen wie er, tegen de afspraak in, gelakt heeft maak ik me ernstig zorgen. Dit doet het aanzien van de politiek geen goed.

Meer mijn overtuiging had de heer Zalm moeten ingrijpen. Door ophouding te eisen, had hij de partij uit de wind kunnen houden.

Bovendier vind ik als verontruste burger, dat s.o.a. het overleg op een negatieve manier beïnvloedt.

Graag wil ik weten via welke partij is gelakt.

Gezien het feit, dat u als informateur heeft aangesteld, vraag ik u beleefd hem hierover te benaderen en mij daar over in te lichten.

Met de meeste hoogachting,

vrijdag 8 sept.

201701419

Geachte heer Zalm, informateur

en

heer Rutte,

Alarm over niet eerlijke Rechtspraak

Den Haag. (fraude, belangerversterving)

Ik heb daar als medelander wel recht op. (eerlijke Rechtspraak staat in de wet) maar er wordt door deze regering helaas weggekeken.

Ik wil nu echte hulp hebben, ben al 3 jaar aan het "vechten" tegen de corrupte rechtspraak en niemand luistert.

De fraudeurs (rechters, off. justitie en advocaten) innen gewoon hun claimink geld, omdat deze regering niets doet!

En ik sta met lege handen door dit feiten en ben 12000,- (twaalf duizend euro) kwijt omdat minstens 4 advocaten met de Rechtspraak frauderen!

afgeleidelijk
verzonden

8 september

Aan heer Zalm,

Heer Rutte en andere formateurs

Onderwerp:

Grote fraude bij Rechtspraak Don Hoeg
sinds jaren

Tot op heden is er niet ingegrepen, zodat
de fraude en belangenversteking
(tussen Rechters en advocaten) nog
steeds doorgaat!

Vele instanties zijn op hoogte, maar
doen niets voor burger!

Er is heel veel geld mee gemaaid.

Regering grijpt u. a.u.b. in!

- Compenseer de burgers die schade leden
- ontslag rechter en off. u justitie die
aanvoorbader niet integer zijn.

- Ombudsman (Blad) zocht het uit en
kwam tot conclusie dat Rechtspraak
zijn werk niet maar behoren doet
(er is een enorme belangenversteking)!

- Maar wat heb je daar als burger aan
als er niets mee gedaan wordt?

- Nu heb als burger recht op eerlijke Rechtspraak

vrijdag 3 september,

Gereachte heer Rutte,

wat zijn dat u St. Maarten niet
in de steek laat!

Du voel mij als burger van Nederland
wel in de steek gelaten al jaren lang

zjaa lang probeer ik duidelijk te
maken met bewijzen dat de
Rechtspraak De Haag door en door
corrupt is.

Belangenuwstregeling met advocaten
die hun enorme spaakmota's geind
willen hebben.

Het lukt ze allemaal, omdat deze
regering op geen enkel gebied hard
optreed.

Du verloor in zjaa tijd 12 000,-
euro van mijn passioen door, fraude
bij Rechtspraak.

En het ergste is dat bijna iedereen

het burocratische „spelletje“ meespeelt
minstens 20 instanties weten er van!

Ook heer Zylstra, heer Buma enz.

Ook officieren van justitie (heer Korvinus,
bij u in dienst), heer Mieuwenhuizen, zijn
opvolger.

Niemand grijpt in bij aangele van fraude.

Ook tweede kamer niet (verschillende
brieven om aandacht).

Heer Zylstra schoof het probleem af naar
ene Floor.

Neesit mee iets gehoord, leat stam dat
er actie werd ondernomen.

Ook Raad voor Rechtspraak (met slapper
heer Bakker niet).

hij wachtte met opzet een jaar met
reageren.

OM deed niets (Da Haag én Rotterdam)

Het is een grote oplichtersbende en
heel veel mensen laten het bestaan.

Zelf de nieuwe ombudsman, heer
Reinier van Zutphen, (oud rechter in
Den Haag speelde het „spelletje“ mee

Toen Ombudsmen en Rechtspraak
woreenkwamen, dat ik gecompenseerd
diende te worden voor geleden schade
(lees oplechtingspraktijken rechters) stak
heer van Zutphen daar een stokje voor.
Hij blokkeerde de financiële compensatie.
(12000,- euro)

Hoewel Rechtspraak voor fouten verzekerd
is.)
Hij zei: Dat gaan wij niet doen deze
compensatie) Hoewel Rechtspraak schuld
had erkend, officieel aan Ombudsman, heer
Blaad.

Heer van Zutphen zit als Ombudsman,
dus met twee petten op. (belangenver-
strengeling heet dat)

Hij is dus evenmin integer.

Net als de meest rechters en officieren
van justitie.

Voor mevrouw Tan-de Somnaville

vult in het bijzonder op door oplechtting

Zij is een foute officier van justitie,
die zich laat omkopen door advocaten
voor persoonlijk financieel gewin.

Ook Meijzoo's advocaten (Den Haag)
licht de boel op in samenwerking met
Rechter mr de Windt en zijn griffier
Aangijle gedaan bij politie Den Haag
en Alphen aan Rijn had geen enkele zin
(aangijle afpersing). (1400 euro)

Oplichters hebben ruim baan in Nederland

Wanneer dat Nederland zo rechteloos
is geworden.

Nu ga er in ieder geval aan kapot.

Regering, heer Rutte en alle anderen,
grijp in! Blijf niet achterover leunen.
Onkla rechters en officieren v. justitie!
en compenseer de getroffenen.

copie : Europese hof justitie
Europees ombudsmann

[REDACTED]

Kenmerk: 201701420

Den Haag, 15 september 2017

Geachte mevrouw [REDACTED]

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

[REDACTED]

Aan de Weledelzeergeleerde Heer Dr. G. Zalm,
In hoedanigheid informateur voor een nieuw kabinet,
p/a Tweede Kamer Publieksvoorlichting,
Postbus 20018,
2500 EA Den Haag.

Betreft het keuzedocument van de Staatssecretaris van Financiën, aangeboden met de brief 2017-0000103186 van 9 juni 2017 en bijlage met de varianten A t/m D.

Weledelzeergeleerde Heer,

Ik heb vandaag aan de vier onderhandelaars voor een nieuw kabinet een aantal stukken per mail verstuurd. Het gaat om het keuzedocument voor een nieuw systeem van belastingheffing in box 3. Zoals U bekend is er op het huidige systeem veel kritiek. Met name voor mensen met alleen spaarrekeningen is de heffingsgrondslag al een aantal jaren aanzienlijk hoger dan de werkelijk ontvangen rente en dit verschil wordt door de versnelde daling van de spaarrente steeds hoger. Alle partijen hebben in hun verkiezingsprogramma's een eerlijker systeem toegezegd en ook de Tweede kamer heeft zich zodanig uitgesproken.

Als echter het keuzedocument wordt gevolgd, wordt geen recht gedaan aan de verkiezingsbeloften. Inkomsten uit arbeid of uitkeringen kunnen ook direct na afloop van het belasting jaar in de voorgevulde belastingaangifte worden opgenomen, waarom zou dit voor vaste rente-inkomsten niet kunnen. Daarom heb ik de bijgevoegde notitie opgesteld. U ontvangt hierbij alle stukken die ik naar de onderhandelaars heb gestuurd. Omdat de aanbiedingsbrieven gelijk zijn, ontvangt de aanbiedingsbrief aan De Heer Rutte.

Ik zou het op prijs stellen als de stukken in de onderhandelingen worden besproken. Bij voorbaat hiervoor mijn dank.

Hoogachtend;

[REDACTED]

Bijlagen:

- 1: Aanbiedingsbrief Heer Rutte;
- 2: Kritiek op keuzevoorstel en suggestie ter verbetering positie spaarders;
- 3: Mail Bond voor Belastingbetalers van 23 februari 2017;

4: Keuzedocument Staatssecretaris, gezien de omvang alleen de verwijzing naar de website, <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-financien/documenten/kamerstukken/2017/06/09/aanbiedingsbrief-rapport-keuzedocument-box-3>

Aan Zijne Excellentie Drs. M. Rutte,
In hoedanigheid onderhandelaar voor een nieuw kabinet.

Betreft het keuzedocument van de Staatssecretaris van Financiën, aangeboden met de brief 2017-0000103186 van 9 juni 2017 en bijlage met de varianten A t/m D.

Hooggeachte Heer,

Zoals U bekend is al jaren lang de belastingheffing in box 3 aan kritiek onderhevig. Met name de belasting over spaargeld is zodanig, dat deze aanzienlijk hoger is dan de daadwerkelijk ontvangen rente. De Kamerleden in oude samenstelling werden het in het begin van dit jaar eens over een voorstel van D66-politicus Steven van Weyenberg over belasting op spaargeld. Alleen het reële rendement moet worden belast. Verder is dit standpunt in de meeste verkiezingsprogramma's opgenomen.

Om de keuze makkelijker te maken is voorgaand stuk door de Staatssecretaris aangeboden. Ik heb dit stuk doorgenomen en kom tot de conclusie, dat dit niet echt een keuzedocument is, maar dat het de lezer stuurt naar variant D. Variant D is echter ongunstig voor de personen, die alleen spaargeld hebben zoals bedoeld in het depositogarantiestelsel. In dit stuk wordt een groot aantal complexe situaties geschetst, maar deze gelden niet voor de personen, die alleen spaargeld hebben. De spaarders behoeven niet te dupe te worden van de complexiteit bij de belastingheffing over de overige vermogensonderdelen van box 3.

Na afloop van ieder jaar ontvang ik voor de **meeste** spaarrekeningen een opgave van het begin- eindsaldo en de in het afgelopen jaar werkelijk genoten rente, dus **werkelijke** inkomsten. Deze zelfde opgave gaat ook naar de Belastingdienst. Een klein aantal banken vermeldt niet de rente, omdat dit niet hoeft van de Belastingdienst of omdat hun administratie daarop nog niet is ingericht. Vanaf het inkomen over 2019 zouden alle binnenlandse banken verplicht in hun saldi-opgave tevens de genoten rente moeten vermelden over dat jaar. Voor deze opgave zou een vaste uiterste inleveringsdatum moeten gelden, zodat deze gegevens tijdig door de Belastingdienst kunnen worden verwerkt. Voor het kleine aantal buitenlandse bankrekeningen zal een afwijkende methode moeten worden toegepast. De Belastingdienst zou haar administratie zodanig moeten aanpassen, dat zij tijdig, dus vóór 1 maart niet alleen het beginsaldo opneemt in de aangifte maar ook de ontvangen rente. Dit vergt tijdsinspanning, maar administratief-organisatorisch behoeft het toch niet zo'n probleem te zijn meerdere bedragen in plaats van één bedrag in te voeren. Voor het tijdsaspect geldt, dat ook arbeidsinkomsten na afloop van een jaar worden ingevoerd, waarom zou dat niet kunnen voor rente-inkomsten. De administratief-

organisatorische problemen behoeven niet op de spaarder te worden afgewenteld, omdat hij ook volgens variant D meer belasting betaalt dan de belasting over de werkelijk genoten rente.

In de bijlagen vindt U mijn kritiek op het voorstel van de Staatssecretaris, de standpunten van de partijen, mijn conclusie en mijn suggestie om voor box 3 onderscheid te worden gemaakt tussen inkomsten uit spaargeld en overige inkomsten uit box 3 en hoe dan te handelen voor de belastingheffing over spaargeld. Verder een mail van de Bond voor Belastingspaarders met de standpunten van de partijen over dit onderwerp. Het keuzedocument van de Staatssecretaris voeg ik niet bij, de link naar dit document vermeld ik in het bijlagen-overzicht.

Ik hoop op een verstandige keuze van de Heren onderhandelaars. Ik hoop dat de kiezers/spaarders bij de afgelopen verkiezingen niet voor niets vertrouwd hebben op de toezegging van de politici, dat alleen het werkelijke rendement zou worden belast.

Hoogachtend;

Bijlagen:

- 1: Kritiek op keuzevoorstel en suggestie ter verbetering positie spaarders;
- 2: Mail Bond voor Belastingbetalers van 23 februari 2017;
- 3: Keuzedocument Staatssecretaris, <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-financien/documenten/kamerstukken/2017/06/09/aanbiedingsbrief-rapport-keuzedocument-box-3>

Kritiek op voorstel Minister en Staatssecretaris om de lasten voor de spaarders rechtvaardiger te maken.

Betreft het keuzedocument, aangeboden met de brief 2017-0000103186 van 9 juni 2017 en bijlage met de varianten A t/m D.

In de samenvatting van de bijlage wordt vermeld dat variant A (vermogensaanwasbelasting) en variant B (vermogenswinstbelasting) aansluiten voor inkomen uit spaartegoeden en beleggingsproducten bij de werkelijke rendementen. Hier staat tegenover dat varianten A en B gepaard gaan met een toename in complexiteit, een afname in handhavingsniveau, en nieuwe risico's op ontwijking en fraude. Deze conclusies onderschrijf ik.

In variant C wordt ingegaan op diverse mogelijkheden. Er wordt ook een mogelijkheid genoemd om voor deposito's, (alle rekeningen vallend onder het depositogarantiestelsel), belasting te heffen over de werkelijke rente. Dit is ook mijn wens.

Er wordt echter voorbij gegaan aan het feit, dat een groot aantal spaarders **alleen** maar spaarrekeningen heeft, hetzij tegen dagrente, hetzij als termijndeposito's tegen een vaste rente. In het stuk wordt als probleem genoemd, dat de informatie van buitenlandse spaarrekeningen veel later is, maar de het grote aantal door mij bedoelde spaarders heeft alleen maar Nederlandse spaarrekeningen. Het depositogarantiestelsel geldt voor de hele eurozone, maar het is voor mij het minst complex ingeval van insolventie van een bank de verrekening via De Nederlandse Bank te kunnen laten lopen en ik denk, dat de meeste Nederlanders zo denken. Verder zou het probleem van buitenlandse spaarrekeningen bij het huidige systeem, waarbij alleen de saldi worden opgegeven, eveneens moeten gelden.

Het probleem voor het verkrijgen van informatie over rente-inkomsten van spaarrekeningen over het net verstreken belastingjaar ontgaat mij. Er worden allerlei ingewikkelde systemen bedacht, terwijl de meeste banken aan het eind van ieder jaar niet alleen een opgave verstrekken van het openstaande saldo maar ook van de ontvangen rente. Een aantal banken verstrekt nog geen renteopgave omdat de Overheid daar niet om vraagt en een beperkt aantal moet hiervoor nog zijn systeem aanpassen. Arbeidsinkomsten en uitkeringen, worden wel na afloop van het belastingjaar door de Belastingdienst vermeld op de voorgevulde aangiften. Dit kan zij, omdat de werkgevers en uitkeringsinstanties verplicht zijn voor een bepaalde datum die informatie aan de Belastingdienst te verstrekken. Als aan de banken diezelfde verplichting wordt opgelegd voor de saldi en de rente van de spaarrekeningen kan de Belastingdienst eveneens zorgdragen voor invoer van de werkelijk ontvangen rente op de voorgevulde aangiften en uiteraard de saldi van de spaarrekeningen. Over deze **werkelijk ontvangen** rente kan dan belasting worden geheven.

Uiteraard kan deze verplichting niet voor buitenlandse banken worden opgelegd. Aangezien dit een beperkt deel van het totaal aantal spaarrekeningen zal betreffen, kunnen de betreffende belastingplichtigen deze gegevens zelf invullen en dienen zij zorg te dragen, dat

de Belastingdienst deze opgaven ontvangt. Steekproefsgewijs kan daarop controle worden uitgeoefend.

Het keuzedocument stuurt per saldo de te maken keuze naar variant D, waarbij een aantal aanpassingen ten opzichte van het huidige systeem. Variant C zou volgens het stuk te veel problemen geven en de hiervoor door mij vermelde simpele oplossing wordt niet genoemd. Waarom eenvoudig als het ingewikkeld kan.

Bij de voorgestelde variant D zou dan nog steeds een forfaitair percentage gelden in plaats van de werkelijk behaalde rentepercentages. Men gaat dan voor de spaarrente nu niet meer het voortschrijdend vijfjaars gemiddelde nemen maar het rendement van het jaar t-2. Dit is nog steeds niet het **werkelijk rendement**. De rente is nog nooit **zo snel gedaald als in 2017**, dus er wordt **over een te hoog rentepercentage belasting berekend**. Bovendien geniet een spaarder **in het jaar t rente-inkomsten over het jaar t-1** en men wil de rente over het jaar t-2 in aanmerking nemen. Er wordt dus ook volgens deze variant D **geen belasting berekend over de werkelijke rente-inkomsten** voor een spaarder, die alleen **in de eerste schijf valt**, maar **over forfaitaire inkomsten** volgens het **hogere rentepercentage** van het jaar ervoor.

Valt een spaarder ook in de volgende schijf (schijven), dan wordt in de volgende schijven, nog steeds voor een deel uitgegaan van de opbrengst van beleggen, dus dan is de afwijking ten opzichte van de werkelijke inkomsten nog groter. **Dit is een groot onrecht** ten opzichte van de **spaarder die niet belegt**, omdat hij dit een te groot risico vindt. Verder wordt dit onrecht alleen maar groter, omdat door de aantrekkende economie de beleggingsopbrengsten zullen stijgen en de spaaropbrengsten zullen dalen, waardoor het verschil tussen de heffingsgrondslag vanaf de tweede schijf en het werkelijk rente-inkomen alleen maar toeneemt.

Standpunten van de partijen, die deelnemen aan de formatie kort voor de verkiezingen volgens het gehouden belastingdebat de verkiezingsprogramma's, zie bijgevoegde mail.

De meeste partijen, waren voor een eerlijke heffing over het spaargeld **vanaf 2017** over het werkelijk behaalde rendement.

De Kamerleden werden het wel eens over een voorstel van D66-politicus Steven van Weyenberg over belasting op spaargeld. Alleen het reële rendement moet worden belast, volgens Van Weyenberg. SP, GroenLinks, ChristenUnie en de VVD reageerden enthousiast op het voorstel.

Ten eerste is het jaar **2017** bijna om dus over dit jaar is nog steeds meer belasting geheven, dan de rente-inkomsten, feitelijk vermogensontneming.

Conclusie

Als voor variant D wordt gekozen blijft het verschil tussen het heffingsinkomen en de werkelijke rente-inkomsten bestaan en wordt dit verschil tussen spaaropbrengsten en beleggingsopbrengsten alleen maar groter door de aantrekkende economie.

Voorgestelde oplossing voor spaargeld.

Er dient voor box 3 onderscheid te worden gemaakt tussen inkomsten uit spaargeld en overige inkomsten uit box 3.

De spaarders behoeven niet te dupe te worden van de complexiteit bij de belastingheffing over de overige vermogensonderdelen van box 3.

Voor inkomen over 2018 is het te laat om op basis van de renteopgaven van de banken belasting te heffen. Als grondslag voor de belasting van rente over 2018 zou dan nog moeten worden uitgegaan van de saldi per 1 januari 2018. Als rentepercentage moet dan het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde worden berekend van alle Nederlandse spaarrekeningen van het jaar 2017, omdat rente over 2017 in 2018 wordt uitgekeerd. Zoals genoemd in variant C van het keuzedocument zou voor de spaarders dan geen vermogensvrijstelling gelden maar een rentevrijstelling.

Vanaf het inkomen over 2019 dienen alle banken in hun saldi-opgave tevens de genoten rente te vermelden over dat jaar en deze opgaven dienen vóór een vaste datum te worden ingediend, zodat deze nog door de Belastingdienst kunnen worden verwerkt. De Belastingdienst dient haar administratieve organisatie zodanig aan te passen, dat zij deze werkelijke inkomsten uit spaargeld tijdig voor 1 maart kan invoeren in de voorgevulde aangiften. Alleen voor buitenlandse rekeningen moet een afwijkende methode worden toegepast.

Over de overige inkomsten uit box 3 heb ik geen suggesties ter verbetering.

Van: Bond voor Belastingbetalers <info@bondvoorbelastingbetalers.nl>
Verzonden: donderdag 23 februari 2017 17:46
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Update Tweede Kamerverkiezingen maart 2017

Geachte heer [REDACTED]

Als voorzitter van de Bond voor Belastingbetalers wil ik u hierbij persoonlijk informeren over de ambities van de politieke partijen ten aanzien van de vermogensrendementsheffing (box 3). Met de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart in aantocht hebben alle partijen hun box 3-plannen laten doorrekenen door het Centraal Planbureau (CPB).

Standpunten van de politieke partijen

Kijkend naar de verkiezingsprogramma's, en de ambities van de verschillende politieke partijen met betrekking tot de herziening van de vermogensrendementsheffing, zijn er vijf aandachtspunten.

Allereerst zijn bijna alle politieke partijen voor een verlaging van de box 3-belasting op spaargeld. Tijdens een recent [debat](#) met een groot aantal woordvoerders is het voorstel gedaan om gedurende de Kabinetsformatie af te spreken dat vanaf 2017 spaargeld belast dient te worden op basis van het werkelijk behaald rendement. Bijna alle politieke partijen sloten zich hierbij aan. Voor spaarders is dit een belangrijke overwinning!

Ten tweede stellen meerdere partijen een verhoging van de heffingsvrije voet voor. De mate van de verhoging verschilt echter. Zowel de VVD als D66 verhogen de heffingsvrije voet van €25.000,- naar €35.000,- per persoon. CDA en ChristenUnie (CU) stellen een verhoging voor naar €30.000,-. De SGP zet het hoogst in door de heffingsvrije voet naar €50.000,- per persoon te brengen. Andere partijen, zoals SP en GroenLinks, willen juist een aanzienlijke verlaging van de heffingsvrije voet.

Ten derde willen de meeste partijen overgaan op een vermogensaanwasbelasting. In plaats van een belastingheffing over de fictieve groei van uw vermogen wordt in dit systeem enkel belasting betaald over de werkelijke groei van uw vermogen. Dit is op zich een wenselijke ontwikkeling, ware het niet dat de invoering van een dergelijk systeem jaren kan duren.

Ten vierde spreken alleen de VVD en VNL zich uit voor een belastingverlaging voor burgers door een aanpassing van de vermogensrendementsheffing. De overige partijen zijn van mening dat een wijziging in de vermogensrendementsheffing budgetneutraal moet zijn. Dat wil zeggen dat de box 3-belastinginkomsten voor de schatkist niet worden verlaagd ten gunste van de belastingbetaler.

Tot slot, de SP, PvdA, GroenLinks (GL), VNL en DENK zijn voorstander van de invoering van een progressief tarief in box 3, waardoor mensen met meer vermogen ook meer belasting gaan betalen. Bij de PvdA geldt voor een vermogensaanwas tot €9.250,- een tarief van 30% en voor vermogensaanwas vanaf €9.250,- geldt een tarief van 40%. GL kiest voor een heffingsvrije voet van slechts €1.000,- waarbij sprake is van een tarief van 35% voor een aanwas van €1.000,- tot en met €20.000,-; voor een aanwas van €20.000,- tot en met €60.000,- euro geldt een tarief van 42% en voor een aanwas van meer dan €60.000,- geldt een tarief van 52%. De SP stelt een vermogensaanwasbelasting voor met een tarief van 40%. Daarnaast is de partij voorstander van een vermogensbelasting van 1% voor vermogens tussen €1 miljoen en €2 miljoen. Boven dit bedrag bedraagt de belasting 2%.

De standpunten van de politieke partijen worden hieronder kort samengevat:

↓ Ambities box 3	SP	GL	PvdD	PvdA	DENK	D66	CDA	CU	SOPus	VVD	StP	VNI	PVV
1. Minder belasting spaarders	✓	✓	✗	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
2. Verruiming heffingsvrije voet	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗
3. Heffing op werkelijk rendement	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. Lagere belasting	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✓	✗	✗	✓	✗	✓	✗
5. Hogere belasting rijken	✓	✓	✗	✓	✓	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗	✗

Als Bond voor Belastingbetalers stemt het ons positief dat bijna alle politieke partijen de vermogensrendementsheffing willen herzien ten gunste van de spaarder. Daarnaast is de Bond voor Belastingbetalers ook voorstander van een herziening van de vermogensrendementsheffing naar een heffing op basis van het werkelijk behaald rendement. Na de verkiezingen – tijdens het formeren van een nieuwe regering – dient de politiek hierover een besluit te nemen. Als Bond voor Belastingbetalers zullen wij daarom van ons laten horen.

Uw steun maakt het mogelijk

Op 28 februari a.s. ontvangt u van ons per post een donatiekaart. Door deze in te vullen steunt u onze strijd tegen de vermogensrendementsheffing en andere misstanden op belastinggebied. Indien u behoefte heeft aan hulp bij uw aangifte inkomstenbelasting, bieden de belastingadviseurs van Bokkz u een jaar lang gratis belastingadvies en hulp bij uw belastingaangifte.

Uiteraard kunt u ook op onze website terecht voor de betalingsmogelijkheden: [klik hier voor de betalingsmogelijkheden](#), óf door een bedrag over te maken naar:

Stichting Bond voor Belastingbetalers

IBAN: NL24TRIO0197642829

Wilt u bij een overboeking uw registratienummer vermelden? Uw registratienummer is: REG-718349

Wij hebben uw donatie hard nodig!

Hartelijk dank en wij houden u op de hoogte.
Namens het bestuur,

Jurgen de Vries, voorzitter

[REDACTED]

Kenmerk: 201701422

Den Haag, 15 september 2017

Geachte heer [REDACTED]

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend

Informateur G. Zalm

201701423

Brieven aan de (in)formateur(s)
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Nederlandse Mediatorsvereniging
Westblaak 150
3012 KM Rotterdam
Postbus 21499
3001 AL Rotterdam
T 010 2012 350
F 010 2012 345
info@mediatorsvereniging.nl
www.mediatorsvereniging.nl

Rotterdam, 14 september 2017

Betreft: het belang van mediation in het algemeen en inbedding van mediation in het strafrecht

Geachte heer Zalm,

Ruzie is van alle markten en alle tijden. Tegengestelde belangen bestaan op de werkvloer, op school, in relaties, in de eigen wijk of in contacten met overheidsinstellingen. Soms monden die uit in hardnekkige conflicten. Ieder jaar beslechten rechters 1,7 miljoen conflicten, die vaak zijn ontstaan door gebrek aan erkenning, slechte communicatie of (te) hoge wederzijdse verwachtingen. De rechtspraak staat onder druk. En niet alleen dat, recent onderzoek van het Hague Institute for Innovation of Law (Hiil) toont aan dat rechtszaken vaak geen oplossingen bieden, maar het conflict soms juist verergeren. Het is dus van groot belang om betere manieren van conflictoplossing te hebben.

Mediation effectief om tot oplossingen te komen

Mediation is een effectief en efficiënt proces om geschillen te beslechten. Een mediator zoekt niet naar het grootste gelijk, maar onderzoekt hoe de partijen er samen toch uit kunnen komen en bewaakt dat proces. Dat gaat over recht, communicatie en psychologie. Daarom werkt mediation sneller en levert het vrijwel altijd een blijvend resultaat.

De reden van deze brief is om aandacht te vragen voor de positie van mediation. Ondanks de goede resultaten is mediation nog geen gemeengoed. Er zijn twee specifieke onderwerpen waarvoor we uw aandacht vragen.

Structurele inbedding mediation (mediationwet)

Het eerste punt betreft de structurele inbedding van mediation. Het vorige kabinet heeft een begin gemaakt met de behandeling van het wetsvoorstel ter bevordering van mediation. Dit voorstel draagt bij aan de erkenning en positie van ons vak. Wij denken dat mediation een belangrijke bijdrage kan leveren in de algemeen gewenste modernisering van de rechtspraak.

Wij verzoeken u om de behandelingen van dit wetsvoorstel te agenderen, zodat een nieuw kabinet dit voortvarend op kan pakken en ervoor kan zorgen dat mediation, naast rechtspraak, een gelijke plek binnen ons rechtsbestel krijgt.

Continuering financiering mediation in het strafrecht

Meer specifiek vragen we uw inzet op het continueren en inbedden van mediation in het strafrecht. In de afgelopen drie jaar zijn meer dan 2000 strafzaken met succes in mediation opgelost. Een slagingspercentage van zo'n 80% waarbij daders en slachtoffers met elkaar binnen het strafrecht afspraken hebben gemaakt gericht op herstel en schadevergoeding. Een verlichting voor het justitieel apparaat en een kostenbesparing doordat bijvoorbeeld het CJIB niet meer ingezet hoeft te worden bij het vorderen van schadevergoeding. Uit onderzoek van de Universiteit van Maastricht blijkt ook nog eens dat er een substantieel lager percentage van daders recidiveert nadat ze aan mediation hebben deelgenomen.

Door een kamerbreed gesteunde motie van dhr. J. Recourt (PvdA) van eind 2016 e.a. is de financiering voor strafmediations bij alle rechtbanken in Nederland voor 2017 geregeld. Voor de periode daarna is er evenwel nog niets geregeld.

Nu de pilots mediation in strafzaken hun succes hebben bewezen, is het van belang te zorgen voor de noodzakelijke continuïteit van deze vorm van mediation binnen het strafrecht. Wij bepleiten een structurele reservering voor strafmediations in het hele land vanaf 2018.

De NMV

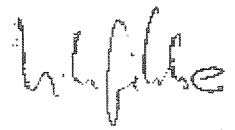
Met ruim 2200 aangesloten professionals in mediation is de Nederlandse Mediatorsvereniging (NMV) de grootste beroepsvereniging en belangenbehartiger voor mediators. Ze maakt zich sterk voor de kwaliteit en verdere professionalisering van het mediationvak.

Wij wensen u en betrokken partijen succes bij de formatie en vertrouwen op een kabinet dat mediation en maatschappelijk effectieve rechtspraak hoog in het vaandel heeft staan.

Hoogachtend,

Frederique van Zomeren
Voorzitter NMV

Hans Fibbe
Secretaris NMV

NMv
Mevrouw F. van Zomeren
Westblaak 150
3012 KM ROTTERDAM

Kenmerk: 201701424

Den Haag, 15 september 2017

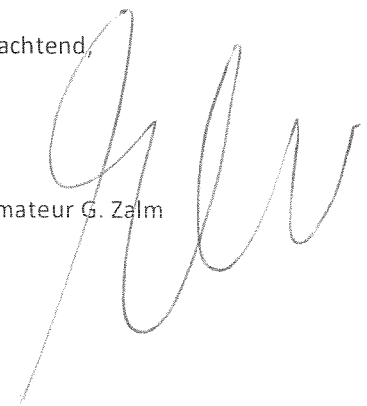
Geachte mevrouw Van Zomeren,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

Aan de informateur, de heer drs. G. Zalm
en de onderhandelaars van VVD, CDA, CU en D66
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
postbus 20018
2500 EA Den Haag

Assen, 14 september 2017

Betreft: Nav de brief van 27 juni 2017

Geachte heer Zalm, Geachte onderhandelaars,

Op 27 juni 2017 ontving u een brief van de Regionale Publieke Omroep (RPO) en ROOS. De OR'en van alle 13 regionale omroepen steunen deze brief van harte.

De regionale omroepen hebben in 2017 samen een structurele bezuiniging van 17 miljoen doorgevoerd als bijdrage aan het oplossen van de financiële crisis. Dit terwijl er ons inziens niet op de regionale omroepen bezuinigd moet worden, maar juist geïnvesteerd moet worden in de regionale journalistiek. De argumenten daarvoor uit de brief van 27 juni gaan wij hier niet herhalen, de OR'en vragen u de komende kabinetsperiode in ieder geval niet opnieuw te bezuinigen op de regionale omroepen maar conform het voorstel van de RPO en ROOS te investeren in de regionale omroepen.

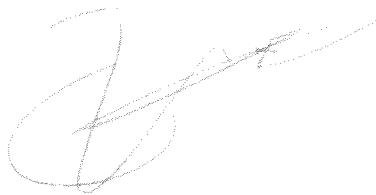
Daarbij voegen wij toe dat niet alleen pluriforme, onafhankelijke, kwalitatieve en voor iedereen toegankelijke regionale journalistiek een kerntaak is van de regionale omroepen, maar ook het maken van content die de identiteit van de regio weer geeft.

Door de afname van het budget de afgelopen jaren en de structurele bezuiniging van 2017 zijn de regionale omroepen gedwongen zich steeds meer te focussen op het zo goed mogelijk uitvoeren van de journalistieke nieuwsvoorziening en komt het maken van programma's en online-uitingen die te maken hebben met regionale identiteit steeds meer in de knel.

Graag lichten wij onze motivatie voor het sturen van deze brief toe.

Met vriendelijke groet,

De OR'en van de 13 regionale omroepen,
namens deze,

Serge Vinkenvleugel, voorzitter OR RTV Drenthe
or@rtvdrenthe.nl
06 – 22 55 15 76

RTV Drenthe
De heer S. Vinkenvleugel
Postbus 999
9400 AZ ASSEN

Kenmerk: 201701426

Den Haag, 15 september 2017

Geachte heer Vinkenvleugel,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

Datum: 14 september 2017

AANGETEKEND

De InformatEUR

De weledelzeergeleerde heer Dr. G. Zalm

Betreft: kabinetsformatie; ontwikkelingen
Postmarkt; alternatief voorstel

p/a de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Geachte heer Zalm,

Een van de onderwerpen waar het nieuwe kabinet zich over zal moeten buigen betreft de toekomst van de Nederlandse postmarkt. In zijn Analyse Toekomst Postmarkt, die de demissionair minister van Economische zaken op 10 juli jl. aan de Tweede Kamer aanbood, wordt het nieuwe kabinet opgeroepen zo snel mogelijk de discussie te voeren over het belang van publieke brievenpost in de toekomst, de betekenis van de veranderingen in de markt, de belangen die onder druk staan gedurende de transitie en de gevolgen van dit alles voor wet- en regelgeving. In zijn aanbiedingsbrief onderstreept de minister nog eens de noodzaak van een fundamentele herbezinning over het belang van publieke post en de wijze waarop de postmarkt in de toekomst moet worden gereguleerd.

Hierbij willen wij u graag informeren over een ontwikkeling op de postmarkt die in het licht van bovenstaande relevant en betekenisvol is.

Deze ontwikkeling betreft de overname door postbedrijf Sandd van Van Straaten Post (VSP). Sandd heeft de ACM inmiddels gemeld dat de twee bedrijven hierover overeenstemming hebben bereikt. Sandd is naast PostNL het enige postbedrijf in Nederland dat beschikt over een landelijk dekkend bezorgnetwerk. Sandd is m.n. actief in niet-tijdkritische (48- en 72-uurs) zakelijke post. De activiteiten van VSP betreffen de tijdkritische (24-uurs) zakelijke markt voor partijenpost. VSP beschikt over een uitgebreid tijdkritisch bezorgnetwerk. De combinatie van Sandd en VSP biedt werk aan ruim 20.000 medewerkers en is in staat om zelfstandig een volledig postdienstverlenings-pakket in de markt te zetten. Dit biedt de Nederlandse burger, het bedrijfsleven en de bezorgers van Sandd en VSP nieuwe perspectieven. Deze overname is derhalve ook relevant voor het Nederlandse beleid t.a.v. de postmarkt.

sandd.

Sandd heeft eerder de minister van Economische zaken het voorstel gedaan om de UPD goedkoper uit te voeren dan thans het geval is, zodat de postzegelprijs kan dalen van 78 naar 55 cent, dankzij een deels geautomatiseerd en daardoor goedkoper bedrijfsproces. Gezamenlijk kunnen Sandd en VSP nu alle denkbare postdiensten aanbieden tegen concurrerende tarieven en de hoogste kwaliteitseisen. Na deze overname is Sandd dus uitstekend in staat tot het uitvoeren van de volledige UPD tegen aanmerkelijk lagere kosten dan thans het geval is. De overheid mag hier niet aan voorbijgaan, zeker gelet op de recente aankondiging van opnieuw een postzegelprijsverhoging met ruim 7 %.

Sandd roept het nieuwe kabinet daarom op haar alternatieve voorstel een serieuze kans te geven, door dat te betrekken bij de afwegingen aan de formatietafel over de postmarkt en te kiezen voor een (gedeeltelijke of gehele) aanbesteding van de UPD.

Uiteraard zijn wij graag bereid om ons voorstel desgewenst nader toe te lichten. Een afschrift van deze brief verstuur ik gelijktijdig naar de fractieleiders van de VVD, het CDA, D66 en de ChristenUnie.

Met vriendelijke groet,

Rob Brakenhoff
CEO Sandd BV

SANDD
De heer R. Brakenhoff
Postbus 10071
7301 GB APELDOORN

Kenmerk: 201701428

Den Haag, 18 september 2017

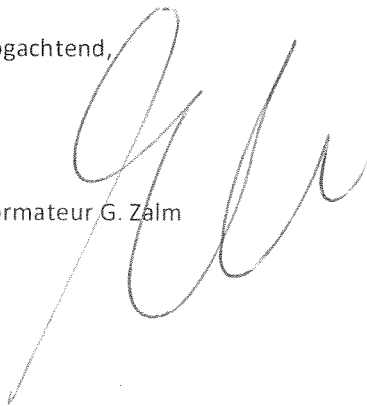
Geachte heer Brakenhoff,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'G. Zalm', written over the typed name 'Informateur G. Zalm'.

Aan de informateur, dr G. Zalm
Fractievoorzitters VVD, CDA, D66 en ChristenUnie
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag
Geachte heer Zalm,

Ter informatie ontvangt u hierbij de aanzegging van twee actiebijeenkomsten op de hoofdbureaus van politie in Almere en Alkmaar op 28 september. De politievakorganisaties vragen hiermee aandacht voor wettelijke blokkades die een goed (vroeg)pensioen voor politiemensen in de weg staan. De ACP, ANPV en VMHP hebben de politieke partijen die onderhandelen over een nieuw regeerakkoord op 31 augustus j.l. hierover een brandbrief verstuurd. Daarop is echter tot op heden nog geen reactie ontvangen. De gezamenlijke politievakbonden ACP, ANPV, NPB en VMHP zien zich nu daarom genoodzaakt om actiebijeenkomsten te organiseren en met de achterban te overleggen over vervolgstappen.

Het leek ons goed u hiervan op de hoogte te brengen.

Hoogachtend,
De Politievakbonden,

ACP
G. van de Kamp

NPB
J.A. Struijs

VMHP
C. Bonekamp

ANPV
G.N.R. Priem

Postbus 290
3830 AG Leusden
BEZOEKADRES
Larikslaan 1
3833 AM Leusden
TELEFOON
033 - 4952888
FAX
033 - 4962777
INTERNET
www.acp.nl
E-MAIL
ledencontact@acp.nl

Aan de informateur, dr G. Zalm
Fractievoorzitters VVD, CDA, D66 en ChristenUnie
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

AFDELING
Bestuur
DOORKIESNUMMER

PLAATS
Leusden
DATUM
31 augustus 2017

ONS KENMERK
DB/cor.uit/17.034/gk/sb
UW KENMERK

E-MAIL
bestuur@acp.nl

BETREFT

Brandbrief politiebonden ACP, ANPV en VMHP mbt Pensioenmogelijkheden zware beroepen

Geachte Dames en Heren,

Eind 2017 gaan de onderhandelingen over een nieuwe cao politie van start. Waar het op pensionering en een goede oudedagsvoorziening voor politiemensen aankomt, dreigen de onderhandelingen echter te worden gegijzeld door de huidige wetgeving. Wij willen u hier middels deze brief over informeren en erop aandringen om op dit punt in het regeerakkoord ruimte te creëren.

Politiewerk is een erkend hoogrisicoberoep waarbij zowel fysiek als mentaal het uiterste wordt gevraagd van politiemensen. Van hen wordt gevraagd om onder deze omstandigheden steeds langer door te werken. De politievakbonden ACP, ANPV en VMHP vinden dat daarmee inmiddels grote risico's worden genomen. Zowel de gezondheid van politiemensen als de bedrijfsvoering van de politieorganisatie worden op het spel gezet. Dit zal gevolgen hebben voor de maatschappelijke positie van de politie en de veiligheid van burgers.

Pensioenwetgeving raakt politiemensen onevenredig

Diverse achtereenvolgende kabinetten hebben maatregelen genomen om mensen langer te laten doorwerken. Voor politiemensen heeft dit echter onevenredig grote gevolgen gehad. In korte tijd zagen politiemensen hoe het functioneel ontslag kwam te vervallen, dat het vroegpensioen dat daarvoor in de plaats kwam, nog geen 5 jaar later om fiscale redenen onuitvoerbaar werd en dat de daarop volgende voorziening "levensloop" inmiddels wettelijk beperkt is en per 1 januari 2022 geheel wordt afgeschaft. Ook werd de AOW-leeftijd met meer dan 2 jaar opgeschoven en werd de pensioenopbouw beperkt. Door al deze maatregelen is de leeftijd waarop politiemensen met pensioen kunnen drastisch aan het opschuiven.

Tot 2013 konden uitvoerende politiemensen op hun 60ste stoppen met werken tegen een ambitieniveau van 76% van het gemiddeld verdiende loon. De leeftijd waarop politiemensen tegen een vergelijkbaar ambitieniveau kunnen stoppen met werken zal in 2022 gestegen zijn naar 67 jaar. In nog geen 10 jaar tijd is de leeftijd waarop politiemensen gebruik kunnen maken van een financieel vergelijkbare pensioenmogelijkheid dus met maar liefst zeven jaar omhoog gegaan. Politiedewerker komen nu voor de keuze te staan om óf jaren langer door te werken, of genoeg te nemen met een fors lager pensioen als zij willen stoppen met werken vóór het bereiken van de AOW-leeftijd.

Stoppen met werken op 60-jarige leeftijd tegen 50% van het pensioen is in vrijwel alle gevallen financieel onhaalbaar. Begrijpelijkerwijs is de verontwaardiging hierover onder politiemensen enorm. Een petitie van het Platform Bezorgde Dienders is inmiddels meer dan 20 duizend keer getekend.

Gevolgen voor de politieorganisatie

Het oprekken van de pensioenleeftijd blijft niet zonder gevolgen voor de politieorganisatie. Wat eerst nog een papieren werkelijkheid was, wordt steeds sneller realiteit. Politie medewerkers zijn op oudere leeftijd slechts beperkt inzetbaar voor onregelmatig en zwaar politiewerk. De politieorganisatie heeft grote moeite om hen geschikt werk te bieden omdat alternatieve binnenfuncties nauwelijks beschikbaar zijn, terwijl deze collega's er zelf vaak tegenop zien om nog jarenlang 'door te moeten' in onregelmatige dienst en een sterk veranderende maatschappij. Dit nog los van het gegeven dat zij daar fysiek niet altijd meer toe in staat zijn. Velen hebben meer dan 40 dienstjaren achter de rug; jaren van zware mentale (confrontatie met ingrijpende incidenten) en fysieke (hoge onregelmatigheid) belasting. De vergrijzing van het personeelsbestand trekt bovendien een zware wissel op jonge politiemensen. Met een beperkte groep draaien zij het grootste deel van de onregelmatige diensten. De uitval als gevolg van overbelasting verergert de druk. Momenteel is het ziekteverzuimpercentage 7%. Dagelijks zitten ongeveer 5000 politiemensen ziek thuis, mede als gevolg van de zware fysieke en mentale belasting van het werk. Inmiddels is een punt bereikt waarop de bedrijfsvoering van de Nationale Politie serieus in gevaar is. Geluiden vanaf de werkvloer onderstrepen dit beeld:

- 'De politie vergrijst in zeer rap tempo. Ik betwijfel of de werkgever en de maatschappij zich hierop voorbereiden. Dit is zeer zorgelijk voor in de toekomst.'
- 'Ik hou het echt niet tot mijn 67ste vol bij de politie.'
- 'Gezien de leeftijdsopbouw van de Nederlandse politie ontkom je er niet aan om maatwerk te gaan toepassen op de oudere collega's die mentaal en lichamelijk dreigen af te haken in de huidige hectiek, agressie, roosterdruk, belasting.'
- 'Ik vind dat er ECHT gesproken moet worden om op een acceptabele leeftijd te kunnen stoppen met werken en dat dat ook betaalbaar is.'

Opheffen van blokkades

Hoe krijgen politiemensen weer perspectief op een reële mogelijkheid om eerder te stoppen met werken? Hiervoor is allereerst ruimte nodig om op cao-niveau passende afspraken te kunnen maken. Alleen u, de politiek, kunt hiervoor de randvoorwaarden creëren. Vervolgens is het aan werkgevers en werknemers om aan de cao-tafel concrete oplossingen af te spreken voor de pensioenproblematiek bij de politie. Wij dringen er daarom bij u op aan om over te gaan tot:

- Flexibilisering van de AOW-leeftijd, zodat cao-partijen de mogelijkheid hebben om sectorale afspraken te maken die hierop verder bouwen
- Het afschaffen van de fiscale boete op vervroegde uittreding (RVU-heffing)
- Het aantal verlofuren (nu maximaal 50 weken maal de arbeidsduur per week) dat fiscaal onbelast kan worden opgespaard uit te breiden
- Een netto-netto pensioenspaarregeling mogelijk te maken die buiten de vermogensredementsheffing valt

DATUM
31 augustus 2017
ONS KENMERK
DB/cor.uit/17.034/gk/sb

PAGINA
3/3

Als in de wetgeving op deze gebieden geen extra ruimte gecreëerd wordt, staan sociale partners feitelijk buitenspel als het gaat om afspraken over eerder uittreden en het beperken van de loonkosten. Zolang een oudere werknemer op de loonlijst blijft staan, kan daar geen jongere voor worden aangenomen die qua loonkosten goedkoper is en fysiek meer kan betekenen voor de politieorganisatie. **We roepen u, de partijen die betrokken zijn bij de kabinetsformatie, daarom dringend op om bovengenoemde punten te realiseren in het regeerakkoord.**

Uiteraard staan afspraken over vervroegd uittreden niet op zichzelf maar moeten deze onderdeel zijn van een bredere strategie om de politieorganisatie gezond te houden. In de visie van de politiebonden zullen ook daarover in de CAO Politie afspraken moeten worden gemaakt.

Werkonderbrekingen

Voor onze leden is de maat vol. Zij verdienen een fatsoenlijke pensioenregeling die recht doet aan het politievak. Onze leden, die perspectief willen hebben op vervroegd uittreden, dringen aan op werkonderbrekingen of andere acties om deze oproep kracht bij te zetten. Wij hopen uiteraard dat deze niet nodig zijn en er voortijdig een voor alle partijen bevredigende oplossing komt.

Met vriendelijke groet,

Gerrit van de Kamp – voorzitter ACP
Geert Priem – voorzitter ANPV
Caroline Bonekamp – voorzitter VMHP

cc

- Kabinet Rutte II
- Overige politieke partijen

Korpschef Nationale Politie
T.a.v. de heer drs. E.S.M. Akerboom
Postbus 17107
2502 CC Den Haag

Datum: 15 september 2017

Onderwerp: aanzegging actie Bijeenkomsten (vroeg)pensioen Almere en Alkmaar 28 september 2017

Geachte heer Akerboom,

De drie politievakorganisaties ACP, ANPV en VMHP hebben op 31 augustus 2017 een brandbrief verstuurd aan de formerende politieke partijen VVD, CDA, D66 en ChristenUnie en informateur met het verzoek dat een nieuw kabinet wettelijke blokkades opheft die een goed (vroeg)pensioen voor politiemensen in de weg staan. De brandbrief is in de bijlage bijgevoegd. Met deze brief zeggen wij, de politievakbonden ACP, ANPV, NPB en VMHP, u, als korpschef in uw rol als werkgever en vanwege uw verantwoordelijkheid voor de regelgeving omtrent (vroeg)pensioen de hierna beschreven actie(s) aan.

De afgelopen jaren is de politie onevenredig hard geraakt door nieuwe pensioenregels. De gemiddelde levensverwachting bij zwaar werk pakt bovendien lager uit dan gemiddeld. De maat is vol. De brandbrief die verstuurd is door de politievakorganisaties geeft uiting aan de gevoelens onder de politiemensen, maar doet vooral recht aan het politiewerk, dat onder meer omwille van de zwaarte, de risico's en de toegenomen complexiteit een perspectief geboden moet worden om eerder te kunnen stoppen met werken.

Politiewerk is een erkend hoogrisicoberoep waarbij zowel fysiek als mentaal het uiterste gevraagd wordt van politiemensen. Van hen wordt gevraagd om onder deze omstandigheden steeds langer door te werken. De politievakbonden vinden dat daarmee inmiddels grote risico's worden genomen. Zowel de gezondheid van politiemensen als de bedrijfsvoering van de politieorganisatie worden op het spel gezet. Dit zal gevolgen hebben voor de maatschappelijke positie van de politie en de veiligheid van burgers.

Daarom dringen de politievakorganisaties bij het nieuwe kabinet aan op:

- Flexibilisering van de AOW-leeftijd, zodat CAO-partijen de mogelijkheid hebben om sectorale afspraken te maken die hierop verder bouwen
- Afschaffing van de fiscale boete op vervroegde uittreding (RVU-heffing)
- Uitbreiding van het aantal verlofuren (nu maximaal 50 weken maal de arbeidsduur per week) dat fiscaal onbelast kan worden opgespaard
- Een netto-netto pensioenspaarregeling die buiten de vermogensredementsheffing valt

Wij hebben meerdere malen aangegeven het niet eens te zijn met de verhoging van de AOW-leeftijd voor politiecollega's. Als in de wetgeving op deze gebieden geen extra ruimte gecreëerd wordt, staan sociale partners feitelijk buitenspel als het gaat om afspraken over eerder uittreden en het beperken van de loonkosten. Zolang een oudere werknemer op de loonlijst blijft staan, kan daar geen jongere voor worden aangenomen die qua loonkosten goedkoper is en fysiek meer kan betekenen voor de politieorganisatie. We roepen de partijen die betrokken zijn bij de

kabinetsformatie, daarom dringend op om bovengenoemde punten te realiseren in het regeerakkoord.

Actie bijeenkomst (vroeg)pensioen Almere en Alkmaar op 28 september 2017:

De gezamenlijke politievakbonden organiseren een 2 uur durende vakbondsbijeenkomst voor politiemedewerkers. Gedurende deze bijeenkomst zullen de medewerkers hun reguliere werk onderbreken. Wel blijven zij tijdens de vakbondsbijeenkomsten beschikbaar voor inzet ten behoeve van de noodzakelijke handhaving van de openbare orde indien zich calamiteiten voordoen.

Gedurende de vakbondsbijeenkomst wordt gesproken over wettelijke blokkades rondom vroegpensioen en bespreken de vakbonden met de aanwezige politiemedewerkers welke vervolgacties noodzakelijk zijn.

De actie zal worden uitgevoerd op de volgende locaties:

Almere, Baljuwstraat 2 van 10.00u tot 12.00u

Alkmaar, James Wattstraat 27 van 14.00u tot 16.00u

Het spreekt voor zich dat wij ten allen tijde bereid zijn tot nader overleg over de wijze waarop de veiligheid en openbare orde gedurende de actie gewaarborgd kan blijven. Vooruitlopend op dit overleg raden wij u echter aan om tijdig de eventueel naar uw oordeel in verband met de actie noodzakelijke voorbereidingen te treffen en/of in dat verband de betrokken derden tijdig te informeren.

Deze politieactie is naar ons standpunt te kenmerken als onderbreking van de reguliere werkzaamheden, het betreft echter geen algemene staking aangezien de deelnemende politiemedewerkers aan deze politieactie bereikbaar en beschikbaar zijn voor calamiteiten.

Wij gaan er vanuit dat de werkgever in de richting van medewerkers geen financiële gevolgen verbindt aan deelname aan deze actie aangezien zij beschikbaar blijven voor calamiteiten. Wij zullen onze leden juridisch bijstaan als aan deelname toch financiële gevolgen worden verbonden.

Voor alle duidelijkheid: de politievakbonden zijn van mening dat u de rechter moet inschakelen als u het niet eens bent met de wijze waarop de politievakbonden de actie vorm geven.

Alle collectieve acties georganiseerd door de politievakorganisaties vinden plaats onder verantwoordelijkheid van de bondsbesturen. Het spreekt voor zich dat wij er belang bij hebben en er ook alles aan zullen doen, om deze acties waardig en gecontroleerd te laten verlopen. In noodsituaties zal deze actie onmiddellijk worden afgebroken indien dit noodzakelijk blijkt.

Deze brief geldt, zoals u zult hebben begrepen, als aanzegging van de actie die hierboven beschreven is. Wij gaan er daarbij vanuit dat, gelet ook op de ervaringen uit het verleden, de verschillende verantwoordelijkheden op verstandige wijze tot hun recht zullen komen. Als wij (onverhoopt) in de positie komen dat er andere acties zullen plaatsvinden, dan krijgt u opnieuw een schriftelijke aanzegging. Deze aanzegging vindt tijdig plaats, zodat u uw verantwoordelijkheid en positie kunt wegen.

Wanneer u vragen heeft, kunt u contact opnemen met de dagelijks bestuurders:

G. van de Kamp
J.A. Struijs
Mevr. C. Bonekamp
G. Priem

Politievakbond ACP
Politiebond NPB
Politiebond VMHP
Politiebond ANPV

Wij gaan er vanuit dat u vanuit uw verantwoordelijkheid als werkgever de juiste functionarissen binnen de organisatie op de hoogte stelt van deze aanzegging. Voor de duidelijkheid: deze actie is niet gericht tegen u als werkgever maar tegen het kabinet en de partijen die onderhandelen over een nieuw regeerakkoord. Zij hopen op steun van u als werkgever om de acties te faciliteren en samen met ons bij deze partijen aan te dringen op verruiming van de vroegpensioenmogelijkheden.

Hoogachtend,
De Politievakbonden,

ACP
G. van de Kamp

NPB
J.A. Struijs

VMHP
C. Bonekamp

ANPV
G.N.R. Priem

ACP Politie vakbond
De heer G. van de Kamp
Postbus 290
3830 AG LEUSDEN

Kenmerk: 201701430

Den Haag, 18 september 2017

Geachte heer Van de Kamp,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

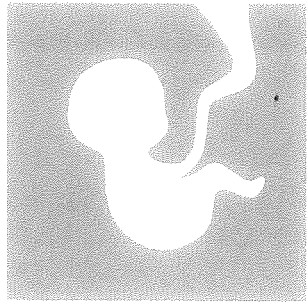
Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

rookvrije start

Tweede Kamer der Staten-Generaal
T.a.v. de informateur dhr. dr. G. Zalm
Postbus 200018
2500 EA Den Haag

Betreft: een rookvrije start voor ieder kind
Leeuwarden, 15 september 2017

In afschrift aan:

Dhr. mr. S. van Haersma Buma, dhr. drs. G.J.M. Segers, dhr. drs. A. Pechtold, dhr. drs. M. Rutte en
dhr. drs. M.J. van Rijn

Geachte heer Zalm,

Jaarlijks overlijden minstens 60 baby's doordat hun moeder tijdens de zwangerschap rookt. De Taskforce Rookvrije Start zet zich in voor een rookvrije start voor ieder kind. In de Taskforce werken alle professionals samen die betrokken zijn bij de zorg voor aanstaande ouders en het jonge gezin.

Zij kunnen een rookvrije start echter niet alleen bereiken. De Nederlandse overheid heeft de verantwoordelijkheid om het huidige beleid verder aan te scherpen. De Taskforce vraagt aan de nieuwe regering om strengere maatregelen.

Wereldwijd zijn de effecten van het invoeren van rookvrije ruimtes zichtbaar.

- 20% minder ziekenhuisopnames voor kinderen met ernstige luchtweginfecties
- 10% minder ziekenhuisopnames voor kinderen met astma-aanvallen
- 4% minder vroeggeboorten

Dit onderzoek is afgelopen 6 september gepubliceerd in The Lancet Public Health¹ onder leiding van het Erasmus MC. Dit zijn indrukwekkende effecten met vergaande positieve gevolgen.

In landen als het Verenigd Koninkrijk en Australië, waar een krachtig overheidsbeleid is gerealiseerd, zijn de effecten duidelijk groter dan bij ons. De WHO geeft aan dat het verhogen van accijns de meest (kosten)effectieve maatregel is om tabaksgebruik te ontmoedigen en gebruikers aan te moedigen om te stoppen².

Daarnaast leiden stoppen-met-roken interventies voor zwangere vrouwen tot gezondheidswinst voor hun kinderen. Ook hierin zijn deze landen ons tot voorbeeld. In Nederland moeten (aanstaande) ouders een aanspraak doen op hun eigen risico voor deze hulpverlening. Voor een groot deel van deze groep is dat een te hoge drempel.

1. Faber T, Kumar A, Mackenbach JP, Millett C, Basu S, Sheikh A, Been JV. Effect of tobacco control policies on perinatal and child health: a systematic review and meta-analysis. Lancet Public Health; 2: e420-e37.

2. WHO report on the global tobacco epidemic 2017: monitoring tobacco use and prevention policies

3. KNMG standpunt tabaksontmoediging. Naar een rookvrije samenleving. Utrecht 2016

Daarom vragen wij u om de volgende maatregelen op te nemen in uw regeerakkoord:

- Fors verhogen van tabaksaccijns.
- Hulp bij stoppen-met-roken voor (aanstaande) ouders buiten het eigen risico houden en volledige vergoeding voor gedragsmatige en medicamenteuze behandeling verslavingsgenees- kundige zorg indien geïndiceerd.
- En verdere maatregelen te nemen conform het standpunt tabaksontmoediging: "naar een rookvrije samenleving" van de KNMG³, zoals het verminderen van verkooppunten en rookvrij maken van openbare ruimten zoals speeltuinen.

Wij doen een dringend beroep op u, want u kunt ons helpen het verschil te maken.

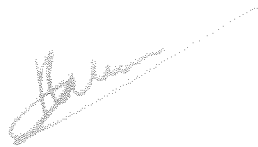
Wij wensen u veel succes bij het uitvoeren van uw opdracht en geven u graag nadere informatie.

Met vriendelijke groeten,

Namens de Taskforce Rookvrije Start

Clazien van der Houwen, voorzitter

Noor Rijkers, vicevoorzitter

Namens de betrokken verenigingen

KNOV

Koninklijke Nederlandse Organisatie van Verloskundigen
Meryl Koetsier, Maudy Dettingmeijer

NVOG

Nederlandse Vereniging Obstetrie en Gynaecologie
Clazien van der Houwen

NBVK

Nederlandse Beroepsvereniging Kraamverzorgenden
Corina Joosten-Keijzer, Tineke Bogaard

NVK

Nederlandse Vereniging Kinderartsen
Noor Rijkers, Jasper Been

AJN

Jeugdartsen Nederland
Ellen van der Linden

NHG

Nederlands Huisartsen Genootschap
Miriam de Kleijn

V&VN

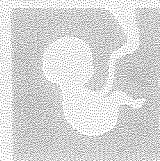
Verpleegkundigen & Verzorgenden Nederland
Nelleke Maas, Ludger Veenker

VVGN

Vereniging Verslavingsgeneeskunde Nederland
Josette Slingerland

Stoppen-met-roken-coaches

Sylvia Heddema

**rookvrije
start**

Taskforce Rookvrije Start
Postbus 10000
3720 BA Utrecht
M: 06 51 12 80 03

Taskforce Rookvrije Start
Postbus 10000
3720 BA Utrecht
M: 06 29 49 09 17

Rookvrije Start
Mevrouw C. van der Houwen

Kenmerk: 201701432

Den Haag, 18 september 2017

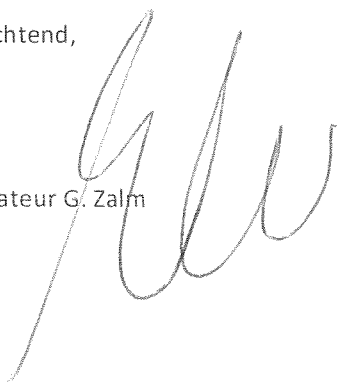
Geachte mevrouw Van der Houwen,

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen. Naast uw brief ontvang ik als informateur ook van vele anderen brieven en nota's met suggesties. Daaruit spreekt betrokkenheid. Veel dank daarvoor.

Het is niet aan mij, als informateur, om inhoudelijk te reageren op uw brief. Wel kan ik u verzekeren dat ik deze onder de aandacht zal brengen van partijen, opdat zij deze bij hun voorbereidingen in de onderhandelingsfase kunnen betrekken.

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

Aan de minister-president,
minister van Algemene Zaken
drs. M. Rutte
Binnenhof 19
2513 AA Den Haag

Kenmerk: 201701433

Den Haag, 20 september 2017

Geachte heer Rutte,

Graag verzoek ik u de minister van Financiën te vragen om ten behoeve van mijn werkzaamheden mij op de kortst mogelijke termijn te informeren over het volgende.

Hoe beoordeelt u in het kader van de EMU de volgende passage: "Indien een lidstaat in de problemen komt door een onhoudbare staatsschuld, moeten eerst de beleggers de rekening van de afwaardering betalen. Dit vermindert de hoeveelheid geld die evt. uit het noodfonds moet komen" ?

Hoogachtend,

Informateur G. Zalm